

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV
ústřední pracoviště

NOVOSTAVBY V PAMÁTKOVĚ CHRÁNĚNÝCH SÍDLECH

1. vydání
Praha 2004

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV
ústřední pracoviště

Odborné a metodické publikace, svazek 28

**NOVOSTAVBY V PAMÁTKOVĚ
CHRÁNĚNÝCH SÍDLECH**

Karel Kuča • Věra Kučová • Karel Kibic

1. vydání
Praha 2004

Národní památkový ústav – ústřední pracoviště v Praze jako odborná organizace státní památkové péče v České republice vydává tuto publikaci v zájmu zabezpečení jednoty metodických hledisek památkové péče pro danou oblast ochrany kulturních památek, v souladu s ustanovením § 32 odst. 1 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů.

Lektorovali:

Ing. arch. Petr Malinský

doc. Ing. arch. Milan Hexner, CSc.

Národní památkový ústav – územní odborná pracoviště

Za finanční podporu při vydání této publikace patří poděkování Ministerstvu kultury České republiky.

© Národní památkový ústav – ústřední pracoviště, Praha 2004

© Ing. arch. Karel Kuča

Ing. arch. Věra Kučová

prof. Ing. arch. Karel Kibic, DrSc., 2004

Layout © Aleš Lederer, 2004

Foto © Karel Kuča, 2004

ISBN 80-86234-54-1

Fotografie na první straně obálky:

Novostavba na místě zaniklé Dolní brány v MPR Mikulov.

Obsah

Předmluva Hlavního konzervátora NPÚ (<i>Josef Štulc</i>)	6
A ÚVOD	9
B MĚSTO JAKO CELEK – SMYSL PÉČE O OBRAZ MĚSTA (<i>Karel Kibic</i>)	11
C ÚZEMNÍ PAMÁTKOVÁ OCHRANA SÍDEL V ČESKÉ REPUBLICE	13
C.1 Historie územní památkové ochrany sídel v České republice	13
C.2 Formy územní památkové ochrany sídel	14
C.2.1 Památková rezervace	15
C.2.2 Památková zóna	16
C.3 Památkové ochranné pásmo	17
D PRINCIPY POSUZOVÁNÍ NOVOSTAVEB V PAMÁTKOVĚ CHRÁNĚNÝCH ÚZEMÍCH	19
D.1 Architektonické pojetí novostaveb ve vztahu k zaniklé zástavbě na daném místě	20
D.1.1 Novostavba jako kopie zaniklé stavby	20
D.1.2 Novostavba jako parafráze zaniklé stavby	21
D.1.3 Novostavba jako nové tvůrčí dílo	21
D.1.3.1 <i>Historizující pojetí</i>	21
D.1.3.2 <i>Kontextuální pojetí</i>	22
D.1.3.3 <i>Kontrastní pojetí</i>	23
D.1.3.4 <i>Neutrální pojetí</i>	24
D.2 Nová stavba na místě starší zaniklé zástavby – principy posuzování	24
D.2.1 Proluka po zaniklé stavbě na dosud zřetelné parcele	25
D.2.1.1 <i>Specifika zástavby ve vesnicích</i>	26
D.2.2 Prázdná plocha po rozsáhlejší části historické zástavby	28
D.2.3 Prázdná plocha po rozsáhlejší části historické zástavby byla již nějakým způsobem nesouvisle nově zastavěna bez respektování historického urbanistické struktury sídla	29
D.3 Novostavba jako dílčí doplnění existujícího objektu (přístavba, nástavba)	29
D.3.1 Dvorní části parcel a uličních bloků	30
D.3.2 Přístavby	31
D.3.3 Nástavby	32
D.4 Nová stavba jako náhrada existující stavby	33
E NOVÁ STAVBA V PAMÁTKOVĚ CHRÁNĚNÝCH SÍDLECH MIMO PROLUKY	36
E.1 Nezastavitelné plochy	36
E.2 Podmíněně zastavitelné plochy	37
F POHLEDOVÁ EXPONOVANOST NOVOSTAVEB A NOVÉ DOMINANTY	39

G	OBECNÉ ARCHITEKTONICKÉ PRINCIPY PRO NOVOSTAVBY	40
G.1	Střešní krajina	40
G.1.1	Tvar střechy a osvětlení podkrovních obytných prostorů	40
G.1.2	Krytiny	42
G.1.3	Komíny	42
G.2	Kompozice průčelí domu	43
G.2.1	Základní kompozice průčelí	43
G.2.2	Okna	44
G.2.3	Vstup do domu a vazba na terén	45
G.3	Materiálová regulace	46
G.4	Barevnost novostavby	49
G.5	Doplňky průčelí	49
G.6	Oplocení novostavby	50
H	ZÁVĚR	51
I	Přehled právních předpisů a jiných normativních opatření a řídicích aktů vydaných a účinných na úseku státní památkové péče a souvisejících s tématem metodiky	52
I.1	Obecná památková legislativa	52
I.2	Mezinárodní dokumenty	52
I.3	Památkově chráněná sídla	52
I.3.1	Městské památkové rezervace	52
I.3.2	Vesnické památkové rezervace (památkové rezervace lidové architektury)	54
I.3.3	Městské památkové zóny	54
I.3.4	Vesnické památkové zóny (památkové zóny lidové architektury)	55
I.3.5	Jiná chráněná území	55
J	SEZNAMY PAMÁTKOVĚ CHRÁNĚNÝCH SÍDEL V ČESKÉ REPUBLICE (2005)	56
J.1	Památkové rezervace	56
J.1.1	Městské památkové rezervace	56
J.1.2	Vesnické památkové rezervace (památkové rezervace lidové architektury)	57
J.1.3	Památkové rezervace	59
J.2	Památkové zóny	59
J.2.1	Městské památkové zóny	59
J.2.2	Vesnické památkové zóny (památkové zóny lidové architektury)	65
K	OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	70
K.1	Příklady příznivých novostaveb	71
K.2	Příklady sporných novostaveb	105
K.3	Příklady rušivých novostaveb	119
K.4	Příklady existujících proluk	144

Předmluva hlavního konzervátora NPÚ

(Josef Štulc)

Městské a vesnické památkové rezervace a zóny v České republice jsou kulturním fenoménem světového významu. Jejich uchování v urbanistické i hmotné autenticitě má v Evropě jen málo období. Naše historická města přežila bez vážnějších ztrát druhou světovou válku, která zdecimovala urbanistické dědictví sousedních národů. Vyhynuly se jim i pro urbánní kulturní dědictví neméně ničující důsledky překotného ekonomického rozvoje padesátých až sedmdesátých let dvacátého století, jimž v západní Evropě padlo za oběť více historických budov, než kolik zničila válka (německá „Zweite Zerstörung“, francouzská „rénovation bulldozer“). Poválečné zkušenosti zemí ležících na západ od železné opony jsou pro nás varujícím mementem. Ač méně překotný a vyvažovaný daleko větším obecným povědomím o hodnotách, které jsou v sázce, hrozí současný ekonomický rozvoj a stoupající investiční tlak podobnými důsledky i našim městům.

Je zcela přirozené, že historický vývoj a proměny našich měst mají a i v budoucnu budou mít své pokračování. Tento fakt si česká památková péče uvědomila již na počátku dvacátého století, po ne vždy úspěšných zápasech o rozsah a způsob provedení asanace vybraných historických čtvrtí Prahy. Architekti, kteří vstoupili do tehdy mladého Klubu Za starou Prahu, začali již v meziválečném období promýšlet cesty, jakými nalézt pozitivní protiva k nekulturnímu plošnému boření, které požadovaly stále se vracející asanační návrhy. Šlo o metody funkční reanimace a fyzické regenerace historických městských jader, které později, v předstihu před ostatní Evropou, byly u nás od padesátých let rozvíjeny v urbanistických studiích a projektech SÚRPMO. Bohužel, kvalitní teoretické a projekční přípravě ne vždy odpovídala úroveň praxe. Normalizační éra „reálného socialismu“ stihla řadu měst poškodit plošnými demolicemi, přičemž nebyla zpravidla schopna nabídnout jako náhradu více než „jeřábový urbanismus“ tupých panelových sídlišť.

K metodicky nejobtížnějším problémům regenerace historické městské tkáně nesporně patří zástavba proluk. Rychlé zaplňování dnes velmi lukrativních volných stavebních parcel v městských intravilánech, které vystřídalo předchozí čtyřicetiletou letargii, přineslo pozitivní, často však i kulturně velmi negativní realizace. Trpce získávané zkušenosti z této oblasti volaly po analýze a metodickém usměrnění dosud víceméně živelného procesu. Abych vyhověl této nové, všemi odbornými pracovišti Národního památkového ústavu sdílené potřebě, vyzval jsem odborníky z nejpovolanějších, aby principy a zásady zástavby proluk v městských památkových rezervacích a zónách zformulovali. Práce se ujali Karel Kibic, spoluvůrce Konceptce památkové ochrany historických měst v ČR (spolu s Alešem Vošahlíkem, jehož neúnavné badatelské úsilí bude česká památková péče ještě dlouho bolestně postrádat), Karel Kuča, autor vpravdě monumentální edice Města a městečka v Čechách,

na Moravě a ve Slezsku, a Věra Kučová, vedoucí odboru péče o památkový fond a oddělení historického urbanismu Národního památkového ústavu, důvěrně znající problémy, s nimiž se terénní pracovníci památkové péče při ochraně měst a vesnic v praxi setkávají. Společným úsilím těchto autorů vznikla metodická publikace, která, jak jsem přesvědčen, je schopna dát na mnohé otázky odpovědi. Především však přináší podněty, jak o problémech zástavby proluk přemýšlet, kterých těžko napravitelných chyb se vyvarovat, a jak vždy znovu hledat a nalézat rovnováhu mezi ochranou a tvorbou tak, aby zděděný harmonický obraz našich historických měst a vesnic zůstal zachován i našim potomkům.

„Však na každý čas, abych měl potřeby vám dávat k tomu stavení na takový způsob, aby každý podle své hlavy stavěti směl, a zvláště při svrchních pokojích, předcích i štítích, kdež se jest každého domu o jedny pokoje povýšilo, toho bych se nerad dopustil, neb přitom bych jiného nepoznal, než ohyzdu města. A protož, poněvadž já mistra Jiříka, svého mistra mám, již já jemu poroučím, aby k takovému stavení dohlídal a každému vyměřil, co a jak byste ty pokoje svrchní, předky i štíty stavěti měli, a na jaře ti předkové i štítové aby se předsevzali k stavení, nechaje jiného. A to míti chci, bez uvážení a vyměření jeho žádný, aby nic nezačínal. Pakli by kdo mimo vůli mou a mimo mé svrchu vám oznámení co takového předsevzal, toho bych každému trpěti nemohl.“

(dopis Jana z Pernštejna Pardubickým při přestavbě města po požáru v roce 1538)

„Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.“

(ustanovení článku 35 Ústavní listiny základních práv a svobod)

A Úvod

Problematika novostaveb v historickém prostředí se stala aktuální zvláště od devadesátých let dvacátého století, a to z pohledu jak architektů, tak pracovníků památkové péče. Přístupy památkové péče a tvůrčích architektů jsou někdy vnímány jako antagonistické, ale často jde spíše o nedorozumění. Obě složky by totiž měly usilovat o obdobný výsledek: kvalitní tvůrčí dílo, obohacující a dotvářející dané památkově a architektonicky hodnotné prostředí. Antagonistický může být spíše konflikt obou těchto složek se sférou ekonomických představitelů investora a snad i spory zastánců různých přístupů k řešení uvnitř obou oborů (památkové péče a projekce).

Shoda mezi památkářskou a architektonickou veřejností panuje především v základní myšlence, že na novostavbě má být jasně patrné, že je novostavbou. To je ovšem charakteristika natolik široká, že sama o sobě nemůže stačit a vést k obecně dobrému výsledku. Škála projevů, naplňujících tento požadavek, totiž na jednom pólu zahrnuje stavby v podstatě historizující (s odlišitelnými detaily, umožňujícími identifikaci) a na druhém podřadné utilitární objekty bez jakýchkoli architektonických ambicí, či naopak ambiciózní projekty usilující o výrazný kontrast.

Ze strany památkové péče existuje pochopitelná snaha o formulování a prosazování jednoznačných regulativů s cílem zamezit nejhorším excesům nové výstavby. Harmonický obraz historických měst totiž není výsledkem samovolného vývoje, ale uplatňování často velmi přísných regulačních opatření v minulosti, počínaje středověkem. Jisté je však to, že památková péče nemůže suplovat tvůrčí podíl architekta, neboť ani sebepodrobnější regulativy většinou samy o sobě nezajistí kvalitní architektonický návrh, protože vždy umožňují vedle dobrých řešení i řešení vysloveně nevhodná. Snaha o co nejpodrobnější regulativy mimoto často znemožňuje vznik skutečně kvalitního a okolí obohacujícího architektonického díla. Úkolem památkové péče v žádném případě není „projektovat místo projektanta“.

Podrobné regulativy lze relativně úspěšně použít především v situaci jednotlivých proluk ve slohově příbuzné řadové zástavbě nebo v pravidelném rytmu vesnických usedlostí, tedy v situaci, která připouští jedno nebo nanejvýš několik málo variant hmotového řešení novostavby a díky jednotnému rytmu sousedních fasád podmiňuje rovněž relativně malou variabilitu kompozice průčelí.

V situaci, kdy jde o výstavbu v urbanisticky a architektonicky komplikovanější situaci, zvláště na větší ploše, je formulace regulativů mnohem obtížnější. Mohou to být regulativy spíše obecnější povahy, a to i pokud jde o hmotové řešení. Možných přístupů k vyřešení obtížnějšího úkolu je obvykle více a vesměs není reálné odhadnout a formou regulativů popsat ideální řešení již před začátkem samotného projekčního procesu. Apriorním regulativem může být jen zákaz některých materiálů či prvků a obvykle též maximální výška či

půdorysná plocha. Téměř nemožné je stanovení podrobnějších regulativů ke ztvárnění fasády jako celku, neboť není jasné, jakého charakteru může nabyt vlastní hmota novostavby. Skutečně kvalitní dílo pak může vzniknout jen při dostatečné vnímavosti architekta a samozřejmě i pracovníka památkové péče, v ideálním případě ve vzájemné diskusi.

Nejde přitom o diskusi obecnou, akademickou, ale skutečně o projednání investice již ve fázi záměru, jak to ostatně ukládá památkový zákon. Vyjasnění přístupu k dané proluce nebo většímu pozemku v předstihu zamezí finančním ztrátám a rozladění investora v důsledku odmítnutí připravené podrobné dokumentace.

Zejména v oboru územní ochrany sídel by měla v práci pracovníků památkové péče převažovat činnost „preventivní“. Uplatňování aspektů památkového urbanismu až v okamžiku, kdy probíhá územní řízení na jednotlivou stavbu (tedy na základě připravené a investorem zaplacené dokumentace) je v případě zásadního rozporu předloženého záměru s požadavky památkové péče nutně provázeno emocemi a odmítáním případného negativního stanoviska. Proto Národní památkový ústav připravil tento metodický materiál, který pro tuto agendu definuje základní principy. Metodika je zároveň určena i širší veřejnosti, která s oborem památkové péče spolupracuje nebo se o historické stavební dědictví zajímá.

Metodika navazuje na publikaci Karel Kuča – Věra Kučová: *Principy památkového urbanismu*, která vyšla v roce 2000 jako příloha časopisu Zprávy památkové péče (ročník 60).

Potřeba chránit architektonické a urbanistické dědictví vyplývá z řady mezinárodních dokumentů. V prostředí České republiky, která 1. 5. 2004 vstoupila do Evropské unie, by měla být respektovaným dokumentem zejména Úmluva o uchování architektonického dědictví Evropy, která se od 1. 6. 2000 stala součástí našeho právního řádu.

B Město jako celek – smysl péče o obraz města

(Karel Kibic)

Historická města v českých zemích patří k nejcennější části památkového fondu a – též vzhledem k poloze České republiky – podílejí se výrazně na celkovém evropském kulturním dědictví. Obraz města je určen společenskými podmínkami vzniku, jeho přírodním prostředím, dějinným vývojem a projevuje se v jeho interiéru i ve vnějším působení v daném území a krajině. Historické město představuje urbanistický celek a novostavby v něm mají jeho prostředí obohacovat, nikoli je rozrušovat. Jejich návrh není jen záležitostí talentu architekta, ale kvalitata je tu zásadně podmíněna též odbornými znalostmi.

Naše historická města prošla v průběhu svého vývoje několika vývojovými fázemi, které se shodují s periodizací historických slohů. Více či méně rozsáhlé stavební a někdy i urbanistické změny byly vyvolány požáry a ničivými válečnými událostmi (zejména husitské války a válka třicetiletá). Nová vývojová období však převážně neznamenal popření fází předchozích, naopak, neboť historické stavební řady (regulace) měly obvykle dlouhodobou platnost. Městská jádra se však přesto většinou obohacovala o další hodnotné stavby. Celkově lze shrnout, že se naše historická města převážně dochovala ve své původní urbanistické skladbě, s významnými stavbami z různých slohových období.

V průběhu vývoje docházelo například ke změnám parcelace. Již v době gotické se někdy stavělo na sloučené parcele původních dvou až tří objektů. Už v této době byly domy někdy rozšiřovány představováním podloubí do náměstí. V renesanci se stavěly ve velkých městech na více parcelách šlechtické paláce. Domy se prodlužovaly do dvora v celé šíři parcely nebo přístavbou dvorních křídel (někdy s arkádami). Nejvýraznější zásahy do středověké parcelace a skladby dominant měst nastaly v barokním období, kdy se mnoho domů uvolnilo díky konfiskacím. Nové monumentální stavby šlechty i katolické církve byly realizovány někdy na místě až desítek měšťanských domů. V Praze na Malé Straně byl postaven Valdštejský palác na místě 25 domů s využitím části Trčkovského paláce, pro palác později zvaný Thunovský bylo zbořeno 5 domů, palác Morzinský vznikl s využitím 4 domů, Lichtenštejský zaujal místo 7 domů. Na Hradčanech byl realizován palác Toskánský zčásti přestavbou a zčásti po zboření několika měšťanských domů, Černínský palác byl postaven nově po demolici řady měšťanských domů. Podobně tak vznikl palác Golz-Kinských v Praze na Starém Městě. V církevní architektuře byly iniciátory velkolepých staveb na místě zbořených měšťanských domů duchovní řady, především jezuité. V Praze na Malé Straně zbořili jezuité pro svůj profesní dům 12 měšťanských domů, školu a románský kostel sv. Václava, na Novém Městě pro kolej na dlouhé jižní polovině východní strany Karlova náměstí 23 domů, v Klatovech pro kostel a kolej 17 domů, v Uherském Hradišti byla po zboření řady měšťanských domů uvolněna pro kostel a kolej jihozápadní strana Dolního náměstí.

Obdobné tendence se v našich městech projevily i v devatenáctém století (novogotická část Staroměstské radnice v Praze, nová radnice v Liberci, nová radnice v Pardubicích, vedle toho též řada velkých školních či bankovních novostaveb).

Uvedené radikální zásahy do urbanistické struktury měst znamenaly z dnešního pohledu na jedné straně nesporné obohacení, protože daly vzniknout stavbám často velmi kvalitním, nelze však zapomínat, že se tak obvykle stalo na úkor starších hodnot. Jednoznačně negativně dnes hodnotíme zásahy, které znamenaly pouze zničení starých hodnotných staveb. Nejvíce to platí o obecném trendu devatenáctého století likvidovat městské brány a hradby. Četné vývojové proměny prodělaly i naše vesnice, jejichž základní urbanistická struktura pochází obvykle rovněž ze středověku. Obdobně jako ve městech, také zde se v určitých periodách nahrazovala starší zástavba novou, což bylo dáno i civilizačním pokrokem (například přechod od dymné jizby k čisté světnici). Jedna z nejmladších takových obměn nahradila roubenou zástavbu jihočeských blatských vesnic zděnými usedlostmi s půvabným barokizujícím dekorem tzv. selského baroku.

Některá naše města mají celistvou historickou zástavbu městského jádra, která musí zůstat zachována a kde nepřicházejí v úvahu novostavby, ale jen rekonstrukce a revitalizace existujících staveb. Příkladem může být náměstí v Telči. Novostavby se však objeví i v rezervačních městech, a zejména v památkových zónách nová výstavba je a bude aktuální. Orgány památkové péče mají na její vysoké kvalitě velký zájem mimo jiné proto, že hodnotné novostavby případně mohou být výhledově také památkami. Předpokladem je, že si navrhující architekti uvědomí urbanistickou skladbu historického města, dále široké konstrukční, dispoziční i materiálové možnosti moderní architektury (moderní stavba nemusí mít jen pravouhlou dispozici, přímé a skleněné průčelí a plochou střechu) a konečně, že architektonická kvalita stavby není podmíněna velkou výrazností (Frank Lloyd Wright: „méně je někdy více“).

Někteří laici a investoři vytýkají orgánům památkové péče snahy o omezování svobody a tvůrčí kreativity. Tato výtka je nespravedlivá. Pro vhodné začlenění novostaveb do městského prostředí platí obecné urbanistické zásady. Každá stavba je situována do určitého prostředí a musí být při své přípravě podle něho posouzena. A v metodice pro umístování novostaveb do historického prostředí měst platí zásada, že „je třeba uvážít“, nikoliv „předepisuje se“ ze strany památkářů, či „já to tak chci“ ze strany architekta. V historických městech je vždy třeba vzít v úvahu vztahy navrhované novostavby k širšímu okolí a k prostředí města (včetně provozního hlediska), výšku zástavby, uliční čáru, způsob zastřešení, materiálovou strukturu průčelí, šíři okenních os a podobně. Z rozboru prostředí historických měst vyplývá původní parcelace, prokazující nepřijatelnost nečleněných rozsáhlých novostaveb. Pouze při uvážení všech hledisek jsou vytvořeny předpoklady pro architektonicky kvalitní novostavby v historickém prostředí našich měst.

C Územní památková ochrana sídel v České republice

C.1 Historie územní památkové ochrany sídel v České republice

Česká republika patří v rámci Evropy ke státům s nejstarší tradicí územní památkové ochrany sídel. (Ochrana jednotlivých památek je ještě starší.) Prvopočátky ochrany souvisely se situací po skončení druhé světové války, kdy byl sice bezprostředně postižen jen relativně malý počet sídel (Opava, Osoblaha, Fulnek, Bílovec, Moravský Krumlov, Ústí nad Labem, Přimda aj.), ale v důsledku hromadného odsunu německého obyvatelstva hrozilo aktuální nebezpečí ohrožení mnoha cenných urbanistických souborů. Již v zákoně č. 86/1946, o stavební obnově, se proto počítalo se zachováním památkově hodnotných staveb. Obnova v pohraničí skutečně začala, a to i s přispěním zahraničních zdrojů (UNRRA). Příkladem jsou Slavonice.

Legislativně pevnější zakotvení plošné památkové ochrany přineslo v roce 1950 nařízení úřadu předsednictva vlády čj. 103.262/50. Zde již byl zakotven pojem památková rezervace. V nařízení byly jmenovitě uvedeny *památkové rezervace* ve městech (České Budějovice, Český Krumlov, Domažlice, Cheb, Jihlava, Jindřichův Hradec, Litoměřice, Litomyšl, Loket, Mikulov, Nové Město nad Metují, Olomouc, Pardubice, Praha I /Staré Město/, Praha III–IV /Malá Strana, Hradčany/, Prachovice, Slavonice, Štramberk, Tábor, Telč, Třeboň, Znojmo). Počítalo se též s vyhlášením památkových rezervací lidové architektury. V tomto případě byly vyjmenovány jen nejvýraznější oblasti lidové architektury s orientačním počtem vesnic k ochraně. Tyto vesnice však jmenovitě uvedeny nebyly a později nebyly žádné vesnické památkové rezervace prohlášeny. Je třeba poznamenat, že památková rezervace nebyla ve zmíněném nařízení ještě chápána jako trvalá kategorie, ale pouze jako jakési jednorázové opatření, které mělo zajistit stavební obnovu. Pojem památková rezervace v nynějším smyslu zavedl až zákon č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách. Na jeho základě byly postupně vydávány výnosy jednotlivých městských památkových rezervací (MPR). V letech 1956–66 bylo prohlášeno též 10 archeologických památkových rezervací (APR). V roce 1971 vznikla technická památková rezervace (TPR) Josefov-Stará huť (u Adamova) a „urbanistická“ památková rezervace (PR) Kuks. Ochrana vesnic byla ze strany tehdejšího ministerstva kultury znovu odsunuta na vedlejší kolej, třebaže na půdě památkových pracovišť byly návrhy památkových rezervací lidové architektury či vesnických památkových rezervací (VPR) v několika etapách zpracovávány. Jedinou výjimkou byla památková rezervace lidové architektury Petrov-Piže, prohlášená v roce 1983.

Původní počet měst určených k ochraně formou památkové rezervace se

postupně zvyšoval. K poslednímu doplnění došlo v roce 1989, kdy se městskou památkovou rezervací stala jádra měst Brno, Kolín, Lipník nad Bečvou, Plzeň a Příbor (nepočítáme-li definitivní výnosy některých starších MPR). Počet MPR v České republice tak dosáhl čtyřiceti.

Již v průběhu sedmdesátých let dvacátého století bylo zřejmé, že kromě kategorie MPR je žádoucí zajistit památkovou ochranu také dalších historických měst (a vesnic), které sice nespĺňují tak přísné parametry, ale přesto představují hodnotné památkové celky. Nový zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, pak konečně zakotvil termín *památková zóna*. Prohlašování památkových zón však reálně začalo až po společenských změnách v roce 1989. První městské památkové zóny (MPZ) byly prohlášeny v roce 1990 ještě krajskými národními výbory (jihočeský, východočeský, jihomoravský, částečně středočeský) krátce před jejich zrušením. Jihočeský krajský národní výbor prohlásil současně též první skupinu vesnických památkových zón (VPZ). Po zrušení krajských národních výborů převzalo tuto gesci ministerstvo kultury, které v roce 1992 vyhlásilo MPZ podle starší koncepce ve zbývajících krajích České republiky. Počet MPZ dosáhl čísla 187. Na území hlavního města Prahy bylo prohlašování památkových zón v kompetenci magistrátu, který v letech 1991 a 1994 vyhlásil 7 MPZ a 6 VPZ. Památková ochrana vesnic se kromě několika jihočeských a pražských VPZ datuje až od roku 1995, kdy ministerstvo kultury prohlásilo větší počet VPR a VPZ na území celé České republiky. Současně bylo prohlášeno 23 nových MPZ. K dosud poslednímu doplnění počtu památkových zón došlo v letech 2003 (44 MPZ) a 2005 (47 VPZ). Ke dni 1. 1. 2005 je v České republice 40 MPR, 254 MPZ, 61 VPR, 217 VPZ a 1 PR. (V případě MPZ se někdy uvádí o dvě zóny méně – pokud jsou dvě prostorově oddělené zóny v Brumově a ve Strážnici chápány jako zóna jediná.) Celkem je tedy chráněno 573 sídel či jejich částí, což je značně vysoký počet, který je především dokladem toho, že urbanistické dědictví tvoří mimořádně významnou součást památkového fondu České republiky, důležitou i v evropském měřítku.

Pro úplnost je třeba zmínit ještě ustanovení kategorie krajinné památkové zóny (KPZ), jehož cílem je ochrana širšího výseku historické krajiny, a to včetně sídel. První dvě KPZ byly prohlášeny v roce 1992 (Lednicko-valtický areál a Areál bojiště bitvy u Slavkova v roce 1805), další následovaly v letech 1996 a 2002. Dosud je tedy prohlášeno 19 KPZ. Desítky dalších KPZ jsou ve stadiu návrhu. Na KPZ se tato metodika nevztahuje.

C.2 Formy územní památkové ochrany sídel

Památkově chráněná území jsou památkové rezervace a památkové zóny. Tato forma je přímou ochranou památek, jejich souborů a jejich okolního prostředí. Všechny objekty a plochy na chráněném území jsou předmětem památkové ochrany či zájmu a památková péče je ve smyslu zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči (ve znění zákona ČNR č. 425/1990 Sb., zákona ČNR č. 242/1992 Sb., zákona č. 361/1999 Sb., zákona č. 122/2000 Sb.,

zákona č. 132/2000 Sb., zákona č. 146/2001 Sb. a zákona č. 320/2002 Sb., zákona č. 18/2004 Sb. a zákona č. 186/2004 Sb.), – dále jen památkový zákon – plně zmocněna vyjadřovat se k veškerým stavebním aktivitám v takovém území, a tím ovlivňovat zachování jejich hodnot či vývoj zástavby.

Smyslem vyhlášení památkové rezervace nebo zóny je kromě ochrany jednotlivých památek (jejichž ochrana je právně zajištěna již prohlášením za kulturní památky a prohlášením rezervace či zóny se v žádném směru nemění) zejména zajistit, aby bylo chráněno jejich okolní prostředí a prostředí území jako celku, aby ostatní stavby na vyhlášeném chráněném území respektovaly historický charakter tohoto území a jejich případné úpravy směřovaly k potvrzení tohoto charakteru a k nápravě případných dřívějších nevhodných úprav staveb a prostranství, nikoli k jeho narušení.

Památková rezervace a zóna jsou kategorie územní památkové ochrany a jednotlivé stavební akce musejí být posuzovány vždy v územním kontextu, tedy jak se případnou stavební činností změní nejen daný objekt, ale i jak bude jeho zamýšlená úprava působit na celé prostředí památkově chráněného sídla. Obdobně je posuzování stavebního záměru na nezastavěném místě vedeno rozvahou, jakým způsobem takový záměr ovlivní dochované památkové hodnoty chráněného území.

Metodické postupy památkové péče na území rezervací a zón se kvalitativně zásadně neliší. Relativně volnější spektrum přijatelných řešení nebo regulačních charakteristik je v případě památkových zón dáno zejména menším počtem jednotlivě chráněných staveb v chráněném území.

C.2.1 Památková rezervace

Památková rezervace (PR) je území, jehož charakter a prostředí určuje soubor nemovitých kulturních památek, popřípadě archeologických nálezů (podle § 5 památkového zákona). Podle typu sídla se rozlišují **městské památkové rezervace (MPR)** a **vesnické památkové rezervace (VPR)**, přesněji někdy nazývané **památkové rezervace se soubory lidové architektury** (neboť některé z nich byly vyhlášeny i na území měst). Mimoto existují **technické památkové rezervace (TPR)** a **archeologické památkové rezervace (APR)**.

Památková rezervace představuje vyšší kategorii ochrany památkově hodnotného území a tento termín je používán kontinuálně od prvních právních aktů na ochranu historických měst v padesátých letech dvacátého století. V památkové rezervaci jsou chráněny nejen jednotlivé kulturní památky, ale odborná vyjádření a rozhodnutí jsou vydávána ke všem stavebním aktivitám na nemovitostech, které leží v hranici takového území. Režimem památkové rezervace jsou chráněny kromě jednotlivých památek i ostatní objekty a plochy. Památkově chráněno je tedy celé území vymezené hranicí. Historická zástavba v sídelní památkové rezervaci je obvykle kompaktní, bez výraznějších novodobých rušivých zásahů a charakter hodnotných staveb jednoznačně udává ráz celého území. Z hlediska památkových hodnot jde o území

homogenní, vyžadující poměrně přísnou ochranu. Jednotlivé historické stavby v památkové rezervaci mají většinou dochovaný svůj původní objem včetně tvaru střechy. Zejména mají zachované původní ztvárnění průčelí včetně architektonických detailů, řešení oken a dveří, ale rovněž vnitřní dispozice a podobně.

V České republice v současnosti (2005) existuje 40 MPR. Mezi nimi má výlučné postavení Pražská památková rezervace, zaujímající území 863 ha; ta byla také spolu s MPR v Českém Krumlově, Telči a Kutné Hoře zapsána na Seznam světového přírodního a kulturního dědictví UNESCO.

Vesnických památkových rezervací je v České republice 61, přičemž potenciál vesnic srovnatelné hodnoty je ještě výrazně vyšší a příslušné uceleně dochované vesnice by mohly být k prohlášení za VPR připravovány. Rovněž VPR Holašovice je zapsána na Seznam světového přírodního a kulturního dědictví UNESCO.

Specifickým případem památkové rezervace „bez přívlastku“ je Kuks jako unikátní barokní kompozice lázeňského a sídelního střediska, které sice dočasně mělo statut městečka, dochovaná tradiční zástavba má však vesnický charakter.

Technická památková rezervace, zaměřená na ochranu historického technického areálu, je v České republice dosud vyhlášena jediná (Josefov-Stará huť). Archeologických památkových rezervací, tedy rezervací zřízených pro ochranu většinou velkoplošných archeologických lokalit, je dosud prohlášeno 10. Oba tyto typy PR se svým specifickým charakterem vymykají ze zaměření této metodiky.

C.2.2 Památková zóna

Památková zóna je území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem jednotlivých kulturních památek, ale s dochovanou urbanistickou strukturou. Památková zóna může být také vymezena pro ochranu dochovaného historického prostředí vázícího se k nějaké historické události nebo pro část krajinného celku, který vykazuje významné kulturní hodnoty. Kromě **sídelních** památkových zón – **městských** a **vesnických** (MPZ, VPZ, resp. památkových zón se soubory lidové architektury) – jsou proto vyhlášovány i **krajinné památkové zóny** (KPZ), chránící rozsáhlejší úseky kulturní krajiny, tedy území, v němž se dochovaly nějaké významné, zpravidla esteticky hodnotné doklady lidského působení.

Obecně lze říci, že sídelní památkovou zónou je nebo by mělo být takové sídlo či jeho část, které má až na výjimky velmi dobře zachovanou půdorysnou a hmotovou strukturu (v tom se prakticky neliší od památkové rezervace), ale nižší podíl architektonicky intaktně dochovaných staveb. S ohledem na uvedenou menší celistvost architektonicky hodnotných staveb jsou území zón z hlediska památkové hodnoty obvykle členěna na tři pásma (s názvy: území určující, doplňující, dotvářející). Území zóny je tedy z hlediska památ-

kových hodnot diferencované a na vymezených plochách lze uplatňovat diferencovanou ochranu, tedy i míru posuzování zamýšlených stavebních aktivit a úprav. Naprostou většinu objektů, které samy o sobě nejsou kulturními památkami a byly v minulosti postiženy nevhodnými stavebními úpravami, je možno postupně památkově rehabilitovat, zejména v jejich vnějším vzhledu. Jak z popisu vyplývá, kategorie památkové zóny je široký pojem a tato kategorie může zahrnovat různě rozsáhlou část města nebo vesnice. V prostředí našich sídel jsou nejčastější památkové zóny, jejichž základem je historické jádro (nebo jeho část), tedy zástavba kolem náměstí, návsi, nebo jiné dominantní části. Památkovou zónou však může být například i dělnická kolonie na okraji města (Brumov), vilová čtvrť (Praha-Ořechovka), novodobé sídliště (Ostrava-Poruba), větší areál technických památek (Žatec – předměstí), aj.

Za památkovou zónu by naopak nemělo být navrhováno sídlo, v němž sice existuje několik výjimečně hodnotných památkových objektů, ale jako celek je z památkového hlediska urbanisticky nehodnotné, v půdorysné a prostorové struktuře rozrušené. Počet kulturních památek v daném sídle proto nemůže být rozhodujícím kritériem pro vytipování a prohlášení památkové zóny. A naopak, charakter památkové zóny mohou mít často sídla, v nichž dosud není žádná kulturní památka prohlášena (ať již objektivně, nebo v důsledku nedokonalosti Ústředního seznamu nemovitých kulturních památek).

Lze říci, že objektivně ještě existuje několik málo desítek měst či městských čtvrtí, které by si ochranu formou památkové zóny plně zasloužily. V případě vesnic je potřeba prohlášení dalších VPZ ještě mnohem naléhavější a ochranu by si zasloužilo několik set vesnic.

MPZ, které byly prohlášeny roku 1990 tehdejšími krajskými národními výbory, mají precizované podmínky ochrany, zatímco MPZ vyhlášené později ministerstvem kultury je bohužel postrádají (MPZ z roku 1992 částečně, MPZ z let 1995 a 2003 zcela), stejně jako všechny VPZ. Uvedená skutečnost do jisté míry komplikuje výkon památkové péče v těchto sídlech. Chybějící specifikace předmětu ochrany a základních podmínek péče o takové území způsobují nejasnosti v pravidlech pro posuzování úprav stávajících objektů i pro návrhy případných novostaveb. Podmínky pro novostavby se snaží definovat tato metodika.

C.3 Památkové ochranné pásmo

Památkové ochranné pásmo (POP, § 17 památkového zákona) se prohlašuje pro ochranu vnějšího obrazu okolí kulturní památky – chráněného objektu či souboru objektů. Z definice nepřímo vyplývá, že POP několika jednotlivých památek či jejich areálů na sebe mohou územně navazovat a zahrnovat tak rozsáhlejší území, například celého historického jádra sídla. Ochranné pásmo může být vymezeno také pro ochranu památkově chráněného území (památkové rezervace či zóny) – tedy pro zajištění urbanistické a architektonické kvality jeho bezprostředního okolí, součinnost působení neoddělitelné

přírodní složky a ochranu městského nebo vesnického panoramatu (včetně pohledů z historického centra do okolí).

Možnost vyhlášení POP obsahoval již první zákon o kulturních památkách č. 22/1958. POP je formou nepřímé ochrany památky či chráněného sídla. POP však samo o sobě památkou, resp. chráněným památkovým územím není.

POP svou plochou přímo navazuje na území památkové rezervace nebo zóny, a to v rozsahu potřebném pro splnění svého účelu. V krajním případě může POP zahrnovat až území vymezené horizontem, z něhož je chráněné sídlo v terénu viditelné. POP zajišťuje ochranu vlastního chráněného území před „vnějším“ poškozením, k němuž by došlo například měřítkově neúměrnou novou výstavbou v těsném sousedství chráněného území nebo porušením panoramatu. Zabezpečuje uchování historických stavebních dominant, významných průhledů a podobně. V opačném směru – „zevnitř“ chráněného území – má POP udržovat například cenné vazby na okolní krajinu a další stavební dominanty.

V ochranném pásmu jsou sledována poněkud odlišná hlediska než ve vlastním chráněném území, neboť je zde jiný předmět ochrany. Ochranný režim v památkovém ochranném pásmu je z hlediska posuzování jednotlivých stavebních akcí nejmírnější a znamená regulaci určitých činností v území okolo památkové rezervace nebo zóny. Z titulu POP lze například bránit zásahům, které by narušily panoramatický pohled na chráněné sídlo. Lze tedy ovlivnit nejen výšku případných novostaveb, ale například i typ krytiny či tvar oken domu na území POP, který se v panoramatu bezprostředně uplatňuje.

Je nutno mít na paměti, že odůvodnění stanoviska ke stavebnímu záměru v POP by mělo být vztahováno k tomu, jak daná akce ovlivní hodnoty památkově chráněného území. Často jsou při formulaci stanoviska aplikovány stejné zásady, jaké platí v památkové rezervaci nebo zóně, což z metodického hlediska není správné. Takový postup je často veden snahou ochránit historické a kulturní hodnoty stavby, která sice není prohlášena za kulturní památku, ale objektivně památkové hodnoty vykazuje. Pokud přísnější postup nevyplývá ze znění konkrétní vyhlášky POP, je jediným správným postupem v daném případě takovou stavbu za kulturní památku navrhnout, popřípadě snažit se s investorem či vlastníkem objektu dohodnout, aby zamýšlená stavební akce zachovala maximum památkové hodnoty stavby.

Stavební činnost v POP památkově chráněných území není předmětem této metodiky.

D Principy posuzování novostaveb v památkově chráněných územích

Posuzování novostaveb v památkově chráněných územích patří k odborně náročné části péče o tuto část kulturního dědictví. Pracovník památkové péče nemůže formulovat své odborné vyjádření na základě subjektivního dojmu – zjednodušeně řečeno způsobem, zda se stavba jemu osobně líbí či nelíbí. Své stanovisko musí vztahovat k danému kontextu chráněného území a ve svém vyjádření odůvodnit, z jakých důvodů navrhovaná stavba je nebo není přijatelná.

Základním principem péče o památkově chráněná sídla je zachování všech dochovaných prvků historické urbanistické struktury, tedy půdorysu, parcelace, hmotové struktury i architektonických prvků historické zástavby. Při prosazování tohoto cíle však nemůže v žádném případě jít o požadavek zastavení dalšího vývoje a života sídla či jeho chráněné části. Jde o to, aby v památkově chráněných sídlech měly památkové hodnoty přednost před ekonomickými zájmy konkrétního investora, aby v sídlech nadále vznikaly nové urbanistické a architektonické hodnoty, avšak nikoli na úkor hodnot starých, ale vedle nich a v souladu s nimi. Ani chráněným sídlům se ve druhé polovině dvacátého století nevyhnuly negativní urbanistické zásahy (provedené ať již před vyhlášením ochrany, nebo i poté). V horším případě vznikla na plochách zbořených objektů rušivá nová zástavba, v relativně lepším případě zůstaly parcely po zaniklé zástavbě volné. Neméně důležitým cílem působení památkové péče v chráněných sídlech musí být omezení negativního působení dřívějších rušivých zásahů.

V chráněném území mohou nastat prakticky tři typy situací, které se tato publikace pokusí charakterizovat a pro něž platí poněkud odlišná východiska, a tedy i možné výsledky.

Budou proto uvedeny aspekty pro tyto varianty:

- je posuzována navržená novostavba na místě zaniklé starší zástavby v dosud uchované celkové struktuře hmot;
- je posuzována navržená novostavba, která má nahradit objekt, který dosud stojí;
- je posuzována navržená novostavba v území, kde dosud stavby nestály.

Obnova zaniklých částí urbanistické osnovy, tedy opětovná zástavba proluk – parcel po historických stavbách zbořených, či jiným způsobem zaniklých – je kromě uchování hodnot existujících prioritním zájmem památkové péče. Vhodně navržená novostavba napomůže rehabilitaci historického půdorysného a prostorového uspořádání sídla, což je jedna z nejdůležitějších složek památkové hodnoty rezervace nebo zóny. V neposlední řadě jde též o dosažení obecné urbanistické a architektonické harmonie prostředí.

D.1 Architektonické pojetí novostaveb ve vztahu k zaniklé zástavbě na daném místě

Na počátku úvah o opětovné zástavbě proluky je nutno nejprve zvážit otázku, jakým způsobem se má novostavba vyrovnat s odkazem zaniklé stavby. V zásadě existují tři základní možnosti řešení.

D.1.1 Novostavba jako kopie zaniklé stavby

Tento přístup je značně kontroverzní a dosud takto vnímaný i uvnitř oboru památkové péče. Oprávněnost pořizování **kopíí zaniklých staveb** lze podpořit nebo odmítnout dlouhou řadou teoretických postulátů. Je to otázka, kterou obor řeší v podstatě po celou dobu své existence, aniž by mohl dospět k jednoznačnému a obecně platnému stanovisku. Jde o to, zda se za rozhodující hodnotu považuje hmotná podstata památky (tedy originální materiál), nebo podstata ideová (tedy architektonická forma). Kopie nikdy nemůže být plnohodnotnou náhradou zaniklé stavby, a to ani kdyby byla kopií po všech stránkách zcela přesnou (dispozičně, konstrukčně, výtvarně), což je v podstatě nemožné, je to dáno objektivní absencí potřebné dokumentace pro většinu zaniklých staveb. Případná kopie bude ochuzena o cenu stáří, příslušnou patinu. Rovněž řada historických řemeslných postupů a praktik je dnes již nedostupná. (Toto téma se přirozeně neomezuje jen na novostavby, ale i na doplňování dochovaných staveb o zaniklé prvky a podobně, což však není předmětem této metodiky.)

(Komentář ke **kopíím existujících staveb** – viz kapitola D.4.)

Oprávněnost kopie je obvykle posuzována pouze z hlediska stavby samotné. V památkově chráněných územích však nelze opomenout ani hledisko urbanistické, tedy hledisko urbanistické autenticity. Zaniklá stavba je vnímána jako chybějící dílčí součást dochované mozaiky (chráněného sídla), kterou kvůli hodnotě celku nelze v řadě případů nahradit novotvarem. Právě při pohledu z hlediska urbanistického je opodstatněnost kopie nepochybně větší. Míněna je především „vnější“ kopie, tedy kopie tvaru původní hmoty a členění fasád (a pokud možno i základní logiky dispozičního členění). Památkový celek, jímž je při tomto pohledu například celá ulice nebo náměstí, bude uplatněním kopie poměrně věrně navrácen do své někdejší podoby (přesněji do své výsledné podoby z mnoha podob předchozích). Nejvýraznějším případem, kde by výstavba kopie byla plně oprávněná, je dostavba Staroměstského náměstí v Praze. Samozřejmým předpokladem je ovšem vždy existence dostatečně přesných podkladů, z nichž je kopie projektována.

Stavby kopíí zaniklých staveb budou vždy spíše výjimkami. Přes konstatovanou problematičnost je v rejstříku forem regenerace a rehabilitace památkových sídel rozhodně nelze apriori metodicky odmítat nebo je označovat za nepřijatelné.

D.1.2 Novostavba jako parafráze zaniklé stavby

Jde o řešení, které eliminuje nejvážnější výše uvedené teoretické výhrady proti budování kopií. Takto koncipovaná stavba nezastírá, že jde o nové dílo, současně však zachovává některé charakteristiky zaniklé stavby. I v tomto případě je samozřejmě respektování základních znaků – hmoty, tvaru střechy, členění, podlažnosti. Z hlediska architektonické tvorby jde o mimořádně obtížný úkol, na druhé straně bezpochyby o lákavou tvůrčí výzvu. Při nižší invenci projektanta hrozí nebezpečí, že stavba bude působit jako částečně zmodernizovaná stavba původní. Cesta rozhodně není v přesné aplikaci některých tvaroslovných prvků předlohy, ale zejména v postižení a vyjádření ducha zaniklé stavby. Realizací tohoto typu je velmi málo. Z hlediska památkové péče lze tuto metodu doporučit a aktivně s projektantem studii konzultovat. Je zřejmé, že základem pro toto řešení je rovněž existující základní dokumentace zaniklé stavby. Ze stejného důvodu je také samozřejmostí, že o takové pojetí novostavby má smysl usilovat tam, kde má být novým objektem připomenuta stavba architektonicky hodnotná; není důvod navazovat na zaniklou nehodnotnou stavbu. Parafráze, která by měla nahradit existující chátrající stavbu, kterou lze opravit, je ovšem nepřijatelná.

D.1.3 Novostavba jako nové tvůrčí dílo

Tato kategorie je v současnosti (a bezpochyby bude i nadále) nejčastějším případem navrhovaných novostaveb.

Novostavba jako nové tvůrčí dílo nemusí na rozdíl od kopie či parafráze bezpodmínečně vycházet ze specifických znaků stavby, která na dotyčném místě stála. Možností přístupu je v tomto případě několik a navzájem se liší podle míry historizujícího nebo naopak nehistorizujícího přístupu a podle ohledu na okolní prostředí. Jde o problematiku zejména v dnešní době velmi aktuální, přesto však nedostatečně formulovanou. Vyžaduje proto poněkud obsáhlejší analýzu, již je věnován následující oddíl.

Obecně lze vymezit několik základních koncepcí architektonického pojetí novostavby, a to jak v případě tvarosloví fasád, tak i v případě formování hmot. Tyto zásady jsou v podstatě stejné i pro rehabilitaci objektů se zcela zmodernizovanými fasádami (pokud není možná či žádoucí kopie nebo parafráze zaniklé fasády).

D.1.3.1 Historizující pojetí

Pod označením „historizující“ není míněno přesné napodobování historických fasád (nejčastěji barokních, klasicistních a z období historizujících slohů), tedy například projektování v barokním duchu a tvarosloví. Historizujícím pojetím novostavby by měl být chápán jakýsi nadslohový či někdy spíše

bezslahový, v každém případě však tradiční způsob ztvárnění fasády. Průčelí takového objektu je řešeno s omítkou a jeho základní rastr, daný okenními a dveřními otvory, může být obohacen o prosté ploché šambrány (pasparty, případně s lištou), ploché kordonové římsy či lizénové rámy a jednoduchou korunní římsu. Samozřejmě součástí takové fasády jsou dělená, v našem historickém prostředí obvykle dvojdílná vícetabulková okna orientovaná na výšku.

Popsané řešení, které může být v některých případech zaměnitelné s nejjednoduššími fasádami z osmnáctého a devatenáctého století, je stylově značně neutrální a obvykle zaručí spolehlivé zapojení novostavby nebo zmodernizované fasády do kontextu okolních historických fasád, takže je lze použít právě v nejexponovanějších případech.

Nejedná se přirozeně o řešení příliš tvůrčí, ale obecně není důvod se mu bránit, neboť takto koncipovaný objekt se velmi dobře začlení do téměř jakéhokoliv historického architektonického prostředí. Je na místě zejména v prostředí ovládaném dochovanými historickými dominantami či akcenty, jimž by nové sídlo nemělo konkurovat. Z hlediska architektonické pravdivosti je žádoucí, aby taková fasáda byla datována a obsahovala nějaký drobný detail, který by se na starších fasádách vyskytnout nemohl. Tak bude vyloučena možnost záměny s originální starší fasádou. Je přirozené, že předpokladem dobrého zapojení takové novostavby je tradiční celková hmota a proporce objektu odpovídající okolní historické zástavbě.

Na tomto místě je třeba podotknout, že i současná nejnovější česká neofunkcionalistická architektonická tvorba, nebo alespoň její část, nadšeně se inspirování meziválečným funkcionalismem, je ve skutečnosti rovněž historismem, někdy dokonce mnohem méně novátorským, než tomu bylo u „klasických“ historizujících slohů devatenáctého století.

D.1.3.2 Kontextuální pojetí

Za kontextuálně navrženou novostavbu lze pokládat takový objekt, který vědomě navazuje na tradiční architektonické postupy z hlediska utváření hmoty, formy i použitých materiálů a reaguje vstřícně na kontext místa, jímž se inspirovuje. Usiluje o citlivé začlenění do existujícího kontextu a omezuje případné existující negativní rysy prostředí. Může přitom používat citace historických tvaroslovných detailů a schémat, ale často modifikovaných (parafrázovaných) nebo užitých v jiných souvislostech (nikoli však nesmyslných). Výtvarné řešení může též užívat některých netradičních barev, nikdy však barev křiklavých. Kontextuální stavba má blízko k parafrázi (jako částečné rekonstrukci vzhledu zaniklé stavby – viz výše), ale tato parafráze není nutně vztahována na přímou inspiraci stavbou, která na tomto místě případně dříve stála.

Citlivého začlenění novostavby do historické zástavby lze často dosáhnout i velmi moderními výrazovými prostředky. Kontextuální může být pouhé užití

tradiční hmotové formy a zcela nečleněných hladkých fasád, doplněných tradičními vícetabulkovými okny. To je řešení vhodné i pro vesnické prostředí. Obecně lze říci, že právě tradiční rozměry, konstrukce a dělení oken mají pro začlenění jakékoli novostavby v historickém prostředí zcela zásadní význam. Naopak okna bez vnitřního dělení v kontextu s historickou zástavbou zpravidla nepůsobí dobře, protože architektonickému členění průčelí přinášejí odlišné měřítko (totéž platí o oknech plastových, s pouhou imitací členění na tabulky).

Takto základně charakterizované kontextuální pojetí, které je jedním z projevů tzv. postmodernismu, představuje nesporně tvůrčí a soudobý architektonický přístup, který může vytvořit dílo, jež je jak pravdivým obrazem doby (nebo alespoň té její složky, která usiluje o harmonické dotváření historických sídelních celků), tak neohrozí urbanistickou hodnotu dochovaného celku. Jestliže výše popsané historizující pojetí lze při stanovení vstupních podmínek popsat podrobnými regulativy, u kontextuálního pojetí je to možné jen v malé míře, neboť jeho podstatou je právě tvůrčí nápad a přístup projektanta.

Kontextuální pojetí lze z hlediska památkové péče v památkově chráněných územích doporučit.

D.1.3.3 Kontrastní pojetí

V minulosti – zejména v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století – bylo navrhování novostaveb vědomě kontrastních ke stávajícím historickým objektům obvykle podporováno jak ve studijních materiálech pro projektanty, tak i ze strany památkové péče. Je nutno objektivně říci, že se tak dělo pod vlivem úspěchů funkcionalistické tvorby před polovinou dvacátého století. Vedoucí osobnosti v architektuře té doby byly ve funkcionalismu hluboce myšlenkově usazený. Zneužití či zplanění funkcionalismu a obecně modernismu vyvrcholilo koncem sedmdesátých a zejména v osmdesátých letech, kdy podobu nově stavěných sídlišť ovlivňovalo velké stavebnictví s důslednou typizací několika málo druhů výrobků a jejich sestav. Tvůrčí invence byla potlačena na schopnost projektanta stavebnicově využít hromadně vyrobené prvky. Kompozice celků byla předurčena možnostmi stavební techniky (například dosahem jeřábové dráhy). Tyto skutečnosti je vhodné si na tomto místě připomenout, neboť byly aplikovány i do historického prostředí, kde měly katastrofální dopad.

Také v současné době má toto kontrastní pojetí (ovšem zbavené diletantismu socialistické stavební výroby) zastánce ve velké části tvůrčí architektonické obce. Podobně jako u kontextuálního pojetí rovněž zde narážíme na problém, že pod pojmem kontrastní pojetí stavby mohou být míněna řešení značně odlišného charakteru (včetně postmoderních). Na tomto místě budeme pod kontrastním pojetím rozumět řešení, které záměrně usiluje o co největší kontrast s okolím, ať už výškou, hmotou, ztvárněním fasády, materiálovými řešeními či kombinací těchto vlastností.

V naprosté většině chráněných sídel je kontrastní či disharmonické řešení novostavby z památkového hlediska zcela nežádoucí.

Do kategorie staveb s kontrastním pojetím patří vedle svébytných architektonických děl, které jako solitéry jsou kvalitní, i stavby podřadné architektonické kvality. Nekvalitnost takových objektů je dvojí: může být dána neschopností projektanta usilujícího o vytvoření stavby kvalitní, nebo pravdivě vyjádřenou utilitární funkcí objektu. Již podstatou své architektonické nekvality se taková stavba v památkově chráněném území s koncentrací kvalitních staveb vždy kontrastně odlišuje. Z tohoto důvodu jsou takové stavby v památkově chráněných územích zcela nežádoucí.

Je tedy zřejmé, že do památkově chráněných území by neměly být obecně navrhovány objekty, u nichž dominuje užitková funkce, založená na velkoformátové typizaci. Tím jsou míněny jak prodejní objekty komerčních řetězců, tak skladové či výrobní stavby. Při posuzování podobných záměrů přitom nejde jen o hlediska památková a obecně kompoziční. Je nutno sledovat i související dopravní důsledky, tedy zvýšení dopravní zátěže. V sídlech, která mají zpracováváno územně plánovací dokumentaci, by obdobné komerční funkce do historických jader neměly být povolovány již z obecně urbanistických důvodů. Lze předpokládat, že obdobné záměry budou z chráněných území předem vyloučeny nejen ze strany památkové péče.

D.1.3.4 Neutrální pojetí

Některé stavby ze šedesátých až osmdesátých let dvacátého století, projektované často v duchu tehdejších požadavků památkové péče v historickém prostředí s cílem neutrálně do něj zapadnout, dosahují nechtěně kontrastního působení. Jde o záměrně bezodborné stavby vesměs tradiční hmoty s hladkou fasádou a rozměrově tradičními, avšak typovými (a často nečleněnými) okny. Právě „moderní“ okna se nejvíce podílejí na rušivém dojmu z těchto staveb, které se zdají být spíše ne zcela vhodně zmodernizovanými objekty staršími. Stavby tohoto směru sice historické prostředí obvykle zásadním způsobem nerozrušují, současně je však ničím neobohacují. Tyto stavby tedy ve skutečnosti nejsou zcela neutrální a hodnotu památkového prostředí spíše snižují.

(Poznámka: Všechny výše uvedené rozvahy o pojetí novostavby platí jak u proluky vzniklé po jedné stavbě, tak u proluky po více domech.)

D.2 Nová stavba na místě starší zaniklé zástavby – principy posuzování

Urbanistická regulace novostaveb, tedy stanovení půdorysného rozsahu, výšky a základního hmotového uspořádání, je přirozeně relevantní pouze pro novostavby charakteru nového tvůrčího díla (viz kapitola D.1.3). V případě

kopie či parafráze zaniklé stavby je totiž naprostá většina urbanistických i architektonických charakteristik dopředu dána.

Prázdné plochy po zaniklé zástavbě lze podle rozsahu a charakteru rozdělit do tří základních skupin:

- a) proluka po zaniklé stavbě na dosud zřetelné parcele;
- b) prázdná plocha po rozsáhlejší části historické zástavby;
- c) prázdná plocha po rozsáhlejší části historické zástavby byla již nějakým způsobem nesouvisle nově zastavěna bez respektování historické a urbanistické struktury sídla.

D.2.1 Proluka po zaniklé stavbě na dosud zřetelné parcele

Tato situace nastává nejčastěji v řadové zástavbě nebo na nároží bloku, kde lze pojem „proluka“ (mezera po chybějícím domě) nejsnáze charakterizovat. Rušivou mezerou této povahy je však i volná parcela v památkově chráněné vilové čtvrti tam, kde jeden či více charakteristických vilových objektů zanikl. Obdobně lze tuto situaci vztáhnout na vesnické sídlo složené z volně řazených usedlostí, a to buď na jednotlivě chybějící objekty usedlosti nebo i celé zaniklé usedlosti ve zřetelné urbanistické struktuře.

Zastavění takové proluky je vždy jednoznačně žádoucí, neboť směřuje k obnovení celistvosti domovní řady, bloku a celého prostoru. Doplněním proluky novostavbou, která bude mít dobře navrženou hmotu, kompozici průčelí či materiálové řešení (viz dále), budou hodnoty památkově chráněného území dokonce zvýšeny, neboť bude petrifikována celková urbanistická struktura. Zájem památkové péče zastavět takovou proluku by měl platit i v těch případech, kdy byly například v minulosti s poukazem na dopravní závadnost zbořeny domy po stranách ulic vstupujících do náměstí, a tím byla jeho prostorová celistvost nepříznivě rozrušena. Požadovat obnovu zaniklých nárožních objektů lze zejména tehdy, změnila-li se mezitím dopravní zatíženost (kategorie) příslušné komunikace, například převedením kapacitní tranzitní dopravy na obchvat nebo vytvořením pěší zóny v centru.

Zástavbě proluky v kompaktní zástavbě by trvale neměla bránit skutečnost, že ve štítových zdech objektů sousedících s prolukou byla druhotně proražena nová okna směřující do proluky, jejichž osvětlovací funkce bude potenciálně dostavbou zrušena. (Tento rozpor je záležitostí vztahů vlastníků sousedících nemovitostí, nikoli argumentem pro rezignaci na rehabilitaci daného celku.) Obdobně nemůže být argumentem proti opětovné zástavbě proluky například aktuální existence parkoviště či parčíku.

Pro novostavbu v menší proluce lze v naprosté většině případů jednoznačně určit urbanistické regulační podmínky. Musí být přesně respektována původní stavební čára. Rozsah půdorysu novostavby směrem do dvora by neměl převýšit obvyklý rozsah obdobných staveb v sousedství. Novostavba nemůže být kapacitně naddimenzována. Mají-li sousední objekty stejnou výšku

korunní římsy a tato výška je obvyklá i u dalších domů v rámci téhož bloku či ulice, musí novostavba tuto výšku respektovat. Je-li výška korunních říms sousedních objektů různá, měla by být korunní římsa novostavby umístěna ve výšce korunní římsy jednoho z obou domů nebo v rozmezí daném výškou korunních říms obou objektů. Pokud jde o výškově více rozrůzněný blok staveb, je nutno pečlivě posoudit výšku novostavby tak, aby například nedošlo k nevhodným detailům na styku sousedících říms, oken staveb, převýšení nárožních věžic bloků a podobně. Ve složitější situaci je proto vhodné vykreslit novostavbu v kontextu průčelí celého bloku domů.

Pokud se proluka nachází ve svažité ulici, je situace ještě složitější. V případě jednotné výšky staveb (například čtvrti eklektických činžovních domů se stejným počtem podlaží) musí být korunní římsa novostavby v rozmezí výšek obou sousedních objektů (tedy nikoli ve výšce korunní římsy jednoho ze sousedících objektů). Korunní římsa novostavby v žádném případě nesmí převýšit korunní římsu vyššího z objektů. V případě, že je na vyšším z objektů postavena rušivá nástavba, s jejímž zachováním se výhledově nepočítá, míní se korunní římsou tohoto objektu korunní římsa původní. Žádoucí zpravidla není ani umístění korunní římsy novostavby níže než u nižšího z obou objektů. Je-li v daném kontextu přijatelná novostavba s plochou střechou (viz dále), lze úvahu o výšce korunní římsy vztahovat k hraně podlaží, které tvoří líc stavby, pokud následuje podlaží ustupující z této průčelní plochy.

Obdobné zásady platí pro určení výšky hřebene střechy novostavby a také pro celé utváření hmoty novostavby, zejména pro orientaci a tvar střechy. Pokud jsou oba sousední domy hmotově podobné, měla by být obdobně ztvárněna i novostavba. Pokud se oba domy vzájemně liší, měla by novostavba buď převzít hmotovou formu jednoho z nich, nebo vytvořit jakýsi přechodový prvek. Uvedené obecné zásady se přirozeně nevztahují jen na souvislou řadovou zástavbu, ale i na ostatní typy zástavby, kdy k sobě sousední objekty těsně nepřiléhají. Ve městech jde například o zástavbu štítově orientovanými domy oddělenými dvorky. Obvyklý rozestup domů v takovém zastavovacím schématu musí respektovat i novostavba, která musí přirozeně dodržet i další hmotové charakteristiky sousední a okolní zástavby. Obdobně je tomu třeba v případě vilové čtvrti nebo uceleně dochované vesnické zástavby.

Je také nepřijatelné vkládat do historické zástavby určitého zastavovacího schématu zastavovací schéma jiné, ač třeba rovněž historické, nicméně odpovídající jinému regionu či typu nebo části sídla. (Bohužel se objevují situace, kdy do vesnice s dvorcovou zástavbou větších usedlostí je vkládána například skupina menších řadových domů nebo jednotlivé stavby s okny na všechny čtyři strany.) Protože tomuto tématu obecně nebylo v literatuře věnováno dost pozornosti, je zde zařazena následujících subkapitola.

D.2.1.1 Specifika zástavby ve vesnicích

Ve vesnickém prostředí je stejně jako ve městech nezbytně nutné respektovat charakteristické situování jednotlivých staveb usedlosti na parcele.

Historických vesnických zastavovacích schémat je relativně malý počet a jejich respektování i u novostaveb je základním požadavkem památkové péče, na němž je v památkových územích nutno trvat.

Z hlediska zastavovacích schémat lze rozlišit několik základních případů. U vesnic tzv. rozvolněných jsou usedlosti situovány na parcele relativně volně, ale s dodržением společné logiky (například rámcová vzdálenost od osy sídla – potoku či cesty, nebo od hrany terénní terasy). U vesnic s koncentrovanou zástavbou je čelo usedlosti vždy situováno do stavební čáry návsi či ulice. Z hlediska hmotové kompozice je hlavní hmota situována buď podél stavební čáry (s tím, že obvykle existují k ní kolmá dvorní křídla), nebo kolmo k ní. Pak jde nejčastěji o skladbu, kdy po jedné straně dvora, vymezeného vůči veřejnému prostoru plotem či zdí s branou, stojí dům s navazujícími hospodářskými provozy (chlěvy), po druhé straně sýpka či výměnek, rovněž obvykle s dalšími navazujícími provozy. Na zadní straně uzavírá dvůr stodola, pokud není odsunuta až do zahrady. Tento v podstatě atriový princip dispozice předpokládá veškeré přístupy do jednotlivých objektů ze dvora, přičemž obě štítově orientované podélné hmoty po stranách stojí zpravidla na hraně pozemku a mají okna pouze do dvora, nikoli k sousedovi (kde často přiléhá analogická hmota domu či sýpky nebo dvůr sousední usedlosti). Obdobně je tomu u usedlostí s obvodovou zástavbou i v uliční čáře. Určitou výjimkou jsou usedlosti, kde je před průčelím vyvinutá předzahrádka.

Tradiční princip hmotové skladby vesnické nebo předměstské usedlosti, charakteristický poměrně dlouhými hmotami objektů a jejich polohou na hraně parcely, může někdy činit určité problémy v dispozičním řešení novostavby v proluce, která by v památkově chráněném území měla být navrhována v téže hmotové skladbě. Je to totiž princip zcela odlišný od orientace typu rodinného domku nebo vilky, jak se vyvíjel zhruba od třicátých let dvacátého století, kdy naopak objekt stojí nejčastěji uprostřed parcely a okna má na všechny strany. Taková koncepce doplňování předměstské nebo vesnické zástavby dominuje i v současné době.

V památkově chráněném vesnickém prostředí mohou také vznikat značné problémy s dodržением optimálního (pro dané sídlo či jeho část charakteristického) hmotového objemu novostavby. V některých oblastech je tradiční zástavba velmi drobná (například Polabí, povodí Berounky, Valašsko) a převažují domy s jednotraktovým řešením a s celkovou šířkou domu pouze kolem šesti metrů. Objem takového domu i celé usedlosti je často nedostatečný i pro standardní bytové funkce (což se projevuje také v problémech s adaptací usedlosti pro moderní bydlení). Naplnění požadavku na větší užitnou plochu novostavby je v těchto případech zpravidla přijatelnější řešit formou dvorních přístaveb či samostatných dvorních objektů (viz dále).

V mnoha regionech naopak stávající obytné domy svým objemem výrazně převyšují velikost běžné současné rodinné výstavby (zvláště Litoměřicko, Chebsko, Broumovsko, Novohradské podhůří, Litomyšlsko). Při doplňování zástavby zde vzniká přesně opačný problém, spočívající v obtížném hledání

náplně pro tak velkoryse dimenzované objekty, jejichž rozměry by v základních rysech měly respektovat i navrhované novostavby, mají-li se do stávajícího prostředí vhodně začlenit. V těchto oblastech a v obdobných situacích v dalších chráněných sídlech by nová výstavba mohla probíhat formou sdružených dvojdomků či jiných formací odpovídající hmoty, které by měl kvalifikovaně určit regulační plán daného místa.

D.2.2 Prázdná plocha po rozsáhlejší části historické zástavby

Do kategorie novostaveb v prolukách patří samozřejmě nejen proluky po jednom domě (usedlosti), ale i proluky po více sousedících domech (usedlostech). Větší proluka se může v památkovém území nalézat v rozsahu několika zaniklých staveb, části domovního bloku, v některých případech i několika domovních bloků (taková situace je výjimečná, týká se téměř výhradně památkových zón, například Moravská Ostrava, Prostějov).

Naprostá většina situací tohoto typu je zjevně rušivá, zejména tam, kde byla zbořena například čtvrtina domovního bloku. V těchto případech jde o situace z hlediska historické urbanistické struktury obecně nežádoucí, neboť byl změněn charakter půdorysné struktury sídla, a to často v jeho centrální části. Ze starších map sídla lze vždy přesně rekonstruovat průběh zaniklých stavebních čar i parcelaci. Zájemem památkové péče by proto obecně měla být obnova zástavby na těchto územích. Novostavby by měly pokud možno respektovat nejen přesný průběh stavebních čar a parcelaci, ale i hmotový objem (výšky, tvary a orientace střech) zaniklé zástavby – pokud je znám ze starých vyobrazení, což obvykle je. Obecně platí, že novostavby by měly hmotově korespondovat s okolní zástavbou. V památkově chráněných územích při návrhu nové výstavby v takové proluce musí být základním východiskem původní parcelace území (buď zcela nebo rámcově). Pro regulaci v zásadě platí obdobné principy jako v případě jednotlivé proluky. Na větší proluky by měla památková péče předem stanovit a s příslušným stavebním úřadem projednat základní objemovou a půdorysnou regulaci, vycházející z historické hmotové struktury. V případě velkých proluk lze zvažovat rozdělení na méně parcel než v minulosti, hmotové řešení a členění novostaveb by se však mělo podřídit historické zástavbě. Na složitější situace by měla být vypsána soutěž pro určení regulace.

Vyskytují se též případy, kdy zanikl celý menší domovní blok a na jeho místě vznikl prostor charakteru náměstí (Loket, Bílovec – rozšíření náměstí ke kostelu, ale i pražské Staroměstské náměstí). Tyto případy mohou být někdy vnímány pozitivně, zvláště když druhotnost jejich vzniku není na první pohled patrná. Tato situace obvykle trvá již několik desetiletí, stala se součástí obrazu sídla a objektivně zde nejsou rušivé jevy – slepé štítové stěny, chybějící nároží a podobně. V takovém případě bude vždy nutné velmi pečlivě zvažovat rizika nové zástavby a pro dané území připravit kvalitní regulaci včetně případné hmotové představy.

D.2.3 Prázdná plocha po rozsáhlejší části historické zástavby byla již nějakým způsobem nesouvisle nově zastavěna bez respektování historické urbanistické struktury sídla

Tato situace je pro celkovou urbanistickou regeneraci památkového území nejkomplicovanějším typem zadání. Řešení je závislé na míře zasažení území novou výstavbou a na její kvalitě jak architektonické, tak technické. Bohužel je nutno konstatovat, že jen zcela výjimečně došlo novou výstavbou ve druhé polovině dvacátého století ke vzniku takové urbanistické kvality, kterou je možno považovat za novou rovnoprávnou etapu urbanistického vývoje sídla. Mnohem častěji lze tyto situace charakterizovat jako hmotově rušivé (Havlíčkův Brod, Frýdek, Místek, Horní Slavkov). Bohužel jen výjimečně je možno uvažovat o demolici rušivých objektů, což značně omezuje možnosti řešení. Působení památkové péče by se v těchto případech mělo soustředit na postupné omezení negativního působení celku. Podle konkrétní situace staveb lze konzultacemi s vlastníky či investory a samosprávou obce směřovat k úplnému či částečnému obnovení zaniklé struktury – například jde-li o několik málo izolovaných objektů uvnitř původních domovních bloků nebo o stavby zachovávající původní uliční čáry. Zásady pro dostavbu jsou pak stejné jako v předchozím případě.

V případech, kdy je nová zástavba oproti historické struktuře rozvolněná, je vhodné usilovat o dotvoření stávající struktury, která se liší od historické. Je možno doporučovat hmotové propojení existujících objektů do souvislých uličních řad, což předpokládá též hmotové a architektonické úpravy stávajících rušivých objektů. Dostavby by měly též potlačit případný nepříznivý kontrast měřítek a výrazu současné zástavby vůči dochované části sídla.

V některých případech na vesnicích by nepříznivě působící solitéry osazené mezi kompaktní zástavbu mohly být alespoň propojeny plnou ohradní zdí.

Opačná situace, totiž kompaktní řadová nebo bloková zástavba vložená do rozvolněného zastavovacího systému (například mezi dvorcové usedlosti ve vesnicích), je stěžejí napravitelná. Takto kontrastní hmotová řešení se však v existujících památkových rezervacích či zónách vyskytují jen výjimečně.

D.3 Nová stavba jako dílčí doplnění existujícího objektu (přístavba, nástavba)

Jde o menší novostavby, které mají doplnit stávající objekt na dané parcele, ať již jako náhrada zaniklé části nebo jako doplnění, zvětšení současného objemu.

D.3.1 Dvorní části parcel a uličních bloků

Tyto plochy mají specifický charakter. V historických sídlech vždy sloužily jako zázemí jednotlivých obytných a jiných objektů, a byly proto v určitém stupni zastavěny různými hospodářskými a účelovými stavbami bez výraznějšího architektonického řešení. Zástavba dvorních partií prodělávala poměrně komplikovaný vývoj a její skladba podléhala četným změnám. Zejména ve městech se pak od devatenáctého století staly dvorní partie vítanou územní rezervou pro situování jak ubytovacích, tak výrobních a skladovacích křídel či objektů, což často vedlo k jejich neúměrnému zahuštění.

Přípustnost nové výstavby ve vnitroblocích lze z hlediska památkové péče v jednotlivých případech vesměs vyjádřit jen v obecnější rovině.

Z dnešního pohledu není z hlediska památkové péče žádoucí přetěžování parcel novou výstavbou nad míru, která je dána průměrnou zastavěností v rámci bloku či skupiny bloků. Toto je mimořádně důležitá zásada, jejíž prosazování samozřejmě naráží na značné obtíže, zvláště ve větších městech, kde je velmi vysoká cena pozemků. Současně však nelze dvorní partie obecně považovat za trvale zcela nezastavitelné. Zvláště v prostředí vesnic a malých měst může totiž přiměřené využití těchto ploch sloužit k uspokojení rozumných požadavků vlastníků nemovitostí na získání užité kapacity domu (usedlosti) bez nutnosti zvyšování hladiny zástavby. Hmotově vhodně formované dvorní přístavby či samostatné dvorní objekty mohou být mnohem přijatelnější cestou než zvyšování objektu při uliční čáře nebo nadměrné využívání podkroví. Nesmí být přirozeně překročen stupeň zastavěnosti parcely obvyklý pro dané sídlo a je nutno respektovat i základní hygienické normy, nepoškozovat existující světelnou pohodu v přilehlých a sousedních stavbách. Současně však není žádoucí usilovat o snížení procenta obvyklé zastavěnosti dvorních částí parcel, neboť i kdysi užité, druhotně postavené trakty mohou obsahovat řadu cenných prvků a obecně jsou dokladem historie jednotlivých objektů. Při zamýšlené demolici mladších dvorních traktů je proto nezbytné včas existující stavby vyhodnotit.

V prostředí měst, zvláště větších, bylo zejména v jejich centrálních částech v minulosti obvykle dosaženo mezních možností zastavění dvorů. Zde lze proto dvory častěji považovat za plochy nezastavitelné.

V památkově chráněném území je zcela nepřijatelná likvidace prvků historického vnitřního dělení vnitrobloků podle příslušnosti k jednotlivým parcelám (jak se to například ve druhé polovině dvacátého století stalo v Chebu či částečně v Lokti nebo v Moravské Třebové). V případě, že je žádoucí vytvořit ve vnitrobloku prostor společný pro více objektů, je nezbytné pro tento záměr požadovat studii celkového řešení, v němž bude míra nových či propojovacích prvků prověřena a stanovena a původní parcelace bude vhodnými architektonickými prostředky prezentována. Historické dělicí zdi jsou přitom součástí dochované urbanistické struktury a neměly by být zbytečně likvidovány.

Specifickým problémem je zastřešování dvorků a propojování hlavních objektů s dvorními trakty v jeden kompaktní celek. Tento požadavek se v posledním desetiletí stal zcela běžnou praxí, zvyšující užitnou plochu pozemků, a hlavně v centrálních částech měst se na mnoha místech prosadil (například v Praze, Brně).

Jednoznačně by tato řešení měla být odmítána u individuálně památkově hodnotných staveb. Ani další objekty v chráněných územích by však neměly být takto měněny, neboť ve skutečnosti jde o skutečně výraznou změnu urbanistické struktury chráněného území. Zastavěnost parcely se zastřešeným dvorkem dosahuje až 100 %. Taková koncepce rozšíření užitné plochy má samozřejmě výrazný dopad na střechní krajinu. Zcela neopomenutelným aspektem je i změna mikroklimatu historických staveb, zásadní změny povrchu původních dvorků, přeřešení odvodu srážkové vody, nutné technické vybavení nově vzniklého monobloku klimatizací, jejich výdechy se pohledově uplatňují, zhoršení prosvětlení a provětrání domovních bloků a další související problémy. Zastřešování vnitřních dvorků a propojování historických objektů je proto obecně nežádoucí.

D.3.2 Přístavby

U přístaveb jde nejčastěji o rozšíření stávající stavby ve dvorní části parcely (viz výše). Všechny přístavby je nutno posoudit individuálně, s ohledem na celkový urbanistický kontext, ale i s ohledem na památkovou a architektonickou hodnotu objektu, k němuž má být přístavba připojena. U nejhodnotnějších historických objektů často nebude jakákoli přístavba vůbec přijatelná a nárůst užitné kapacity bude nutno řešit formou samostatného objektu s případným komunikačním propojením, jehož charakter nenaruší původní hodnotnou stavbu. Řešení je nutno posoudit v širších souvislostech, zejména zda nedojde k nepřijatelnému zahuštění pozemku, narušení celkové hmotové struktury v kontextu daného místa a podobně.

V památkově chráněných územích jsou naprosto nežádoucí různé utilitární přístavby typu krytých zádveří či garáží v předzahrádkách a obecně směrem k veřejnému prostoru.

Neplatí však zjednodušující představa, že přístavba představuje vždy problematický a z hlediska památkové péče nežádoucí prvek. Například v situaci, kdy na historické parcele v posledních desetiletích vznikla nevhodná novostavba, která ustoupila proti historické stavební čáře dále do hloubi pozemku, je přístavba směrem k veřejnému prostoru naopak žádoucí. Při takové zamýšlené přístavbě v čelní části parcely se pro výšku a hmotové utváření přístavby uplatní stejné regulativy jako při zástavbě proluky (viz výše).

Obecně je nezbytné, aby přístavba nebyla vůči existujícímu objektu hmotově cizorodým prvkem a vycházela z principů hmotového utváření vlastního základního objektu (není-li samozřejmě tento objekt sám hmotově závadný).

Velmi důležitý je sklon střechy přístavby. V historickém prostředí většinou není přijatelné vytvářet přístavby s plochými střechami (nejde-li třeba o terasy) nebo se zastřešením o mírném sklonu, vyžadujícím nevhodné hladké krytiny. Přístavba ve dvorní části parcely nemá být vyšší než vlastní objekt a výjimky z tohoto pravidla musejí být individuálně velmi pečlivě posuzovány.

Přístavba by měla svým vnějším ztvárněním pravdivě vyjádřit, že je mladší částí objektu, nikoli však formou kontrastu a používáním nepřijatelných moderních materiálů (kovové či plastové výplně otvorů, bitumenové či plechové krytiny). Není ovšem ani nutné či žádoucí vytváření historizujících přístavků, detailně kopírujících složitější historické formy členění fasád vlastního domu. Také zde platí obdobné principy jako u novostaveb.

Přístavbu, která by byla architektonicky řešena jako přesná nápodoba slohu hlavní budovy, ovšem nelze vyloučit. Taková koncepce by se bezpochyby týkala nějaké významné veřejné budovy (z historie lze uvést například přístavbu radnice Židovského města pražského nebo budovy dnešního Prezidia České akademie věd na Národní třídě).

D.3.3 Nástavby

Nástavby do problematiky zástavby proluk v podstatě nepatří, neboť vznikají nad existujícím objektem (někdy však mohou být spojeny i s celkovým rozšířením půdorysné plochy objektu).

Posouzení přípustnosti nástavby, tedy zvýšení objektu, bude vždy individuální. Přitom je nutno brát ohled nejen na utváření sousedních domů i dalších domů v dané uliční řadě, ale rovněž na památkovou hodnotu domu, který má být zvýšen.

Budovat nástavby na objektech, které jsou individuálně památkově hodnotné (viz objekty kategorie A a obvykle i B v níže uvedeném přehledu), je obecně nežádoucí. Předmětem památkové ochrany je objekt jako celek. Protiargumentem nemůže být ani skutečnost, že takový objekt z obou stran sousedí s třeba i výrazně vyššími objekty.

Zvažování přípustnosti nástaveb se tedy omezuje na objekty, které jsou v rámci chráněného sídla pouze doplňující či dotvářející. Zde se posuzování řídí celkovým urbanistickým kontextem daného objektu. Lze tu uplatnit obdobné zásady jako při posuzování zástavby jednotlivé proluky. Pokud jde o přízemní dům začleněný v domovní řadě jednopatrových domů, je nástavba prvního patra obecně přípustná. Výjimkou mohou být jen případy, kdy by se zvýšením objektu zakryl například případný cenný průhled na architektonickou dominantu. Nástavba by obecně neměla převýšit výšku vyššího ze sousedících objektů.

Zvláště vysoký tlak na budování nástaveb nastává v okrajových částech menších měst, kde dosud převažuje přízemní zástavba (například Bavorov). Z památkového hlediska je však důležité zachovat i tuto obecnou charakteristiku zástavby chráněného sídla, takže budování nástaveb v obvodových

ulicích historických jader obecně není žádoucí. Zvýšení podlažnosti by potlačilo přirozenou hmotovou gradaci zástavby od okraje historického jádra k náměstí, setřelo by informaci o hmotovém utváření daného celku a mohlo by narušit i uplatnění městských dominant. Z hlediska ochrany obrazu sídla je proto zvyšování hladiny zástavby nežádoucí.

V praxi jsou poměrně časté případy, kdy v rámci bloku s přízemní zástavbou již v minulosti některé domy zvýšeny byly. Ani to by však neměl být argument pro automatické povolování dalších nástaveb. Naopak, ve zvláště rušivých případech je spíše třeba výhledově usilovat o odstranění existujících nástaveb.

D.4 Nová stavba jako náhrada existující stavby

Tato kapitola se poněkud vymyká z problematiky zástavby proluk („proluka“ zde teprve má vzniknout a vzápětí má být zastavěna), ale v praxi památkové péče jde o poměrně častou situaci, a je proto nutné na ni upozornit. Obecně lze říci, že demolice v památkově chráněných územích jsou z hlediska památkové péče nepřipustné nebo alespoň nežádoucí, neplatí to však důsledně ve všech případech. Rozhodující je přirozeně památková hodnota objektu, který má být demolován a nahrazen.

Veškerou zástavbu na území památkově chráněného sídla lze podle památkové hodnoty rozdělit do několika základních kategorií a v návaznosti na jejich hodnocení posuzovat i možnost či nemožnost náhrady novostavbou:

A – objekty individuálně památkově hodnotné; k ochraně

Jde o objekty, které tvoří podstatu památkově chráněného území. Nejsou to zdaleka jen jednotlivě chráněné kulturní památky (nebo národní kulturní památky), ale všechny objekty, které svou hmotou i fasádou určují charakter chráněného území. Patří sem též objekty s hodnotnými interiéry, jejichž fasády byly druhotně narušeny či znehodnoceny. Demolice objektů kategorie A je z památkového hlediska zcela nepřipustná.

B – objekty doplňkového (urbanistického) významu, s tradiční hmotou a nerušící fasádou (dochovanou nebo jen dílčím způsobem modifikovanou); k zachování

Objekty samy o sobě nepředstavují výraznější architektonická díla, ale příznivě dotvářejí celek chráněného sídla. V terminologii památkové péče jsou často uváděny jako „objekty památkového zájmu“. Z hlediska památkové péče není žádoucí jejich demolice, ale ve výjimečných případech, kdy například obnova objektu by ze statických důvodů byla neúměrně náročná, může být demolice přípustná, s náhradou hmoty v tomtéž objemu.

C – objekty doplňkového (urbanistického) významu, s tradiční hmotou a rušivou fasádou (tj. nevhodně změněnou, zpravidla novodobými okny špatných

proporcí, likvidací ozdobných štukových článků a podobně); k zachování a k architektonické rehabilitaci

Objekty příznivě dotvářejí urbanistickou (hmotovou) strukturu chráněného sídla, ale charakterizuje je rušivé působení fasád, ať již jde o výsledek necitlivé modernizace nebo o nekvalitní zvládnutí mladší stavby či novostavby. (Do této skupiny nepatří historické objekty s hodnotnou vnitřní dispozicí, konstrukcemi a interiéry.) Objekty kategorie C, které nelze vhodně adaptovat pro soudobé funkce, lze nahradit novostavbou, třebaže z hlediska autenticity urbanistického celku je vhodnější a vždy vítanější citlivá architektonická úprava stávající stavby.

D – objekty rušivé; k celkové hmotové i výrazové úpravě, nebo k demolici s náhradou

Objekty této kategorie narušují harmonické prostředí chráněného sídla jak celkovou hmotou a urbanistickým kontextem, tak ztvárněním fasád. Z hlediska památkové péče je teoreticky žádoucí jejich demolice a náhrada za hmotově příznivěji koncipované novostavby, nebo celková přestavba hmoty sledující stejný cíl. Jak z popisu vyplývá, tyto stavby lze nahradit novostavbou respektující památkové hodnoty chráněného celku.

E – objekty urbanisticky rušivé; k demolici bez náhrady

Objekty z hlediska památkové péče stejně rušivé jako objekty kategorie D. Jde buď o stavby ve zcela nepřijatelném urbanistickém kontextu, který vylučuje jejich zachování i v přestavěné podobě, nebo o stavby utilitárního či provozního charakteru (například zastaralé výrobní areály bez architektonických hodnot, nevhodné dopravní liniové stavby), jejichž zachování není v delší perspektivě reálné nejen z památkových důvodů. Demolice takových objektů je z památkového hlediska velmi žádoucí.

F – objekty novodobé, architektonicky i urbanisticky kvalitní

Jde o urbanisticky i architektonicky zdařilé novostavby z poslední doby, které by bylo možno řadit do kategorie A či B a jejichž vyčlenění jako samostatné kategorie je pouze pracovní, aby je bylo možno odlišit od historické zástavby sídla. Demolice je u této kategorie nesmyslná již z podstaty věci (novostavba) a ani z hlediska památkové péče by nebyla žádoucí, neboť jde o stavby uplatňující se v prostředí chráněného sídla příznivě či alespoň neutrálně.

G – objekty ostatní, neutrální, v daném kontextu nerušící

Objekty architektonicky nevýrazné a památkově nehodnotné, ale v daném urbanistickém kontextu nerušící, neboť neovlivňují charakter chráněného sídla. Jsou to většinou drobnější objekty ve dvorních traktech, novodobé rodinné domy v okrajových částech chráněného území s rozvolněnou strukturou, stavby v území, které chráněné území doplňuje, nikoli charakterizuje. Z hlediska památkové péče je demolice takových objektů možná, ať již s náhradou či bez náhrady.

H – objekty zaniklé

Kategorie uvedená v tomto přehledu jen pro úplnost – při plošném vyhodnocení zástavby památkově chráněného území je informace o existenci stavby na nyní prázdném místě významná. Nejčastěji jde právě o proluky, jimž je věnována převážná část této metodiky. Přísně vzato sem však patří jakékoli plochy po zaniklých objektech, tedy též po objektech rušivých či v nevhodných urbanistických souvislostech, takže ne vždy platí, že každá plocha kategorie H je z památkového hlediska vhodná k zástavbě.

Podrobně a s řadou ilustrací je tato kategorizace popsána v publikaci Karel Kuča – Věra Kučová: *Principy památkového urbanismu*, která vyšla v roce 2000 jako příloha časopisu Zprávy památkové péče (ročník 60).

Poznámka:

Je samozřejmé, že i v těch případech, kdy je demolice stávajícího objektu z památkového hlediska žádoucí či přípustná, platí to jen tehdy, pokud bude příslušná parcela vzápětí znovu zastavěna novostavbou, která bude respektovat všechny zásady pro novostavby, uvedené v této metodice. Vznik nových dlouhodobě existujících proluk v chráněných územích je z památkového hlediska samozřejmě nežádoucí.

Poněkud odlišnou problematiku, než je zvažování možností nahradit v památkově chráněném sídle existující stavbu novostavbou, představují **kopie existujících staveb**. Jde o případy, kdy má na místě zchátralé stavby, jejíž oprava je finančně či realizačně nemožná, vzniknout její kopie. Tento přístup je opět ospravedlnitelný pouze v krajním případě, kdy stavební stav původní stavby je objektivně takový, že skutečně neumožňuje její obnovu a přitom je hodnota dožívající stavby mimořádná – buď z hlediska stavby samé jako kvalitního architektonického díla, anebo jako součásti architektonicky jednotného celku. Je třeba dbát na maximální věrnost kopie. Z logiky věci přitom vyplývá, že pořízení přesné dokumentace „neobnovitelné“ stavby, pokud tato dokumentace neexistuje z dřívější doby, je z důvodů bezpečnosti osob často velmi obtížné, ne-li nemožné.

Kopie proto vždy může být pouze více nebo méně částečná. Nejčastěji bude v památkově chráněných územích přicházet v úvahu u uceleně řešených domovních celků, kde by chybějící prvek znehodnotil celistvost uliční fronty.

E Nová stavba v památkově chráněných sídlech mimo proluky

Jak je zřejmé z předchozích kapitol, mělo by být vymezení proluk vhodných k zástavbě samozřejmým iniciativním vkladem památkové péče do procesu památkové urbanistické regenerace sídla. Naprostá většina proluk je zvláště v kompaktnější hmotové struktuře sídla zřejmá na první pohled a jednoznačný je zde i průběh stavební čáry. V případě rozsáhlejších proluk je žádoucí porovnání současného stavu se staršími katastrálními mapami, které jednoznačně určí nejen průběh zaniklé stavební čáry, ale i parcelaci. Po zakreslení všech proluk do plánu města jsou ze strany památkové péče jasně definovány plochy, na jejichž zastavění může mít zájem z titulu památkové ochrany sídla. Určení pozemků z hlediska památkové péče zastavitelných by mělo být přímým podkladem pro zpracovatele územně plánovací dokumentace sídla (územního plánu obce nebo regulačního plánu), a včasná konzultace se zpracovatelem ÚPD a dodání kvalitního oborového podkladu je proto základní nezbytností přecházející problémy na dlouhá léta.

Všechny ostatní nezastavěné plochy v chráněném sídle (tedy plochy nezastavěné ani v minulosti) lze rozdělit do dvou skupin. První představují plochy nezastavitelné, jejichž (i částečné) zastavění je z hlediska památkové péče jednoznačně nežádoucí nebo nepřípustné. Ostatní dnes nezastavěné plochy lze pak považovat za plochy zastavitelné podmíněně. Jejich výsledný statut je nutno vždy posoudit individuálně s tím, že jejich zastavění v zájmu památkové péče spíše není.

E.1 Nezastavitelné plochy

Za nezastavitelné plochy lze z památkového hlediska jednoznačně pokládat prostory veřejné (ulice, náměstí, návěs). Zastavování těchto ploch je v památkově chráněném území zcela nepřípustné. (Výjimkou jsou v tomto ohledu veřejné prostory druhotně vzniklé na místě v minulosti zbořené starší zástavby – viz výše). Rovněž parcelace návěsí pro zahrádkářské a podobné účely, byť bez trvalých stavebních objektů, je nežádoucí. V takovém případě totiž může dojít ke zcela jinému charakteru využívání pozemků a narušení celistvosti prostoru.

Za nezastavitelná jsou z hlediska památkové péče považována i území na místě zaniklých vodních ploch a toků, protože nová výstavba v takovém místě by trvale znemožnila případnou budoucí rehabilitaci těchto prvků, pro organismus sídla obecně pozitivních.

Do nezastavitelných ploch se řadí rovněž území potočních a říčních niv, kterým se historická zástavba obvykle vyhýbala a kde je nová výstavba nevhodná rovněž kvůli ochraně před povodněmi.

Důležitou kategorií nezastavitelných ploch jsou takové plochy, které zachovávají tradiční pohledové uplatnění dominant sídla či jeho hodnotné okrajové části (například hradební okruh, řada historických stodol) aj. Kompaktní působení historické zástavby chráněného sídla patří k významným památkovým hodnotám.

Určení soukromých pozemků jako nezastavitelných se přirozeně může dostat do rozporu se zájmy jejich vlastníků, neboť z obecného hlediska jde často naopak o stavebně atraktivní místa (s výše zmíněnými výhledy). V mimořádných případech by mělo dojít k vykoupení pozemku nebo jeho výměně za pozemek jiný, kde stavební aktivity z hlediska památkové péče nebudou na závadu.

E.2 Podmíněně zastavitelné plochy

Jde obvykle o nezastavěné pozemky v okrajových částech jádra sídla či historického intravilánu a plochy v jejich sousedství. Taková situace se vyskytuje zejména v městech historicky mladších, původně bez vymezení hradbami, nebo v sídlech vesnických, se zástavbou na obvodu sídla rozvolněnou.

Zastavování ploch, na nichž v minulosti neexistovala zástavba, obecně není žádoucí. Narozdíl od proluk totiž taková nezastavěná plocha může představovat výraznou pozitivní památkovou hodnotu. Nejde však o striktní zákaz. Novou výstavbu zde případně lze po individuálním a všestranném posouzení konkrétní situace připustit.

Dosud volné parcely byly zpravidla do chráněného území zahrnuty právě proto, že jsou nějakým způsobem z hlediska památkové péče významné. Může jít o plochy vytvářející okružní odstup od historické zástavby. V případě vesnic jde obvykle o humna propojující intravilán vesnice s okolní krajinou.

V okrajových částech chráněných sídel je nutno posoudit širší souvislosti území: jak se případná zástavba projeví v obraze sídla, zda zastavěním plochy nedojde k narušení významných průhledů, kompozičních os, pozměnění vazby na okolní krajinu či změnu charakteristického obrazu památkově chráněného území.

Je třeba dbát na to, aby navrhovaná zástavba nepřesáhla měřítko tradiční zástavby chráněného území a neaplikovala cizí hmotová schémata. Nová zástavba na okraji památkově chráněného území nebo v jeho sousedství by měla navazovat na tradiční strukturu sídla a na historické způsoby rozšiřování sídel, typické pro danou oblast a typ sídla. V rámci možností by též měla aplikovat hmotové formy blízké tradiční zástavbě sídla. Zejména ve městech je přitom nezbytné mít na paměti, že podlažnost a hustota zástavby většinou klesá směrem od historického jádra. Nelze tedy přijmout argumentaci, která se například při navrhované trojpodlažní zástavbě odvolává na výšku zástavby v jádru, pokud nové stavby vznikají v předměstském území s dominujícím podílem jednoduchých přízemních staveb s okapově orientovanou sedlovou střechou.

Zastavitelnost ploch v okrajových částech sídel musí být řešena s ohledem na existující či plánované vazby jádrového území na sousedící části sídla nebo na přilehlou krajinu. Způsob zástavby území nesmí tyto vazby porušit či do budoucna znemožnit. Je zřejmé, že v případě uvažovaného nového početnějšího souboru objektů je zcela nezbytný regulační plán daného území v návaznosti na okolní dochovanou zástavbu.

F Pohledová exponovanost novostaveb a nové dominanty

Ve výše uvedených kapitolách byly všechny novostavby (včetně přístaveb či nástaveb) posuzovány podle toho, jak se budou pohledově uplatňovat v rámci urbanistických prostorů, tedy při pohledu z dané ulice či náměstí. Například v okrajových částech chráněného území však novostavby bývají přirozeně viditelné i z větší vzdálenosti, u sídel situovaných ve svažitém terénu je míra pohledového uplatnění novostaveb při dálkových pohledech ještě větší. Sama tato skutečnost není závadná, ale novostavba by neměla poškodit vnější obraz sídla. Každou novostavbu je proto třeba posoudit i z této perspektivy. Zde samozřejmě platí, že stavba, která bude mít dobře navržené hmotové řešení a bude respektovat historickou strukturu památkově chráněného celku, by neměla narušit jeho vnější obraz.

Chráněné sídlo má obvykle jednu nebo více architektonických dominant, které jsou pro identitu sídla zcela určující. Kromě těchto hlavních dominant, jimiž jsou nejčastěji věže významných vrchnostenských, církevních nebo veřejných staveb (kostelů, radnic, feudálních sídel a podobně), existují i dílčí dominanty jednotlivých urbanistických prostorů. Jde například o arkýře či věžičky nárožních domů.

Vznik nových dominant v chráněném sídle obecně není žádoucí. V odůvodněných případech a při citlivém a tvůrčím řešení je však apriori nelze zcela vyloučit – opět by však měly signalizovat funkční významnost takto zvýrazněného objektu, nikoli tedy ego majitele.

Při posuzování vhodnosti navrženého objektu v památkově chráněném území nelze opomenout ještě další aspekt, totiž uplatnění jednotlivých novostaveb i dílčích architektonických zásahů z ptačí perspektivy. Ve většině měst bývají veřejně přístupné věže (kostelů, zámků, radnice a podobně), z nichž se nabízejí jedinečné pohledy na celou urbanistickou strukturu sídla. Tyto pohledy však nemilosrdně odkrývají i všechny nevhodné rysy nových stavebních počínů nebo intervencí ve vnitroblocích, které zůstávají při pohledu z úrovně chodce skryty. Proto má posouzení nových stavebních záměrů i z této perspektivy velký význam.

G Obecné architektonické principy pro novostavby

V předchozím oddílu byly vyjádřeny požadavky na celkové hmotové utváření novostaveb, zejména pokud jde o půdorysnou plochu, počet podlaží (výšku) a tvar střechy. Vhodné hmotové řešení novostavby je nezbytným předpokladem jejího příznivého začlenění do existujícího prostředí. Obecně platí, že hmotově nevhodně řešenou novostavbu v podstatě nelze přijatelně architektonicky („vnějškově“) vyřešit. Samo o sobě to však nestačí, neboť i hmotově citlivě řešená novostavba může být degradována vlastním architektonickým pojetím fasády, její kompozicí, použitými materiály a podobně. Tento oddíl je proto věnován především problematice ztvárnění fasád novostaveb, samozřejmě s neustálým vědomím, že jde o nedílnou součást stavby jako celku. Zde uvedené zásady lze přirozeně aplikovat nejen u novostaveb, ale i při architektonické rehabilitaci objektů, jejichž fasády byly v minulosti znehodnoceny a nyní se uplatňují rušivě (objekty kategorie C).

Není pochyb o tom, že podrobnost a přísnost regulativů pro novostavby musí vycházet z konkrétního charakteru prostředí. Jiný přístup vyžaduje proluka v intaktní historické a tvaroslovně velmi zdobné zástavbě, jiný pak prostředí, v němž se mísí stavby (fasády) z několika období a výraz souboru není jednotný. Právě na charakteru prostředí a jeho hodnotě jako nadřazeného celku musí záviset i architektonické pojetí novostavby. V prvním případě se novostavba objektivně a jednoznačně musí přizpůsobit okolí, zatímco ve druhém případě může mít ambice stát se rovnoprávnou součástí celku, někdy snad i s určitým dominujícím či sjednocujícím působením.

Zejména v prostředí památkově chráněných vesnic nebo venkovských měst s drobnějším měřítkem a nižší celkovou hladinou historické zástavby je u moderně koncipované stavby větší nebezpečí, že bude působit příliš kontrastně.

V této kapitole jsou shrnuty některé konkrétní a detailnější charakteristiky tzv. kontextuálních novostaveb, tedy novostaveb, které by se mohly do historického prostředí snáze zapojit. Uvedené zásady rozvíjejí, doplňují a upřesňují zásady formulované v předchozích oddílech. Zvláštní důraz je zde kladen na venkovské prostředí.

G.1 Střešní krajina

G.1.1 Tvar střechy a osvětlení podkrovních obytných prostorů

Tvar střechy a druh krytiny má pro obraz památkově chráněného sídla významnou sjednocující funkci. V drobnějších sídlech jsou nejčastější sedlové střechy se

sklonem nejméně v rozmezí 38–45 stupňů, podle místních zvyklostí i více. Naopak v řadě měst, kde například po požárech zanikly historické krovy a byla změněna orientace hřebene střech, jsou běžné střechy s mírnějším spádem.

V památkově chráněném území by u novostaveb obecně neměly být povolovány sedlové střechy s malým spádem či s různým sklonem střešních ploch, střechy se dvěma pultovými plochami, nestýkajícími se ve vrcholu, střechy obloukové (kromě oblasti Krkonošského podhůří, kde jsou již tradiční) a kombinace novotvarů. Nevhodné jsou obvykle rovněž střechy stanové a u větších objektů i pultové.

Specifickou otázkou je přípustnost plochých střech na novostavbách v památkově chráněném sídle. Mnoho současných novostaveb, jež jsou individuálním tvůrčím architektonickým dílem, je navrhováno s plochou střechou. Na tomto pojetí jako výrazu současné doby se shoduje většina členů architektonické obce. (Naopak převaha typové produkce navrhované pro individuální výstavbu ve vesnicích nebo v okrajových částech měst reflektuje poněkud konzervativnější přístup většiny individuálních investorů a nabízí stavby se střechami klasického spádu.) Přípustný a vhodný tvar střechy je v památkově chráněném území skutečně zcela zásadním rozhodnutím, které by mělo být podloženo přesnými argumenty a mělo by vycházet z kontextu s okolními stavbami. Je jisté, že v drobném sídle s dominující historickou zástavbou charakteristickou zděnými profilovanými štíty a sedlovými střechami by dostavba proluky objektem s plochou střechou mohla výrazně zasáhnout do obrazu celku. Naopak ve větších městech (novoměstské části Pražské památkové rezervace, mladších čtvrtích s činžovními domy v Ostravě, Hradci Králové) jsou běžné objekty s plochými střechami, často s posledním podlažím ustoupeným z průčelní plochy domu a tento princip byl v posledních letech aplikován na několika zdařilých novostavbách (viz obrazová příloha).

Obecně však lze říci, že v chráněných sídlech s drobnou zástavbou do dvou nadzemních podlaží by ploché střechy měly být realizovány spíše výjimečně a pouze na drobných užitkových objektech, které se pohledově neuplatňují z veřejných prostranství nebo dálkových pohledů. Výjimkou v tomto ohledu je MPZ ve Zlíně, která byla vyhlášena právě pro ochranu meziválečné moderní architektury, nebo pražská MPZ Baba v Dejvicích se souborem funkcionalistické architektury, která je rovněž svými plochými střechami naprosto charakteristická.

Řada staveb s plochými střechami byla realizována ještě před vyhlášením plošné ochrany příslušných sídel. Rozhodně nelze poukazováním na existenci plochých střech v chráněných sídlech hromadně argumentovat pro podporu dalších objektů s plochými střechami. Stejně tak je nesprávné, aby vznikaly objekty, jejichž půdní prostory jsou od počátku do posledního místa využity, střecha je prolomena vikýři ve dvou úrovních, a novostavba tak od počátku vypadá jako starší adaptovaný dům s půdní vestavbou.

Kromě základního tvaru střechy by měly novostavby zároveň respektovat i detaily ukončení historických střech, tj. vazbu římsy a okapové hrany, vztah ukončení štítové stěny ke konstrukci střechy a tak dále.

Způsob **osvětlení podkrovních obytných prostorů**, pokud jsou u novostaveb navrženy, je nutno posuzovat individuálně, s přihlédnutím k okolí navrhované stavby, viditelnosti osvětlovacích prvků z veřejného prostoru a například ve vesnicích i k regionálním tvarům vikýřů. Využití podkroví k bydlení u historických vesnických objektů patřilo spíše k doplňkové funkci a bylo zřizováno druhotně (výjimkou mohou být podkrovní světnice v některých podhorských regionech, které však nikdy nezahrnovaly celou plochu půdního prostoru). Navrhování velkého počtu střešních oken a vikýřů, případně do plochy střechy zapuštěných teras či jiných novodobých prvků do nově koncipovaného objektu tedy není žádoucí, nelze se mu však vždy vyhnout. V každém případě by měly tyto prvky respektovat míru jejich výskytu na okolních historických stavbách. Dobře nepůsobí ani kombinace střešních oken a vikýřů v jedné střešní ploše.

G.1.2 Krytiny

Krytiny střech novostaveb v památkově chráněném území by měly respektovat charakter střešní krajiny v daném sídle a oblasti. Krytina novostavby by měla respektovat měřítko, strukturu, charakteristickou formu i barevnost krytiny typické pro historickou zástavbu. V kontextu urbanistického celku je důležitá i zásada regionální podmíněnosti výskytu některých historických krytin, stejně jako zásada typologické podmíněnosti (například prejzy nebyly používány na roubených vesnických stavbách; eternit se stal vhodnou náhradní krytinou na severočeských roubených a hrázděných domech, nikoli však na zděných domech městských, měděný plech je obecně nevhodný, kromě věžních bání, špatně dostupných střešních konstrukcí netypického tvaru a prudkého sklonu, kde lze kusovou krytinu těžko uchytit a podobně). Tyto aspekty by měly být zvažovány i při návrhu novostavby do památkově chráněného sídla. V drobnější vesnici nebo městské zástavbě nebude ostudou užít kvalitní kusovou pálenou krytinu. Takovéto řešení má staletou historii, a není proto důvod pokládat je za „nemoderní“.

Naopak v historickém prostředí by neměly být používány krytiny zcela užitého a podřadného charakteru – bitumenové pásy, plech, velkoplošné šablony plastové, vláknocementové, plechové, povlakové krytiny a krytiny s výraznou netradiční barevností.

G.1.3 Komíny

V historických městech i vesnicích jsou komíny zcela charakteristickým prvkem střešní krajiny. V tradičních vesnických stavbách je komín většinou umístěn přibližně v polovině rozsahu obytné části, zhruba proti vstupním dveřím – odpovídá tak tradiční poloze topeniště. Obdobně i ve městech v našem prostředí byly komíny stavěny v hloubce dispozice, blízko hřebene, nebo hřebe-

nem prostupovaly. Bylo to výhodné jak tepelně, tak z hlediska zajištění správného tahu díky větší výšce komína. Rovněž u novostaveb je vhodné navrhovat polohu komína co nejbližší k hřebeni stavby. Zcela nevhodné je situovat komín do štítové nebo boční stěny, kde je našemu prostředí cizí (odpovídá to například situování krbů v anglosaských oblastech).

U novostaveb však může dojít k situaci, kdy komín v tradičním pojetí není vůbec zvažován, například s ohledem na záměr vytápět stavbu elektřinou či jiným (například dálkovým) způsobem. Absence komína na stavbě bude působit nepřírozně. Je vhodné investora upozornit nejen na případné obtíže s dodatečnou stavbou komína, ale zejména na možnost i v novostavbě zabudovat do komínového tělesa odvětrávací prvky či vést tímto tělesem instalace apod. Obecně jsou komíny na novostavbách žádoucím prvkem.

Komín z kusového zdiva má být pokud možno omítnutý. V chráněných územích, zvláště venkovského charakteru, je nevhodné vyzdívát komíny z bílých režných cihel.

G.2 Kompozice průčelí domu

G.2.1 Základní kompozice průčelí

Průčelí domu, obracející se k veřejnému prostoru, bylo ve městech i na vesnicích vždy považováno za nejreprezentativnější, neslo většinu výzdoby a byly k němu orientovány i hlavní obytné místnosti domu. Novostavba by měla uveřejněnou skutečnost respektovat. Tento zdánlivě jednoduchý princip bývá aplikován bez problémů ve městech, v jednotlivých prolukách. Naopak, v posledních desetiletích bývá zcela opomíjen v novostavbách vesnických, kde se investor snaží zajistit soukromí a orientuje obytné místnosti do zahrady či dvora. Pokud investor novostavby nechce situovat k průčelí veřejného prostoru hlavní obytné místnosti, je nutné, aby průčelí do náměstí, ulice či návsi obsahovalo jiné obytné místnosti (pracovnu, ložnici, dětský pokoj, kanceláře apod.) tak, aby se dům prezentoval okny normálních rozměrů.

Je naprosto nevhodné umísťovat do hlavního průčelí drobná okna schodišť, komor, záchodů a koupelen a podobně, a to ani v kombinaci s okny obytných místností. (Jakkoli to zní podivně, zejména u stavební produkce na vesnicích ve druhé polovině dvacátého století toto bylo zcela běžné.)

Ze stejného důvodu není vhodné navrhovat do štítového průčelí garáž. Výjimkou mohou být okapově (podélně) orientované zpryčkové, pro něž jsou charakteristická velká vrata průjezdů; ta však v minulosti zprostředkovávala těžký vstup do domu. Velká vjezdová vrata ve štítovém průčelí se vyskytují spíše v městském prostředí, v sevřené zástavbě bez mezer mezi objekty, kde mají rovněž funkci průjezdu do dvora.

Protože řada novostaveb bude realizována ve vesnickém a maloměstském prostředí, je nutno na tomto místě připomenout kompoziční zásady pro štíty

historických staveb, které lze s úspěchem aplikovat u novostaveb, jež se mají harmonicky zapojit od obrazu chráněného sídla.

Plocha štítu byla v minulosti v naprosté většině případů celistvá, ať již byla tvořena hladce omítnutou stěnou, stěnou s plastickou omítkovou výzdobou, hrázděnou stěnou či rámovou dřevěnou stěnou s bedněním nebo složitější dřevěnou lomenicí, zvláště ve vesnicích některých regionů.

Novodobá obliba **štíťových lodžii a balkonů** orientovaných do veřejného prostoru je nešťastným a překvapivě oblíbeným jevem. Právě tyto prvky patří k nejrušivějším a v historickém prostředí cizorodým prvkům, kterým je třeba zásadně bránit (a tam, kde již byly realizovány, usilovat o jejich zrušení). Podobně rušivě dopadly bytové domy, které byly realizovány v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století v jádrech některých historických měst. I tam, kde se projektant snažil respektovat historickou parcelaci, znamenalo vložení lodžii do hlavního průčelí objektu velmi rušivý prvek, který tyto novostavby vyřadil z kontextu okolní zástavby (viz obrazová příloha – Úštěk, Soběslav).

Hlavní průčelí tradičních staveb také nebylo nikdy řešeno svislým **rozlomením plochy stěny**. Přesto se v posledních desetiletích zvláště ve venkovském prostředí nešťastně a početně rozšířilo svislé rozdělení stavby v ose štítového průčelí, vzájemný posun těchto fasádních rovin a vkládání balkonů a lodžii do vzniklého ústupku. Takové řešení působí vždy disharmonicky a nelze je v památkově chráněných sídlech povolovat.

U drobnějších vesnických či maloměstských domů se štítovou orientací, s jednou obytnou místností při štítové straně, je hlavní průčelí řešeno téměř vždy jako osově souměrné, a to zejména pokud je dvouosé. V případě tří a více oken se vyskytuje jak symetrická kompozice (okna jsou od sebe stejně vzdálena), tak kompozice asymetrická, kdy dvě z oken jsou umístěna blíže u sebe; jde potom většinou o vyjádření dvoutraktového řešení dispozice (u dřevěných i zděných staveb).

G.2.2 Okna

U kompozice hlavního průčelí novostavby jsou správně zvolená velikost a členění oken velmi významné pro zapojení do okolní historické zástavby. Obecně lze říci, že v kontextu starší historické zástavby vždy nejlépe působí okna obdélná s větším rozměrem orientovaným na výšku. Okna čtvercová, širší, nebo naopak příliš úzká výšková, jsou-li v kompozici průčelí uplatněna individuálně – tj. v obdobné pozici jako okna výšková klasického poměru – většinou nepůsobí dobře. V nové architektonické tvorbě se v současnosti téměř výhradně uplatňují okna obdélná šířkově orientovaná, nebo dokonce pásová tam, kde dominuje neofunkcionalistické pojetí. V prolukách v kompaktní historické venkovské zástavbě nebo ve městech s nižším podílem staveb z dvacátého století budou novostavby s takovými okny obvykle působit rušivě. Opět záleží na celkové architektonické úrovni navržené novostavby.

Velmi důležitá je rovněž konstrukce a členění oken. Pro prostředí památkově chráněných sídel, městských i vesnických, jsou charakteristická okna otevíravá, dvojkřídlá, členěná do více tabulek, jejichž tvar je čtvercový nebo mírně obdélný (na šířku). Takové pojetí oken lze obecně doporučit rovněž u novostaveb.

Obecně lze konstatovat, že tvarové pojetí oken je podmíněno architektonickým pojetím celé novostavby či alespoň jejího uličního průčelí. Při vhodně zvládnuté kompozici průčelí mohou být uplatněna i okna z historického hlediska značně netradiční, včetně oken nečleněných, dokonce i v podobě prostých zasklených ploch „vyříznutých“ ve fasádě. Posouzení vhodnosti či nevhodnosti navržených oken (i celého pojetí novostavby) klade nepochybně značné požadavky na odbornou erudici posuzovatele z řad pracovníků památkové péče. Smyslem rozhodně není bránit soudobému architektonickému projevu, pokud se projevuje v historickém prostředí citlivě a s pochopením jeho hodnot.

Obdobně jako u krytin není projevem nemodernosti, pokud novostavba bude mít okna dřevěná. V architektonicky kvalitním prostředí je správné spoléhat na staletými ověřené klasické materiály, jež se svými pohledovými vlastnostmi do prostředí dobře integrují.

Zásadně nevhodné jsou kýčovitě napodobeniny tradičních členěných oken s výklopnou konstrukcí a falešným vícetabulkovým členěním z tenoučkých profilů či kovových lišt.

Obdobně je nutné věnovat pozornost velikosti a členění otvorů v přízemí, které (zejména ve městě) bývá komerčně využíváno. Konkrétní řešení by mělo vycházet ze širšího kontextu stávající zástavby.

G.2.3 Vstup do domu a vazba na terén

V památkově chráněných sídlech je důležitou charakteristikou i poloha **vstupu do domu**. Obecně lze říci, že pro městské prostředí je typické umístění vstupu v hlavním (uličním) průčelí. Přitom nerozhoduje, zda jde o dům orientovaný k ulici kratší či delší stranou. Bylo to dáno stísněností urbanistické struktury a obvyklou obchodní funkcí přízemí. U venkovských městeček je častý průčelní průjezd do dvora; vstup do domu potom vedl z průjezdu. Obdobně je tomu u vesnické zástavby okapové orientace. Naopak při čelní štitové orientaci vesnického domu (i ostatních objektů) usedlosti je vstup vždy řešen z plochy dvora, nikdy ne přímo z ulice (návsí). Novostavby, zvláště jedná-li se o zástavby jednotlivých proluk, by proto měly místní zvyklosti v umístování vstupu dodržovat.

Kromě celkového objemu novostavby v proluce je nutno připomenout i zásadu dodržení charakteristického **osazení stavby vůči terénu**, což opět ovlivňuje vzhled vstupu do objektu. Historické obytné stavby měly z praktických důvodů řešení vstupu nejčastěji bez zvyšování úrovně přízemí. To platí ve městech stejně jako na vesnicích. Podél průčelí obrácených do veřejného

prostoru je nevhodné předsazovat vstupní schodiště o více než třech schodech a sjezdy do suterénních garáží. V případě potřeby získat zvýšenou polohu podlahy přízemních prostor je nutno tento problém řešit uvnitř dispozice. Výjimečné v tomto ohledu byly rezidenční, církevní či veřejné stavby monumentálního charakteru, kde například předsazené schodiště je součástí celkové architektonické koncepce řešení. (S ohledem na aktuální požadavek bezbariérové přístupnosti nových objektů uvedený argument i u novostaveb tohoto druhu odpadá.)

G.3 Materiálová regulace

S otázkou přijatelného architektonického ztvárnění novostaveb v historickém městském a vesnickém prostředí úzce souvisí otázka stavebních materiálů. Je nedílnou a spolu s hmotovým a tvaroslovným řešením stejně významnou součástí základních předpokladů pro vznik díla citlivě se začleňujícího do historického prostředí.

Historickou stavební produkci charakterizuje konečný počet stavebních materiálů, a to jak konstrukčních, tak pohledových. Jejich zastoupení v různých dobách a v různých regionech se přirozeně lišilo. Platí však zásada, že materiálová škála byla prioritně dána stavebními materiály dostupnými v místě nebo v blízkém okolí, které se právě proto staly pro dané sídlo a oblast typickými. V dnešní době, kdy není problém s dopravou jakéhokoli stavebního materiálu, se toto hledisko obecně ztrácí. Vnášení většího množství materiálů jiného provenience nebo materiálů umělých je pro památkově chráněný urbanistický celek obecně nežádoucí. Zvláště vnější povrchová úprava novostaveb v pohledově exponovaných částech chráněného území by měla v tomto ohledu respektovat povahu historické zástavby památkově chráněného území.

Nelze apriori (a zvláště v městském prostředí) vylučovat citlivé užití některých moderních materiálů a konstrukcí (lehká kovová konstrukce, betonová stěna, výkladce, větší podíl skla).

Pro míru přípustnosti novodobých materiálů na novostavbách v chráněném historickém prostředí nelze na tomto místě provést jednoznačné zobecnění. Vždy bude muset být posuzováno individuálně, podle kontextu zastavovaného místa. Je zjevné, že v proluce mezi architektonicky obdobnými domy, například bohatě zdobenými štukem, bude nepřijatelné navrhovat novostavbu s celoskleněným pláštěm. V chráněné vesnici, kde dominuje zděná a roubená zástavba, bude rovněž uplatnění větších skleněných ploch vždy působit cizorodě. Stejně cizorodě by v takovém sídle však působilo vkládání konstrukčních principů hrázděných, pokud v daném regionu není taková stavební tradice. Zcela jinak bude působit i roubená konstrukce nového typového domku z katalogů amerických či severských zemí, z mohutných oblých kuláčů, s velkými přesahy nízké střechy, pokud by se měla zapojit do prostředí roubené architektury Podkrkonoší nebo Vysočiny a tak dále.

Obecně jsou nežádoucí různé materiálově výstřední povrchy. Nevhodné jsou obklady z keramických materiálů či leštěného kamene, které neodpovídají druhům běžně používaným v regionu, obklady z betonových dlaždic, plastových dílců, kovových obkladových šablon a různých novodobých, převážně umělých materiálů.

V historickém městském prostředí dominují stavby se stěnami zděnými, omítanými, s více či méně náročným tvaroslovným členěním. Jen zcela výjimečně vznikly a dochovaly se obytné stavby s celokamennou fasádou (například Litomyšl, Kutná Hora). Celokamenná průčelí jsou spojována s některými stavbami církevními nebo vrchnostenskými, od devatenáctého století také s významnými objekty veřejného významu (divadla, banky, vládní budovy). Od počátku dvacátého století se na průčelích uplatňují také obklady z glazovaných dlaždic, početněji v období meziválečném, kdy je tento způsob úpravy povrchu stěn hromadněji užíván i pro obytné domy. Z tohoto pohledu je nutno posuzovat i návrhy kamenných obkladů na novostavbách, které jsou v posledních letech velmi oblíbeným řešením pláštěů, protože montáž urychluje finální práce na exteriéru stavby a je zde předpoklad trvanlivosti. Novodobé stavby s kamenným obkladem se v centrálních částech památkově chráněných sídel nutně stávají dílem kontrastním. Oproti historickým objektům, na nichž se kámen uplatňuje jako výtvarný a konstrukční prvek (portály, ostění oken, sochařská výzdoba), je novodobě kámen často používán ve formě plochého celoplošného obkladu. Takto pojetých staveb by v historickém prostředí nemělo přibývat.

Jestliže na jedné straně platí, že historické stavební materiály mají ve veškeré stavební činnosti na území chráněného sídla přednost před materiály novodobými (z nichž některé jsou zcela nepřípustné), platí na druhé straně i zásada, že zejména ve venkovském prostředí není žádoucí historické materiály libovolně zaměňovat mezi jednotlivými regiony, případně i mezi jednotlivými částmi téhož sídla, a dokonce ani mezi typologickými druhy staveb (například v severočeských městech dominuje centrálním částem zděná zástavba, zatímco předměstí nebo okrajové ulice jádra obsahují výraznější podíl zástavby roubené a například návrh dřevěné stavby v proluce náměstí by se na dřevěné objekty neměl odkazovat). Mimoto není žádoucí ani aplikovat historické materiály na těch částech staveb a v takových architektonických souvislostech, v nichž se v minulosti na našem území neuplatňovaly (například hrázdné konstrukce v přízemních částech staveb, kamenné obklady štítů a podobně).

Doporučení pro aplikaci dřevěného obkladu v chráněných souborech lidové architektury.

Principy správného uplatnění tradičních materiálů mohou být základem koncepcí kontextuálního řešení novostavby v památkově chráněných sídlech, zejména ve vesnicích, kde by toto pojetí mělo naprosto převažovat nad novostavbami koncipovanými kontrastně. Ale právě ve vesnickém prostředí se pro-

jektanti a stavebníci nových objektů dopouštějí v tomto ohledu zbytečných chyb, a to i při snaze materiálově navázat na historickou zástavbu.

Například v oblastech rozšíření roubených a hrázděných staveb je oblíbeným způsobem členění průčelí novostaveb dřevěné obložení části fasády, což často napomůže zařazení zděné stavby (již současná novostavba nejčastěji bývá) do kontextu okolních dřevěných staveb. Při takové koncepci novostavby je přitom nutno vycházet z principů výskytu dřeva na historických stavbách v dané oblasti. Ve většině regionů přitom lze uplatnit zásadu, že dřevo by se přednostně mělo použít v ploše štítu, a to v celé výšce štítu (u polovalby ve výšce celé svislé plochy). Obklad plochy štítu je žádoucí provést svisle, opět co nejširšími prkny. Přijatelné je i diagonální bednění do středního švu, zde je však užití širších prken zcela zásadním předpokladem. Naopak členění štítového obkladu do vrstev po vzoru starších lomenic nelze doporučit. (Při historicky věrném návrhu a provedení jde o falšování obrazu sídla, v nezdařeném případě, a zejména při provedení z úzkých prkének je zaručeným výsledkem kýč.) Teprve po rozhodnutí o obkladu štítu by se mělo uvažovat o obkladu některé stěny. (Existují sice objekty, které mají například roubenou stěnu a nad ní je omítaný štít, to je však velmi vzácná a spíš výjimečná situace – například na Kokořínsku jsou známé omítané štíty se štukovou výzdobou, vlastní výplň štítu je přitom vyplétaná, nikoli zděná).

Pokud je doplňkový prkenný obklad použitý na svislé stěně, měl by být aplikován i na nejméně jedné navazující stěně (či její části). Platí totiž zásada, že obklad (z praktických důvodů) nebýval ukončován v hraně nároží. Pokud je objekt patrový, může být obklad v patře nebo v obou podlažích. Není kontextuálně správné obkládat pouze přízemí, nad nímž by byla omítaná stěna. Obklad by také měl být navrhován v celé výšce příslušného podlaží nad vrstvou podezdívky nebo soklu (naopak nikdy ne pouze jen na meziokenních pilířích, což se velmi často stávalo). Obklad stěn prkny by měl být navrhován svisle s přelištováním a s co nejširšími prkny. Jen v některých oblastech s lidovou architekturou je charakteristické vodorovné obednění (Šlukovsko a celá oblast Lužických hor). Obklad byl však důsledně proveden širokými prkny a byl doplněn prostřídanými svislými rýhami, čímž napodoboval kamenné nebo omítkové kvádrování.

Z hlediska památkové péče není žádný důvod bránit se případnému novodobému užití **roubené** či **hrázděné konstrukce** pro novostavby, pokud by se tak dělo v oblastech, kde je či donedávna byla běžně rozšířena. V současné době se nové roubené konstrukce v určité míře uplatňují v Jizerských horách, Krkonošském podhůří či na Valašsku i jinde. Ideální přitom je, dojde-li k jisté tvůrčí transformaci výrazu takových staveb, aby nebyly zaměnitelné se stavbami historickými, ale současně aby nesklouzávaly do kýče (což se bohužel někdy děje). Případné barevné pojednání těchto konstrukcí by nemělo být v rozporu s regionální tradicí. Nevhodné je falešné napodobení hrázdění obkladovými prkny. Podobně lze nacházet roubené novostavby v Polsku či Rumunsku, kde kontinuita tesařského umění nebyla ve druhé polovině dva-

cátého století přerušena – i v těchto zemích škála novostaveb osciluje mezi elegantními novostavbami a kýčovitou produkcí při nepochopení základních proporcí tradičních objektů.

Podrobný a vyčerpávající výčet jednotlivých příkladů by si vyžádal obsáhlou publikaci, zvláště měl-li by postihnout všechna regionální specifika. Výše uvedené zásady v kombinaci s takto zaměřeným poznáním charakteristik každého sídla (včetně jeho starší obrazové dokumentace) však umožňují vymezit pro kterékoli sídlo víceméně úplný výčet historických materiálů a možností jejich konkrétního uplatnění. Obecně přitom platí, že zásady materiálové regulace jsou v podstatě stejné jak pro novostavby v chráněném území, tak pro dochované objekty; a jsou nebo budou pro ně vydány samostatné metodiky (Péče o střechy historických budov, Péče o historické výplně okenních a dveřních otvorů).

G.4 Barevnost novostavby

Jakkoli se otázka barevnosti může zdát okrajovou a časově krátkodobou, je vhodné se k barevnosti rovněž vyjadřovat. V památkově chráněných územích jsou zcela nežádoucí výrazné umělé barvy (křiklavě žlutá, zelená, modrá, fialová, oranžová, růžová a tak dále), a to jak ve vlastním pojednání povrchů materiálů, tak v doplňcích průčelí. Barevnost historických staveb, které tvoří podstatu památkově chráněného území, je založena na přírodních stavebních materiálech a omezené škále barevných nátěrů, podmíněných přírodními pigmenty v nátěrových vrstvách.

Argument o potřebě upoutání na zboží či nabízené služby nemůže být důvodem pro povolování výstředních barev či reklamních prvků.

Na druhé straně není nutno se živější barevnosti novostaveb bránit. Měla by však být provedena skutečně koncepční příprava regenerace chráněného celku, založená na průzkumu barevnosti historických objektů, k níž se při postupné obnově jednotlivých staveb směřuje a k níž by návrh barevnosti novostavby měl přihlížet.

G.5 Doplnky průčelí

Osvětlovací prvky, státní a firemní znaky, názvy orgánů, institucí či provozoven, firemní tabule, vývěsky, výtvarná díla a další informační označení budov by měly být umísťovány tak, aby nerušily architektonickou kompozici průčelí a jeho významné detaily, a jejich velikost musí být omezena na nejmenší možnou míru. Doporučuje se uplatňovat tradiční materiály a formy (dřevěné, kovářské, kamenické, keramické a štukatérské výrobky) středního estetického vzhledu.

Satelitní antény a sluneční kolektory by neměly být viditelné z veřejného prostoru.

V památkově chráněných územích je velmi citlivým problémem umísťování reklam. Měla by platit zásada, že reklama či vývěsní štít by se měly zásadně vázat ke službě či funkci daného objektu. Objekt by neměl sloužit jako „billboard“. Velkoplošné reklamy a reklamní tabule by neměly být instalovány ani na novostavbách. Rozměry takového zařízení, které je například větší než plocha běžného okna v historické zástavbě, budou vždy působit rušivě, neboť do obrazu celku vnesou jiné měřítko. Z téhož důvodu se doporučuje omezit umístění reklam na parter a nepovolovat taková zařízení na ploše průčelí objektů, nebo dokonce na ploše střechy.

G.6 Oplocení novostavby

Toto téma se týká prostředí, kde se historické ploty a vymezení parcely uplatňují, tedy zejména ve vilových čtvrtích, předměstích a ve vesnicích. Oplocení směrem k veřejnému prostoru je nedílnou součástí architektonického výrazu domu nebo usedlosti. Nejobvyklejší formou ohrazení pozemků v historických jádrech měst tam, kde jednotlivé domy těsně nesousedí, jsou poměrně vysoké zděné a omítané zdi s průjezdy do dvora.

Vedle samozřejmého požadavku respektování historických forem oplocení v daném sídle je důležité volit v místě tradiční formy oplocení i u novostaveb. V památkově chráněných územích je nevhodné používat bílé neomítané cihly, „vykrajované“ keramické plotovky, kamenné kyklopské zdi a zdi z haklíkových kamenů (platí též pro opěrné zdi). Ve vesnickém prostředí s dominující historickou zástavbou je také jako cizorodé vnímáno vytváření oplocení pomocí geometricky zastřížených či různě plasticky tvarovaných živých plotů jakéhokoli druhového základu.

V oblastech s tyčkovými, laťkovými či prkennými ploty je u nově zřizovaných oplocení tato podoba plotu, kotveného do svislých sloupků, nejjednodušší a zpravidla nejpříjemnější variantou. V oblastech se zděnými ohradními zdmi a zídkami (kamennými či cihelnými, režnými či omítanými) je vhodné novostavbu ohradit rovněž analogickou vymežující zdí a povrchově ji přizpůsobit okolnímu historickému prostředí. Ve městech přirozeně přistupují další historické formy oplocení (ve vilových čtvrtích například litinové ozdobné ploty a jiné).

V památkově chráněných územích je nutno vyloučit všechny kýčovitě novodobé formy oplocení (kovové, drátěné, plechové, plastové ploty, plochy z plechových odpadních výlisků, osinkocementových vlnovek, vodorovně kladené fošny či trámký mezi sloupky, nemluvě o výstřednostech typu pneumatik či pивních lahví a jiných kutilských výtvorech), ale též formy domněle „tradiční“ (roubené ploty se šindelovými stříškami).

H Závěr

Při přípravě metodiky jsme si byli vědomi obtížného zadání, překračujícího do jisté míry okruh péče o stavební památky. Téma, které se váže ke stavbám nově navrhovaným, není oblastí, v níž by se obor památkové péče mohl opírat o přesné znění paragrafů. Do jisté míry zasahuje do tvůrčí svobody projektantů. Na druhé straně je zřejmé, že památková územní ochrana je kategorií, která byla památkovým zákonem stanovena právě ve prospěch dochovaných hodnot – v tomto případě ucelených souborů městské a vesnické historické zástavby. V žádném výnose nebo vyhlášení o památkové rezervaci či památkové zóně se neuvádí, že jejím vyhlášením byla na daném území vyhlášena stavební uzávěra. Není však ani stanoveno, jak mají případné novostavby vypadat, a také to do dokumentu, jakým je vyhlášení chráněného území, nepatří. Pokud se památková péče podrobně vyjadřuje k veškerým stavebním aktivitám, týkajícím se staveb v památkově chráněném území již existujících, je naprosto logické, že se bude snažit korigovat podobu staveb, které mají v takovém území vznikat – ať již na místech v současné době nezastavěných, nebo na místech, kde v současné době stavby stojí. Tato metodika má proto sjednotit způsob posuzování novostaveb a zprůhlednit tak přípravu odborných stanovisek a rozhodnutí jak pro projektanty, investory, tak pro nejširší veřejnost.

Předložený text naznačuje postupy posuzování novostaveb a v bohaté obrazové příloze se je snaží konkretizovat. Nebylo samozřejmě možné ilustrovat všechny modelové situace. Kvalifikované rozhodování musí být vždy podloženo odborností, zkušeností a schopností posoudit všechny související aspekty řešeného případu. Přejme našemu urbanistickému dědictví co nejvíce porozumění ze strany vlastníků nemovitostí v chráněných sídlech a dostatek odbornosti u pracovníků památkové péče.

I Přehled právních předpisů a jiných normativních opatření a řídicích aktů vydaných a účinných na úseku státní památkové péče a souvisejících s tématem metodiky

I.1 Obecná památková legislativa

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění zákona č. 242/1992 Sb., zákona č. 361/1999 Sb. ve znění zákona č. 61/2001 Sb., zákona č. 122/2000 Sb., zákona č. 132/2000 Sb., zákona č. 146/2001 Sb. a zákona č. 320/2002 Sb.

Vyhláška Ministerstva kultury ČSR č. 66/1988 Sb., kterou se provádí zákon České národní rady č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění vyhlášky č. 139/1999 Sb. a vyhlášky č. 538/2002 Sb.

Instrukce Ministerstva kultury ČR č. j. 3.084/1997 ze dne 5. 2. 1998, kterou se upravuje postup okresních úřadů, Magistrátu hlavního města Prahy a magistrátů měst Brna a Plzně při výkonu státní správy ve věcech památkové péče na území památkových rezervací a památkových zón s dochovanými soubory lidové architektury, ve znění směrnice Ministerstva kultury ČR č. j. 12.279/2002 ze dne 6. 12. 2002

I.2 Mezinárodní dokumenty

Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (č. 159/1991 Sb.)

Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy (č. 73/2000 Sbírký mezinárodních smluv)

Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy (č. 99/2000 Sbírký mezinárodních smluv)

I.3 Památkově chráněná sídla

I.3.1 Městské památkové rezervace

Nařízení vlády č. 66/1971 Sb., o památkové rezervaci v hlavním městě Praze
Výnos ministra kultury ze dne 29. 5. 1969 č. j. 8.372/69-II/2 o prohlášení historického jádra města Štamberka za památkovou rezervaci

- Výnos ministra kultury ze dne 10. 9. 1969 č. j. 11.764/69-II/2 o prohlášení historického jádra města Pelhřimova za památkovou rezervaci
- Výnos ministra kultury ze dne 3. 12. 1969 č. j. 15.106/69-II/2 o prohlášení historického jádra města Nového Města nad Metují za památkovou rezervaci
- Výnos ministra kultury ze dne 27. 4. 1970 č. j. 7.419/70-II/2 o prohlášení historického jádra města Telče za památkovou rezervaci
- Výnos Ministerstva kultury ze dne 31. 10. 1975 č. j. 17.596/75-VI/1 o prohlášení historického jádra města Domažlic za památkovou rezervaci
- Výnos Ministerstva kultury ze dne 12. 8. 1976 č. j. 14.266/76-VI/1 o prohlášení historického jádra města Třeboně za památkovou rezervaci
- Výnos Ministerstva kultury ze dne 10. 5. 1978 č. j. 15.868/78-VI/1 o prohlášení historického jádra města Kadaně za památkovou rezervaci
- Výnos Ministerstva kultury ze dne 8. 9. 1978 č. j. 15.869/78-VI/1 o prohlášení historického jádra města Kroměříže s Podzámeckou a Květnou zahradou za památkovou rezervaci
- Výnos Ministerstva kultury ze dne 27. 10. 1978 č. j. 22.260/78 o prohlášení historického jádra města Litoměřic za památkovou rezervaci
- Výnos Ministerstva kultury ze dne 29. 12. 1979 č. j. 24.756/79-VI/1 o prohlášení historického jádra města Lokte za památkovou rezervaci
- Výnos Ministerstva kultury ze dne 19. 3. 1980 č. j. 7.096/80-VI/1 o prohlášení historického jádra města Českých Budějovic za památkovou rezervaci
- Výnos Ministerstva kultury ze dne 28. 7. 1980 č. j. 13062/80-VII/1 o prohlášení města Úštěku za památkovou rezervaci
- Výnos Ministerstva kultury ze dne 29. 7. 1980 č. j. 13.603/80-VI/1 o prohlášení historického jádra města Moravské Třebové za památkovou rezervaci
- Výnos Ministerstva kultury ze dne 6. 10. 1981 č. j. 16.428/81-VI/1 o prohlášení historického jádra města Prachatic za památkovou rezervaci
- Výnos Ministerstva kultury ze dne 6. 10. 1981 č. j. 16.429/81-VI/1 o prohlášení historického jádra města Chebu za památkovou rezervaci
- Výnos Ministerstva kultury ze dne 29. 3. 1982 č. j. 7.292/82-VI/1 o prohlášení historického jádra města Jihlavy za památkovou rezervaci
- Výnos Ministerstva kultury ze dne 13. 4. 1982 č. j. 7.645/82-VI/1 o prohlášení historického jádra města Horšovského Týna za památkovou rezervaci
- Výnos Ministerstva kultury ze dne 13. 4. 1982 č. j. 7.646/82-VI/1 o prohlášení historického jádra města Mikulova za památkovou rezervaci
- Výnos Ministerstva kultury ze dne 21. 12. 1987 č. j. 16.417/87-VI/1 o prohlášení historických jader měst Kutné Hory, Českého Krumlova, Jindřichova Hradce, Slavonic, Tábora, Žatce, Hradce Králové, Jičína, Josefova, Litomyšle, Pardubic, Znojma, Nového Jičína, Olomouce, obce Kuks s přilehlým komplexem bývalého hospitálu a souborem plastik v Betlémě, souboru technických památek Stará huť v Josefovském údolí u Olomučan a archeologických lokalit Libodřický mohylník, Slavníkovská Libice, Třísov, Tašovice, Bílina, České Lhotice, Staré zámky u Líšně a Břeclav-Pohansko za památkové rezervace

Nařízení vlády č. 54/1989 Sb., o prohlášení území historických jader měst Kolína, Plzně, Brna, Lipníku nad Bečvou a Příboru za památkové rezervace

Nařízení vlády č. 443/1992 Sb., o prohlášení území historického jádra města Františkovy Lázně a území pevnosti Terezín za památkové rezervace

I.3.2 Vesnické památkové rezervace (památkové rezervace lidové architektury)

Výnos Ministerstva kultury ze dne 15. 9. 1983 č. j. 14.442/83-VI/1 o prohlášení souboru vinných sklepů „Plže“ v obci Petrov za památkovou rezervaci

Nařízení vlády č. 127/1995 Sb., o prohlášení území ucelených částí vybraných měst a obcí s dochovanými soubory lidové architektury za památkové rezervace

I.3.3 Městské památkové zóny

Vyhláška Středočeského krajského národního výboru v Praze ze dne 28. 9. 1990 o prohlášení památkových zón v obcích Středočeského kraje

Vyhláška Východočeského krajského národního výboru v Hradci Králové ze dne 17. 10. 1990 o prohlášení památkových zón ve vybraných městech a obcích Východočeského kraje

Vyhláška Jihočeského krajského národního výboru v Českých Budějovicích ze dne 19. 11. 1990 o prohlášení památkových zón ve městech a obcích Jihočeského kraje

Vyhláška Jihomoravského krajského národního výboru v Brně ze dne 20. 11. 1990 o prohlášení území historických jader měst za památkové zóny

Vyhláška hlavního města Prahy ze dne 16. 5. 1991 č. 15 o prohlášení částí území hlavního města Prahy za památkové zóny a o určení podmínek jejich ochrany

Vyhláška Ministerstva kultury ČSR č. 476/1992 Sb., o prohlášení území historických jader vybraných měst za památkové zóny, ve znění vyhlášky Ministerstva kultury ČR č. 251/1995 Sb.

Vyhláška hlavního města Prahy ze dne 28. 9. 1993 č. 10 o prohlášení částí území hlavního města Prahy za památkové zóny a o určení podmínek jejich ochrany

Vyhláška Ministerstva kultury ČR č. 250/1995 Sb., o prohlášení území historických jader vybraných měst a jejich částí za památkové zóny

Vyhláška Ministerstva kultury ČR č. 108/2003 Sb. ze dne 1. 4. 2003 o prohlášení území s historickým prostředím ve vybraných městech a obcích za památkové zóny a určování podmínek pro jejich ochranu.

I.3.4 Vesnické památkové zóny (památkové zóny lidové architektury)

Vyhláška Ministerstva kultury ČR č. 249/1995 Sb., o prohlášení území historických jader vybraných obcí a jejich částí za památkové zóny

Vyhláška Ministerstva kultury ČR č. 413/2004 Sb. ze dne 24. června 2004 o prohlášení území s historickým prostředím ve vybraných obcích a jejich částech za památkové zóny a určení podmínek pro jejich ochranu

I.3.5 Jiná chráněná území

Vládní nařízení č. 55/1954 Sb., o chráněné oblasti Pražského hradu

J Seznamy památkově chráněných sídel v České republice (2005)

Struktura zápisu:

Lokalita • rok vyhlášení chráněného území • *historická země* (Č = Čechy, M = Morava, S = Slezsko) • *okres* (2004)

J.1 Památkové rezervace

J.1.1 Městské památkové rezervace

Brno • (1989) • M • *Brno-město*

České Budějovice • (1980) • Č • *České Budějovice*

Český Krumlov • (1963) • Č • *Český Krumlov* • MPR je památkou na Seznamu světového dědictví UNESCO

Domažlice • (1975) • Č • *Domažlice*

Františkovy Lázně • (1992) • Č • *Cheb*

(*Hlinsko viz památkové rezervace lidové architektury*)

Horšovský Týn • (1982) • Č • *Domažlice*

Hradec Králové • (1962) • Č • *Hradec Králové*

Cheb • (1981) • Č • *Cheb*

Jičín • (1967) • Č • *Jičín*

Jihlava • (1982) • M • *Jihlava*

Jindřichův Hradec • (1950) • Č • *Jindřichův Hradec*

Josefov (obec Jaroměř) • (1965) • Č • *Náchod*

Kadaň • (1978) • Č • *Chomutov*

Kolín • (1989) • Č • *Kolín*

Kroměříž • (1982) • M • *Kroměříž* • část MPR je památkou na Seznamu světového dědictví UNESCO

Kutná Hora • (1961) • Č • *Kutná Hora* • MPR je památkou na Seznamu světového dědictví UNESCO

Lipník nad Bečvou • (1989) • M • *Přerov*

Litoměřice • (1978) • Č • *Litoměřice*

Litomyšl • (1965) • Č • *Svitavy* • část MPR je památkou na Seznamu světového dědictví UNESCO

Loket • (1979) • Č • *Sokolov*

(*Lomnice nad Popelkou viz památkové rezervace lidové architektury*)

Mikulov • (1982) • M • *Břeclav*

Moravská Třebová • (1980) • M • *Svitavy*

Nové Město nad Metují • (1969) • Č • *Náchod*

Nový Jičín • (1967) • M • *Nový Jičín*

Olomouc • (1967) • M • *Olomouc*

Pardubice • (1964) • Č • *Pardubice*
Pelhřimov • (1969) • Č • *Pelhřimov*
Plzeň • (1989) • Č • *Plzeň-město*
Praha (Pražská památková rezervace) • (1971) • Č • *Hlavní město Praha* • MPR je památkou na Seznamu světového dědictví UNESCO
Prachatice • (1981) • Č • *Prachatice*
Příbor • (1989) • M • *Nový Jičín*
(Rumburk viz památkové rezervace lidové architektury)
Slavonice • (1961) • M • *Jindřichův Hradec*
Štramberk • (1969) • M • *Nový Jičín*
Tábor • (1961) • Č • *Tábor*
Telč • 1970 • M • *Jihlava* • MPR je památkou na Seznamu světového dědictví UNESCO
Terezín • (1992) • Č • *Litoměřice*
Třeboň • (1976) • Č • *Jindřichův Hradec*
Ústětk • (1980) • Č • *Litoměřice*
(Volary viz památkové rezervace lidové architektury)
Znojmo • (1971) • M • *Znojmo*
Žatec • (1961) • Č • *Louny*
(Železný Brod viz památkové rezervace a zóny lidové architektury)

J.1.2 Vesnické památkové rezervace (památkové rezervace lidové architektury)

Blatnice pod Svatým Antonínkem-Stará hora • (1995) • M • *Hodonín*
Bošín (obec Křinec) • (1995) • Č • *Nymburk*
Dešov • (1995) • M • *Třebíč*
Dobrá (obec Stožec) • (1995) • Č • *Prachatice*
Dobrovíz • (1995) • Č • *Praha-západ*
Dobruška • (1995) • Č • *Klatovy*
Dobřeň • (1995) • Č • *Mělník*
Doubrava (obec Lipová) • (1995) • Č • *Cheb*
Drahenice • (1995) • Č • *Příbram*
Heřmanovice • (1995) • S • *Bruntál*
Hlinsko-Betlém • (1995) • Č • *Chrudim*
Holašovice (obec Jankov) • (1995) • Č • *České Budějovice* • VPR je památkou na Seznamu světového dědictví UNESCO
Horní Štěpanice (obec Benecko) • (1995) • Č • *Semily*
Janovice (obec Kravaře) • (1995) • Č • *Česká Lípa*
Jizerka (obec Kořenov) • (1995) • Č • *Jablonec nad Nisou*
Klečaty (obec Zálší) • (1995) • Č • *Tábor*
Komárov • (1995) • Č • *Tábor*
Krátká (obec Sněžné) • (1995) • M • *Žďár nad Sázavou*
Křínice • (1995) • Č • *Náchod*

Křižánky • (1995) • Č • *Žďár nad Sázavou*
Lhota (obec Dubá) • (1995) • Č • *Česká Lípa*
Lipina (obec Štáblovice) • (1995) • S • *Opava*
Lomnice nad Popelkou-Karlov • (1995) • Č • *Semily*
Malé Chrástany (obec Sedlec) • (1995) • Č • *České Budějovice*
Mazelov • (1995) • Č • *České Budějovice*
Mažice • (1995) • Č • *Tábor*
Mužský (obec Boseň) • (1995) • Č • *Mladá Boleslav*
Nahořany (obec Čestice) • (1995) • Č • *Strakonice*
Nosálov • (1995) • Č • *Mělník*
Nové Osinalice (obec Medonosy) • (1995) • Č • *Mělník*
Nový Drahov (obec Třebeň) • (1995) • Č • *Cheb*
Olešno (obec Mšeno) • (1995) • Č • *Mělník*
Ostrovec (obec Ostrovec-Lhotka) • (1995) • Č • *Rokycany*
Pavlov • (1995) • M • *Břeclav*
Petrov-Plže • (1983) • M • *Hodonín*
Plástovice (obec Sedlec) • (1995) • Č • *České Budějovice*
Plzeň-Božkov • (1995) • Č • *Plzeň-město*
Plzeň-Černice • (1995) • Č • *Plzeň-město*
Plzeň-Koterov • (1995) • Č • *Plzeň-město*
Praha-Ruzyně • (1995) • Č • *Hlavní město Praha*
Praha-Stodůlky • (1995) • Č • *Hlavní město Praha*
Příkazy • (1995) • M • *Olomouc*
Raně (obec Kravaře) • (1995) • Č • *Česká Lípa*
Rumburk-Šmilovského ulice • (1995) • Č • *Děčín*
Rymice-Hejnice • (1995) • M • *Kroměříž*
Stachy • (1995) • Č • *Prachatice*
Starý Týn (obec Úštěk) • (1995) • Č • *Litoměřice*
Třebíz • (1995) • Č • *Kladno*
Veletiny-Stará hora • (1995) • M • *Uherské Hradiště*
Vesec u Sobotky (obec Libošovice) • (1995) • Č • *Jičín*
Viska (obec Březovice) • (1995) • Č • *Mladá Boleslav*
Vlastiboř • (1995) • Č • *Tábor*
Vlčnov-Kojiny • (1995) • M • *Uherské Hradiště*
Vodice (obec Lhenice) • (1995) • Č • *Prachatice*
Volary • (1995) • Č • *Prachatice*
Záboří • (1995) • Č • *České Budějovice*
Zálší • (1995) • Č • *Tábor*
Záluží (obec Vlastiboř) • (1995) • Č • *Tábor*
Zubrnice • (1995) • Č • *Ústí nad Labem*
Žďár (obec Doksy) • (1995) • Č • *Česká Lípa*
Železný Brod-Trávníky • (1995) • Č • *Jablonec nad Nisou*

J.1.3 Památkové rezervace

Kuks • (1971) • Č • *Trutnov*

J.2 Památkové zóny

J.2.1. Městské památkové zóny

Bavorov • (2003) • Č • *Strakonice*

Bečov nad Teplou • (1992) • Č • *Karlovy Vary*

Bechyně • (1990) • Č • *Tábor*

Bělá pod Bezdězem • (1992) • Č • *Mladá Boleslav*

Benátky nad Jizerou • (1990) • Č • *Mladá Boleslav*

Benešov nad Černou • (1995) • Č • *Český Krumlov*

Benešov nad Ploučnicí • (1992) • Č • *Děčín*

Beroun • (1992) • Č • *Beroun*

Bílina • (1992) • Č • *Teplice*

Bílovec • (1992) • S • *Nový Jičín*

Blatná • (1990) • Č • *Strakonice*

Bor • (1992) • Č • *Tachov*

Boskovice • (1990) • M • *Blansko*

Brandýs nad Labem (obec Brandýs nad Labem-Stará Boleslav) • (1992) • Č • *Praha-východ*

Brandýs nad Orlicí • (1995) • Č • *Ústí nad Orlicí*

Branná • (1992) • M • *Šumperk*

Broumov • (1990) • Č • *Náchod*

Brtnice • (1990) • M • *Jihlava*

Brumov • (1995) • M • *Zlín*

Brumov – dělnická kolonie • (1995) • M • *Zlín*

Bruntál • (1992) • S • *Bruntál*

Brušperk • (1992) • M • *Frydek-Místek*

Březnice • (1990) • Č • *Příbram*

Budišov nad Budišovkou • (2003) • M • *Opava*

Budyně nad Ohří • (1992) • Č • *Litoměřice*

Bystré • (1990) • Č • *Svitavy*

Čáslav • (1992) • Č • *Kutná Hora*

Červená Řečice • (2003) • Č • *Pelhřimov*

Česká Kamenice • (1992) • Č • *Děčín*

Česká Lípa • (1992) • Č • *Česká Lípa*

Česká Třebová • (1995) • Č • *Ústí nad Orlicí*

Český Brod • (1990) • Č • *Kolín*

Český Dub • (1992) • Č • *Liberec*

Český Krumlov-Plešivec • (2003) • Č • *Český Krumlov*

Dačice • (1990) • M • *Jindřichův Hradec*

Dašice • (1990) • Č • *Pardubice*
Dobruška • (2003) • Č • *Rychnov nad Kněžnou*
Dobřany • (1992) • Č • *Plzeň-jih*
Doubravník • (1995) • M • *Žďár nad Sázavou*
Dubá • (1992) • Č • *Česká Lípa*
Duchcov • (1992) • Č • *Teplice*
Dvůr Králové nad Labem • (1990) • Č • *Trutnov*
Frenštát pod Radhoštěm • (2003) • M • *Nový Jičín*
Frýdek (obec Frýdek-Místek) • (1992) • S • *Frýdek-Místek*
Frýdlant • (1992) • Č • *Liberec*
Fryšták • (1995) • M • *Zlín*
Fulnek • (1992) • M • *Nový Jičín*
Havlíčková Borová • (2003) • Č • *Havlíčkův Brod*
Havlíčkův Brod • (1990) • Č • *Havlíčkův Brod*
Heřmanův Městec • (1990) • Č • *Chrudim*
Hlučín • (1992) • S • *Opava*
Hodkovice nad Mohelkou • (1995) • Č • *Liberec*
Holešov • (1990) • M • *Kroměříž*
Horažďovice • (1992) • Č • *Klatovy*
Horní Blatná • (1992) • Č • *Karlovy Vary*
Horní Slavkov • (1992) • Č • *Sokolov*
Hořice na Šumavě • (1995) • Č • *Český Krumlov*
Hostinné • (1990) • Č • *Trutnov*
Hradec Králové – nová část • (1990) • Č • *Hradec Králové*
Hradec nad Moravicí • (2003) • S • *Opava*
Hrádek nad Nisou • (2003) • Č • *Liberec*
Hranice • (1992) • M • *Přerov*
Husinec • (2003) • Č • *Prachatice*
Chabařovice • (1995) • Č • *Ústí nad Labem*
Chomutov • (1992) • Č • *Chomutov*
Chotěboř • (2003) • Č • *Havlíčkův Brod*
Chrast • (1990) • Č • *Chrudim*
Chrudim • (1990) • Č • *Chrudim*
Chvalšiny • (1990) • Č • *Český Krumlov*
Ivančice • (1990) • M • *Brno-venkov*
Jablonec nad Nisou • (1992) • Č • *Jablonec nad Nisou*
Jablonné nad Orlicí • (1990) • Č • *Ústí nad Orlicí*
Jablonné v Podještědí • (1992, 1995) • Č • *Česká Lípa*
Jáchymov • (1992) • Č • *Karlovy Vary*
Jaroměř • (1990) • Č • *Náchod*
Jaroměřice nad Rokytnou • (1990) • M • *Třebíč*
Javorník • (1992) • S • *Jeseník*
Jemnice • (1990) • M • *Třebíč*
Jevíčko • (1990) • M • *Svitavy*
Jevišovice • (1990) • M • *Znojmo*

Jilemnice • (1990) • Č • *Semily*
Jílové u Prahy • (1992) • Č • *Praha-západ*
Jimramov • (1990) • M • *Žďár nad Sázavou*
Jiřetín pod Jedlovou • (1992) • Č • *Děčín*
Kamenice nad Lipou • (1990) • Č • *Pelhřimov*
Kamenický Šenov • (1992) • Č • *Česká Lípa*
Kaplice • (1990) • Č • *Český Krumlov*
Karlovy Vary • (1992) • Č • *Karlovy Vary*
Karviná-Fryštát • (1992) • S • *Karviná*
Kašperské Hory • (1992) • Č • *Klatovy*
Kelč • (1992) • M • *Vsetín*
Kláštorec nad Ohří • (1992) • Č • *Chomutov*
Klatovy • (1992) • Č • *Klatovy*
Klenčí pod Čerchovem viz památkové zóny lidové architektury
Kostelec nad Černými lesy • (1992) • Č • *Kolín*
Kostelec nad Labem • (2003) • Č • *Mělník*
Kouřim • (1992) • Č • *Kolín*
Králíky • (1990) • Č • *Ústí nad Orlicí*
Kravaře viz památkové zóny lidové architektury
Krupka • (1992) • Č • *Teplíce*
Kyjov • (1995) • M • *Hodonín*
Lanškroun • (1990) • Č • *Ústí nad Orlicí*
Ledeč nad Sázavou • (2003) • Č • *Havlíčkův Brod*
Letohrad • (1990) • Č • *Ústí nad Orlicí*
Liberec • (1992) • Č • *Liberec*
Litovel • (1992) • M • *Olomouc*
Litvínov-Osada • (2003) • Č • *Most*
Lomnice • (1990) • M • *Blansko*
Lomnice nad Popelkou • (2003) • Č • *Semily*
Louny • (1992) • Č • *Louny*
Luhačovice • (1990) • M • *Zlín*
Luže • (1990) • Č • *Chrudim*
Lysá nad Labem • (2003) • Č • *Nymburk*
Malešov • (2003) • Č • *Kutná Hora*
Manětín • (1992) • Č • *Plzeň-sever*
Mariánské Lázně • (1992) • Č • *Cheb*
Mašťov • (2003) • Č • *Chomutov*
Mělník • (1992) • Č • *Mělník*
Město Touškov • (1992) • Č • *Plzeň-sever*
Mirovice • (2003) • Č • *Písek*
Místek (obec Frýdek-Místek) • (1992) • M • *Frýdek-Místek*
Mladá Boleslav • (1992) • Č • *Mladá Boleslav*
Mnichovo Hradiště • (1992) • Č • *Mladá Boleslav*
Mníšek pod Brdy • (1995) • Č • *Praha-západ*
Mohelnice • (1992) • M • *Šumperk*

Moravské Budějovice • (1990) • M • Třebíč
Moravský Krumlov • (1990) • M • Znojmo
Mšeno • (2003) • Č • Mělník
Načeradec • (2003) • Č • Benešov
Náchod • (1990) • Č • Náchod
Náměšť nad Oslavou • (1990) • M • Třebíč
Napajedla • (1995) • M • Zlín
Netolice • (1990) • Č • Prachatice
Nová Bystřice • (1990) • Č • Jindřichův Hradec
Nové Dvory • (1990) • Č • Kutná Hora
Nové Hrady • (1990) • Č • České Budějovice
Nové Město na Moravě • (1990) • M • Žďár nad Sázavou
Nový Bor • (1992) • Č • Česká Lípa
Nový Bydžov • (1990) • Č • Hradec Králové
Nový Knín • (1990) • Č • Příbram
Nymburk • (1992) • Č • Nymburk
Odry • (1992) • S • Nový Jičín
Ondřejov • (2003) • Č • Praha-východ
Opava • (1992) • S • Opava
Opočno • (1990) • Č • Rychnov nad Kněžnou
Ostrava-Moravská Ostrava • (1992) • M • Ostrava-město
Ostrava-Poruba • (2003) • S • Ostrava-město
Ostrava-Přívoz • (2003) • M • Ostrava-město
Ostrava-Vítkovice • (2003) • M • Ostrava-město
Ostrov • (1992) • Č • Karlovy Vary
Pacov • (1990) • Č • Pelhřimov
Pecka • (2003) • Č • Jičín
Pilníkov • (2003) • Č • Trutnov
Písek • (1990) • Č • Písek
Planá • (1992) • Č • Tachov
Plzeň-Bezovka • (2003) • Č • Plzeň-město
Plzeň-Lohotín • (2003) • Č • Plzeň-město
Poběžovice • (1995) • Č • Domažlice
Počátky • (1990) • Č • Pelhřimov
Poděbrady • (1992) • Č • Nymburk
Police nad Metují • (1990) • Č • Náchod
Polička • (1990) • Č • Svitavy
Polná • (1990) • Č • Jihlava
Potštát • (2003) • M • Přerov

Praha:

Břevnov-Tejnka • (2003) • Č • Hlavní město Praha
Dejvice, Bubeneč, Horní Holešovice • (1993) • Č • Hlavní město Praha
Dejvice – vilová čtvrť Baba • (1993) • Č • Hlavní město Praha
Hlubočepy – vilová čtvrť Barrandov • (1993) • Č • Hlavní město Praha

Karlín • (1993) • Č • *Hlavní město Praha*
 Nusle • (1993) • Č • *Hlavní město Praha*
 Smíchov • (1993) • Č • *Hlavní město Praha*
 Střešovice-Staré Střešovice • (2003) • Č • *Hlavní město Praha*
Střešovice-Střešovičky viz památkové zóny lidové architektury
 Střešovice – vilová čtvrť Ořechovka • (1991) • Č • *Hlavní město Praha*
 Vinohrady, Žižkov, Vršovice • (1993) • Č • *Hlavní město Praha*

Prostějov • (1990) • M • *Prostějov*
 Předhradí • (1990) • Č • *Chrudim*
 Přerov • (1992) • M • *Přerov*
 Příbyslav • (1990) • Č • *Havlíčkův Brod*
 Rabí • (1992) • Č • *Klatovy*
 Rabštejn nad Střelou (obec Manětín) • (1992) • Č • *Plzeň-sever*
 Rakovník • (1992) • Č • *Rakovník*
 Rataje nad Sázavou • (2003) • Č • *Kutná Hora*
 Rokycany • (1992) • Č • *Rokycany*
 Rokytnice v Orlických horách • (2003) • Č • *Rychnov nad Kněžnou*
 Roudnice nad Labem • (1992) • Č • *Litoměřice*
 Rožmberk nad Vltavou • (1990) • Č • *Český Krumlov*
 Rožmitál pod Třemšínem • (1990) • Č • *Příbram*
 Rychnov nad Kněžnou • (2003) • Č • *Rychnov nad Kněžnou*
 Rýmařov • (2003) • M • *Bruntál*
 Sedlec-Prčice (zahrnuje obě historická města) • (1992) • Č • *Benešov*
 Sedlice • (2003) • Č • *Strakonice*
 Slaný • (1992) • Č • *Kladno*
 Slavkov u Brna • (1990) • M • *Vyškov*
 Smečno • (1992) • Č • *Kladno*
 Soběslav • (1990) • Č • *Tábor*
 Sobotka • (1990) • Č • *Jičín*
 Spálené Poříčí • (1995) • Č • *Plzeň-jih*
 Stará Boleslav (obec Brandýs nad Labem-Stará Boleslav) • (1992) • Č • *Praha-východ*
 Stárvkov • (2003) • Č • *Náchod*
 Strážnice • (1990) • M • *Hodonín*
 Strážnice-Staré Město • (1990) • M • *Hodonín*
 Strážov • (2003) • Č • *Klatovy*
 Stříbro • (1992) • Č • *Tachov*
 Sušice • (1992) • Č • *Klatovy*
 Svitavy • (1990) • M • *Svitavy*
Šatov viz památkové zóny lidové architektury
 Šluknov • (1992) • Č • *Děčín*
 Šternberk • (1992) • M • *Olomouc*
 Štítý • (1992) • M • *Šumperk*
 Šumperk • (1992, 1995) • M • *Šumperk*

Tachov • (1992) • Č • *Tachov*
Telč-Staré Město • (1995) • M • *Jihlava*
Teplá • (1992) • Č • *Karlovy Vary*
Teplice • (1992) • Č • *Teplice*
Toužim • (1992) • Č • *Karlovy Vary*
Tovačov • (1992) • M • *Přerov*
Trhové Sviny • (1990) • Č • *České Budějovice*
Trutnov • (1990) • Č • *Trutnov*
Třebíč • (1990) • M • *Třebíč* • část MPZ je památkou na Seznamu světového dědictví UNESCO
Třešť • (1995) • M • *Jihlava*
Turnov • (1990) • Č • *Semily*
Týn nad Vltavou • (1990) • Č • *České Budějovice*
Týnec nad Labem • (2003) • Č • *Kolín*
Uherské Hradiště • (1990) • M • *Uherské Hradiště*
Uherský Brod • (1990) • M • *Uherské Hradiště*
Uherský Ostroh • (1990) • M • *Uherské Hradiště*
Unhošť • (2003) • Č • *Kladno*
Uničov • (1992) • M • *Olomouc*
Ústí nad Orlicí • (1990) • Č • *Ústí nad Orlicí*
Úterý • (1992) • Č • *Plzeň-sever*
Valašské Klobouky • (1995) • M • *Zlín*
Valašské Meziříčí • (1992) • M • *Vsetín*
Valeč • (1992) • Č • *Karlovy Vary*
Valtice • (1990) • M • *Břeclav* • MPZ je součástí památky na Seznamu světového dědictví UNESCO
Velhartice • (1992) • Č • *Klatovy*
Velká Bíteš • (1990) • M • *Žďár nad Sázavou*
Velké Meziříčí • (1990) • M • *Žďár nad Sázavou*
Velvary • (1992) • Č • *Kladno*
Veselí nad Moravou • (1995) • M • *Hodonín*
Vidnava • (1992) • S • *Jeseník*
Vimperk • (1990) • Č • *Prachatice*
Vizovice • (1995) • M • *Zlín*
Vlachovo Březí • (1995) • Č • *Prachatice*
Vodňany • (1990) • Č • *Strakonice*
Volyně • (1990) • Č • *Strakonice*
Vratěním viz památkové zóny lidové architektury
Vrchlabí • (1990) • Č • *Trutnov*
Vysoké Mýto • (1990) • Č • *Ústí nad Orlicí*
Vyškov • (1990) • M • *Vyškov*
Vyšší Brod • (1995) • Č • *Český Krumlov*
Zákupy • (2003) • Č • *Česká Lípa*
Zlaté Hory • (1992) • S • *Jeseník*
Zlín • (1990) • M • *Zlín*

Žacléř • (2003) • Č • *Trutnov*
 Žamberk • (1995) • Č • *Ústí nad Orlicí*
 Žatec – předměstí • (2003) • Č • *Louny*
 Železnice • (1990) • Č • *Jičín*
 Železný Brod viz památkové zóny lidové architektury
 Žlutice • (1992) • Č • *Karlovy Vary*

J.2.2 Vesnické památkové zóny (památkové zóny lidové architektury)

Bavorovice (obec Hluboká nad Vltavou) • (1990) • Č • *České Budějovice*
 Bechyňská Smoleč (obec Sudoměřice u Bechyně) • (1995) • Č • *Tábor*
 Beranov (obec Teplá) • (1995) • Č • *Karlovy Vary*
 Boňov (obec Jaroměřice nad Rokytinou) • (1995) • M • *Třebíč*
 Bošilec • (1990) • Č • *České Budějovice*
 Božejov (obec Žár) • (1990) • Č • *České Budějovice*
 Brno-Brněnské Ivanovice • (1995) • M • *Brno-město*
 Brocno (obec Štětí) • (1995) • Č • *Litoměřice*
 Břehov • (1995) • Č • *České Budějovice*
 Březinka (obec Bělá pod Bezdězem) • (1995) • Č • *Mladá Boleslav*
 Břežany • (1995) • Č • *Klatovy*
 Budičovice (obec Skály) • (1995) • Č • *Písek*
 Bukovec (obec Dubá) • (1995) • Č • *Česká Lípa*
 Čertyně (obec Dolní Třebonín) • (1990) • Č • *Český Krumlov*
 České Budějovice-Rožnov • (1990) • Č • *České Budějovice*
 Debrník (obec Hlavatce) • (2005) • Č • *Tábor*
 Debrno (obec Dolany) • (1995) • Č • *Praha-západ*
 Dlouhomilov • (1995) • M • *Šumperk*
 Dlouhý Důl (obec Krásná Lípa) • (2005) • Č • *Děčín*
 Dobčice (obec Zábοí) • (1990) • Č • *České Budějovice*
 Dobřív • (1995) • Č • *Rokycany*
 Dolany • (1995) • Č • *Plzeň-sever*
 Dolní Lažany (obec Lipová) • (1995) • Č • *Cheb*
 Dolní Nezly (obec Liběšice) • (1995) • Č • *Litoměřice*
 Dolní Rychnov • (1995) • Č • *Sokolov*
 Dolní Verněřovice (obec Jívka) • (2005) • Č • *Trutnov*
 Drahenice-Račany • (1995) • Č • *Příbram*
 Dynín • (1990) • Č • *České Budějovice*
 Dýšina • (1995) • Č • *Plzeň-sever*
 Hlince • (1995) • Č • *Plzeň-sever*
 Horní Jadruž (obec Chodský Újezd) • (1995) • Č • *Tachov*
 Hradešice • (1995) • Č • *Klatovy*
 Hrutkov (obec Hospřív) • (2005) • Č • *Jindřichův Hradec*
 Chanovice • (2005) • Č • *Klatovy*

Chodský Újezd • (1995) • Č • *Tachov*
Chotěborky (obec Vilantice) • (2005) • Č • *Trutnov*
Chotiněves • (1995) • Č • *Litoměřice*
Jablečno (obec Zbiroh) • (1995) • Č • *Rokycany*
Jakubovice • (1995) • M • *Šumperk*
Jarov • (1995) • Č • *Plzeň-sever*
Javorník-Kopánky • (1995) • M • *Hodonín*
Jestřebice (obec Dobřeň) • (1995) • Č • *Mělník*
Jiřetice (obec Čepřovice) • (1995) • Č • *Strakonice*
Kamenická Stráň (obec Růžová) • (1995) • Č • *Děčín*
Kanice • (1995) • Č • *Domažlice*
Karlov (obec Stará Paka) • (1995) • Č • *Jičín*
Karlova Studánka • (2005) • S • *Bruntál*
Klenčí pod Čerchovem • (1995) • Č • *Domažlice*
Kleštěnice (obec Komárov) • (2005) • Č • *Beroun*
Kloub (obec Pohorovice) • (1995) • Č • *Strakonice*
Kluky • (1995) • Č • *Mladá Boleslav*
Kojákovice (obec Jílovice) • (1990) • Č • *České Budějovice*
Kojetín (obec Čepřovice) • (1995) • Č • *Strakonice*
Kojetín (obec Petrovice) • (2005) • Č • *Příbram*
Kojšovice (obec Toužim) • (1995) • Č • *Karlovy Vary*
Komorní Lhotka • (1995) • S • *Frýdek-Místek*
Korno • (1995) • Č • *Beroun*
Kosmová (obec Toužim) • (1995) • Č • *Karlovy Vary*
Královské Poříčí • (1995) • Č • *Sokolov*
Krašovice (obec Čížová) • (1995) • Č • *Písek*
Kravaře • (1995) • Č • *Česká Lípa*
Krnín (obec Chlumeč) • (1995) • Č • *Český Krumlov*
Kruh (obec Doksy) • (2005) • Č • *Česká Lípa*
Kryštofovo Údolí • (2005) • Č • *Liberec*
Křtětice (obec Vodňany) • (1995) • Č • *Strakonice*
Kváskovice (obec Drážov) • (1995) • Č • *Klatovy*
Květov • (1995) • Č • *Písek*
Kychová (obec Huslenky) • (2005) • Č • *Vsetín*
Kyšice • (1995) • Č • *Plzeň-sever*
Lažiště • (1995) • Č • *Prachatice*
Lensedly (obec Kaliště) • (1995) • Č • *Praha-východ*
Lhota (obec Chříč) • (1995) • Č • *Plzeň-sever*
Lhota pod Radčem • (2005) • Č • *Rokycany*
Lhotka • (1995) • M • *Přerov*
Libeň (obec Mělník) • (2005) • Č • *Hradec Králové*
Libotyně (obec Radhostice) • (1995) • Č • *Prachatice*
Lipanovice (obec Záhoří) • (1990) • Č • *České Budějovice*
Lipnice (obec Spálené Poříčí) • (1995) • Č • *Plzeň-jih*
Lobeč • (1995) • Č • *Mělník*

Lochousec • (2005) • Č • *Plzeň-sever*
Losiny (obec Petrovice II) • (2005) • Č • *Kutná Hora*
Loukov • (1995) • Č • *Mladá Boleslav*
Lutová (obec Chlum u Třeboně) • (1990) • Č • *Jindřichův Hradec*
Lysovice • (1995) • M • *Vyškov*
Mahouš • (1995) • Č • *Prachatice*
Malá Morávka • (1995) • S • *Bruntál*
Malíkov nad Nežárkou (obec Horní Pěna) • (2005) • Č • *Jindřichův Hradec*
Merboltice • (2005) • Č • *Děčín*
Mirkovice • (1995) • Č • *Český Krumlov*
Mítov (obec Nové Mitrovice) • (1995) • Č • *Plzeň-jih*
Modrý Důl (obec Pec pod Sněžkou) • (2005) • Č • *Trutnov*
Mořinka • (1995) • Č • *Beroun*
Munice (obec Hluboká nad Vltavou) • (1990) • Č • *České Budějovice*
Nedvědice (obec Soběslav) • (1995) • Č • *Tábor*
Nová Ves (obec Číměř) • (1990) • Č • *Jindřichův Hradec*
Nové Smrkovice (obec Ostroměř) • (1995) • Č • *Jičín*
Nynice (obec Hromnice) • (1995) • Č • *Plzeň-sever*
Olešná • (1995) • Č • *Beroun*
Olešovice (obec Úterý) • (1995) • Č • *Plzeň-sever*
Opatovice (obec Hrdějovice) • (1990) • Č • *České Budějovice*
Ostřetice • (1995) • Č • *Klatovy*
Ounuz (obec Jistebnice) • (1995) • Č • *Tábor*
Pačín (obec Bezdržice) • (1995) • Č • *Tachov*
Palonín • (1995) • M • *Šumperk*
Pernek (obec Horní Planá) • (1995) • Č • *Český Krumlov*
Petrovice (obec Štoky) • (1995) • Č • *Havlíčkův Brod*
Petrovice • (2005) • S • *Bruntál*
Piskořov (obec Město Albrechtice) • (2005) • S • *Bruntál*
Pístina • (1990) • Č • *Jindřichův Hradec*
Plačovice (obec Dešná) • (1990) • M • *Jindřichův Hradec*
Plzeň-Bolevec • (1995) • Č • *Plzeň-město*
Plzeň-Bukovec • (1995) • Č • *Plzeň-město*
Plzeň-Červený Hrádek • (1995) • Č • *Plzeň-město*
Plzeň-Křimice • (1995) • Č • *Plzeň-město*
Plzeň-Lobzy • (1995) • Č • *Plzeň-město*
Plzeň-Radčice • (1995) • Č • *Plzeň-město*
Plzeň-Újezd • (1995) • Č • *Plzeň-město*
Pocinovice • (1995) • Č • *Domažlice*
Podmokly • (1995) • Č • *Rokycany*
Pojedy (obec Žitovlice) • (1995) • Č • *Nymburk*
Poleň • (1995) • Č • *Klatovy*
Ponědrážka • (1990) • Č • *Jindřichův Hradec*
Popovice (obec Teplá) • (1995) • Č • *Karlovy Vary*
Porešín (obec Petrovice) • (2005) • Č • *Příbram*

Praha:

Bohnice • (1993) • Č • *Hlavní město Praha*
Đáblice • (1991) • Č • *Hlavní město Praha*
Hostivař • (1993) • Č • *Hlavní město Praha*
Královice • (1991) • Č • *Hlavní město Praha*
Smíchov, kolonie Budánka • (1991) • Č • *Hlavní město Praha*
Střešovičky • (2005) • Č • *Hlavní město Praha*
Troja, Rybáře • (1991) • Č • *Hlavní město Praha*

Praskolesy (obec Mrákotín) • (2005) • M • *Jihlava*
Prostiboř • (1995) • Č • *Tachov*
Příbraz • (1990) • Č • *Jindřichův Hradec*
Putim • (1995) • Č • *Písek*
Radějov (obec Manětín) • (1995) • Č • *Plzeň-sever*
Radvanice • (2005) • Č • *Trutnov*
Rašovice (obec Úštěk) • (1995) • Č • *Litoměřice*
Rataje (obec Těšetice) • (1995) • M • *Olomouc*
Rejvíz (obec Zlaté Hory) • (2005) • S • *Jeseník*
Rojšín (obec Brloh) • (2005) • Č • *Český Krumlov*
Rostěnice (obec Rostěnice-Zvonovice) • (2005) • M • *Vyškov*
Rousínov (obec Slabce) • (2005) • Č • *Rakovník*
Řesanice (obec Kasejovice) • (1995) • Č • *Plzeň-jih*
Salajna (obec Dolní Žandov) • (2005) • Č • *Cheb*
Senička • (1995) • M • *Olomouc*
Sitné (obec Želízy) • (1995) • Č • *Mělník*
Skalka (obec Česká Metuje) • (2005) • Č • *Náchod*
Skalsko • (1995) • Č • *Mladá Boleslav*
Skryje • (2005) • Č • *Rakovník*
Slatina • (1995) • Č • *Litoměřice*
Sloup v Čechách • (1995) • Č • *Česká Lípa*
Smrkovice (obec Písek) • (1995) • Č • *Písek*
Soběchleby (obec Blšany) • (2005) • Č • *Louny*
Soběnice (obec Liběšice) • (1995) • Č • *Litoměřice*
Sovenice (obec Křinec) • (1995) • Č • *Nymburk*
Srdov (obec Liběšice) • (1995) • Č • *Litoměřice*
Stachy-Chalupy • (1995) • Č • *Prachatice*
Stará Ves • (1995) • M • *Přerov*
Stekník (obec Zálužice) • (1995) • Č • *Louny*
Stráž • (1995) • Č • *Domažlice*
Střehom • (1995) • Č • *Mladá Boleslav*
Střezivojice (obec Dobřeň) • (1995) • Č • *Mělník*
Studená • (1995) • Č • *Plzeň-sever*
Studeňany (obec Radim) • (1995) • Č • *Jičín*
Svinky (obec Vlastiboř) • (1995) • Č • *Tábor*
Svobodné Hamry (obec Vysočina) • (1995) • Č • *Chrudim*

Šatov • (1995) • *M* • *Znojmo*
Šimovy Chalupy (obec Malá Úpa) • (2005) • *Č* • *Trutnov*
Štidla (obec Střevač) • (2005) • *Č* • *Jičín*
Telecí • (2005) • *Č* • *Svitavy*
Trhanov • (1995) • *Č* • *Domažlice*
Třešňový Újezdec (obec Lhenice) • (1995) • *Č* • *Prachatice*
Tubož (obec Blatce) • (1995) • *Č* • *Česká Lípa*
Tukleky (obec Oslov) • (1995) • *Č* • *Písek*
Tymákov • (1995) • *Č* • *Plzeň-jih*
Ubušínek • (1995) • *M* • *Žďár nad Sázavou*
Údolí (obec Zlaté Hory) • (2005) • *S* • *Jeseník*
Újezdec (obec Syřenov) • (2005) • *Č* • *Semily*
Vápenky (obec Nová Lhota) • (1995) • *M* • *Hodonín*
Varvažov • (1995) • *Č* • *Písek*
Vejvanov • (1995) • *Č* • *Rokycany*
Velenice • (1995) • *Č* • *Česká Lípa*
Velké Hydčice • (1995) • *Č* • *Klatovy*
Velké Karlovice-Podtaté • (1995) • *M* • *Vsetín*
Velké Típelty Boudy • (obec Pec pod Sněžkou) • (2005) • *Č* • *Trutnov*
Veselka (obec Kněžves) • (1995) • *M* • *Blansko*
Vidim • (1995) • *Č* • *Mělník*
Vinice (obec Městec Králové) • (1995) • *Č* • *Nymburk*
Vitějovice • (1995) • *Č* • *Prachatice*
Vitín • (1990) • *Č* • *České Budějovice*
Vojetín (obec Doksy) • (2005) • *Č* • *Česká Lípa*
Vratěnin • (1995) • *M* • *Znojmo*
Vrbno (obec Hořín) • (2005) • *Č* • *Mělník*
Vysočany (obec Nový Bydžov) • (2005) • *Č* • *Hradec Králové*
Vysoká (obec Javorník) • (2005) • *Č* • *Ústí nad Orlicí*
Vysoká Lípa (obec Jetřichovice) • (1995) • *Č* • *Děčín*
Zadní Chodov • (1995) • *Č* • *Tachov*
Zahrádka (obec Čížkov) • (1995) • *Č* • *Plzeň-jih*
Zahrádka (obec Kostelec nad Vltavou) • (1995) • *Č* • *Písek*
Zbudov (obec Dívčice) • (1990) • *Č* • *České Budějovice*
Zděchov (Hajdovy Paseky) • (2005) • *M* • *Vsetín*
Zechovice (obec Volyně) • (1995) • *Č* • *Strakonice*
Zhoř (obec Pacov) • (2005) • *Č* • *Pelhřimov*
Zlatá Koruna • (2005) • *Č* • *Český Krumlov*
Zvěřetice (obec Babice) • (1995) • *Č* • *Prachatice*
Zvonovice (obec Rostěnice-Zvonovice) • (1995) • *M* • *Vyškov*
Žďárský Potok (obec Stará Ves) • (1995) • *M* • *Bruntál*
Žebrákov (obec Kovářov) • (1995) • *Č* • *Písek*
Železný Brod • (2005) • *Č* • *Jablonec nad Nisou*
Žiteč (obec Chlum u Třeboně) • (1990) • *Č* • *Jindřichův Hradec*

K Obrazová příloha

Obrazová příloha přináší příklady příznivých, sporných i rušivých novostaveb a konkretizuje zásady uvedené ve vlastním textu metodiky. Většina fotografií představuje zásahy v památkově chráněných sídlech. Mimoto byly zařazeny některé velmi didaktické příklady i ze sídel nechráněných.

Foto Karel Kuča (není-li uvedeno jinak).

K.1 Příklady příznivých novostaveb

MPR Mikulov, pozoruhodná kontextuální novostavba na místě zaniklé Dolní brány uzavírající dolní konec náměstí (pohled z předměstí). Architektura novostavby je neobyčejně střídmá a elegantní a přirozeně se začleňuje do historického prostředí, aniž by používala historizujícího tvarosloví. Foto 2002.

MPR Mikulov, širší kontext novostavby v místech Dolní brány při pohledu z předměstí. Foto 2002.

MPR Mikulov, pohled na novostavbu v místech Dolní brány z prostoru náměstí, jehož celistvost tak byla po řadě desetiletí obnovena. Foto 2002.

MPZ Vysoké Mýto, zástavba nárožní proluky v severozápadním koutu náměstí. Příklad moderní kontextuální stavby, která se zvolením vhodné hmoty s motivem zdvojeného štítu dobře začlenila do prostředí náměstí. Foto 2003.

MPZ Turnov, moderní kontextuální zástavba jedné ze dvou proluk na severní straně náměstí. Elegantly řešená stavba se příznivě začleňuje do náměstí, které nesporně obohacuje. Chybí ještě doplnit zbývající proluku vlevo. Foto 2004.

Pražská památková rezervace, Staré Město, novostavba hotelu Josef čp. 693/I v Rybné ulici při pohledu z Masné ulice. Moderní kontextuální stavba dodržuje výškovou hladinu, úspěšně aplikuje princip ustupujících horních pater a střídavým rastroem průčelí se vhodně začleňuje do okolního prostředí. Foto 2004.

Pražská památková rezervace, Staré Město, novostavba čp. 693/I v Rybné ulici. Významnou roli v příznivém začlenění novostavby se zcela lapidární fasádou mají překvapivě slunolamy nad okny, dodávající průčelí plasticitu, charakteristickou pro většinu okolní zástavby, pro niž je typická štuková výzdoba. Foto 2004.

MPZ Smíchov (Praha), náměstí 14. října. Novostavba elegantního nehistorizujícího pojetí úspěšně vyřešila letitý problém urbanistické kompozice centrální části Smíchova. Mezi kostelem sv. Václava a vlastním prostorem náměstí zůstávala dlouhodobě chátrající historizující budova fary (vpravo). Novostavba faru začlenila do městotvorného čtvercového bloku, který nově vymezil západní stranu náměstí. Foto 2004.

MPZ Smíchov (Praha), náměstí 14. října. Novostavba mezi náměstím a kostelem nepotlačuje dominantní postavení kostela, na jehož hranolové věže reaguje rohovými, mírně před hmotu přístavby předstupujícími věžovitými ryzalíty nároží. Foto 2004.

MPZ Smíchov (Praha), náměstí 14. října.

Začlenění historizující budovy fary do nového bloku. Pro příznivé působení celku se zdá být rozhodující fakt, že korunní římsa navazující části novostavby je umístěna poněkud níže než korunní římsa fary. Hmotová gradace ustupující horní části i nárožních prvků je řešením celku rovněž ku prospěchu. Foto 2004.

Pražská památková rezervace, Staré Město, hotel Four Seasons. Ve své době široce diskutovaná a konfliktní novostavba, vstupující do jedinečného panoramatu staroměstského nábřeží, nakonec po redukci stavebního programu a hmoty vytvořila vcelku příznivý či alespoň nerušící prvek. Foto 2003.

Pražská památková rezervace, Nové Město, Tančící dům na nároží Jiráskova náměstí a Rašínova nábřeží. Jedno z nejvýraznějších architektonických děl devadesátých let dvacátého století vyvolávalo a dodnes vyvolává mnoho protichůdných hodnocení nejen v Praze. Bezprecedentní byl přitom vstup stavby mimo stavební čáru, čímž byl popřen základní regulační princip exponovaného urbanistického celku, jakým tato část PPR je. Nelze však popřít, že jde o pozoruhodný tvůrčí počín, který bude i v budoucnu patřit k nejvyhledávanějším pražským architekturám. Působivost stavby je založena na kontextu i kontrastu, vyšší kupolí ukončené nároží elegantně reaguje na rohové věžice domů na dalších nárožích. Je zřejmé, že výjimečného působení dosahuje právě tím, že je v daném prostředí jediná. Pokud by v blízkém okolí, charakteristickém jednotnou hladinou eklektických činžovních domů, tvořící pevnou hmotovou linii nábřežní zástavby, bylo realizováno více obdobně netradičních staveb, byl by výsledkem disharmonický chaos. Foto 2002.

Pražská památková rezervace, Nové Město, Tančící dům na nároží Jiráskova náměstí a Rašínova nábřeží. Novostavbě bývá někdy vyčítáno, že nerespektuje širší urbanistickou kompozici. Panorama nábřeží však dokládá, že to není pravda. Tančící dům totiž vytvořil nárožní dominantu bloku, která v těchto místech dlouho chyběla a přitom jde o prvek pro okolní blokovou zástavbu zcela typický. Foto 2002.

Pražská památková rezervace, Nové Město, severní nároží Václavského náměstí. Novostavba vytvořila citlivé zakončení jednoho z klíčových prostorů pražského centra. Zcela moderní pojetí je pro prostor Václavského náměstí, charakteristický převahou staveb z konce devatenáctého a první poloviny dvacátého století, správné. Stavba respektuje okolní výškovou hladinu a přitom vytváří lokální novou dominantu, která se stala analogií protějščího dominantního nároží paláce Koruna. Nárožní kubus je však přece jen příliš robustní, lze si představit příznivější začlenění zhruba dvoutřetinového prvku, který by naplnil stejný princip a „nepotlačoval“ přitom tolik vedlejší kvalitní novobarokní dům, tvořící charakteristické čelo takzvané Myší díry. Foto 2002.

Pražská památková rezervace, Nové Město, palác Koruna na Václavském náměstí, jehož protívahou se stala novostavba na předchozí fotografii. Foto 2003.

Pražská památková rezervace, Staré Město, dům čp. 388/I tvořící severní stranu Václavského náměstí a nároží do ulice Na Můstku. Střídmě řešená moderní novostavba, v době svého vzniku vskutku svou kvalitou ojedinělá, se velmi příznivě začleňuje do okolního kontextu. Ačkoli je lokální dominantou (díky nástavbě s hodinami), tvoří ve výškovém ohledu dobře zvládnutý přechodový prvek mezi sousedními objekty různé výšky. V tomto pohledu nečiní problém ani částečné vyložení nejvyššího patra v bočním průčelí, které se ovšem při pohledu z ulice Na Můstku uplatňuje poněkud cizorodě. Foto 2004.

MPZ Chrudim, novostavba Státního okresního archivu. Průhled z hlavní Široké ulice. Stavba je řešena zcela nehistorizujícím způsobem, ale díky sklonité střeše a obdélným oknům v klasické proporci se do historického prostředí začleňuje velmi dobře. Obohacením průčelí je netradiční způsob uchycení a horizontálního posunu dřevěných žaluzií. Foto 2004.

MPZ Chrudim, Státní okresní archiv. Z bočního pohledu je patrné, že vlastní hmota stavby je koncipována značně netradičně, přesto však bylo díky celkové kompozici nepřevýšených hmot a střídmych fasád dosaženo příznivého výsledku. Foto 2004.

Pražská památková rezervace, Staré Město, dům čp. 973/I. Novostavba se příznivě začleňuje do uliční fronty jak střídavě členěnou fasádou, tak respektováním okolní výškové hladiny. Jednoduchá moderní architektura navazuje na základní kompozici průčelí historických staveb – ustupující horní podlaží objektu s výškově situovanými okny klasických proporcí při řešení s plochou střechou zmírňuje kubické působení takové stavby při dosažení vyšší podlažnosti, než by umožňovala stavba se sedlovou střechou. Kladné hodnocení novostavby samozřejmě není omluvou pro skutečnost, že její výstavbě byl obětován hodnotný klasicistní dům z roku 1837. Foto 2004.

Pražská památková rezervace, Nové Město, dům čp. 806/II. Novostavba navazuje základním pojetím průčelí na sousední funkcionalistický objekt s pásovými okny do té míry, že lze mluvit o „historizujícím pojetí“. Pouze v tomto kontextu je velikost skleněných ploch novostavby přijatelná, pokud by naopak z obou stran sousedila s objektem eklektickým (viz pravý dům), bylo by takové řešení velmi sporné. Soudobým, ovšem ne zcela jednoznačným doplňkem je uplatnění barevných plošných prvků na průčelí. Foto 2004.

Pražská památková rezervace, Nové Město, dům čp. 1277/II ve Vodičkově ulici. Přes zcela soudobou nehistorizující formu se novostavba příznivě začlenila do proluky mezi dvěma novorenesančními objekty (samotné zboření domu, který zde stával, je ovšem nutno hodnotit velmi negativně). Foto 2004.

Pražská památková rezervace, Staré Město, Burzovní palác v Rybné ulici. Novostavba je architektonicky pojatá v historizujícím neofunkcionalistickém duchu, čímž reaguje na sousední architektonicky nevýrazný meziválečný dům čp. 685/I. Respektuje také jeho výšku, přičemž v nárožní části, směrem k nižší zástavbě Starého Města, je její základní hmota vhodně snížena. Foto 2004.

MPZ Zlín, severní strana náměstí Míru. Hmotová skladba této části náměstí byla ve druhé polovině dvacátého století necitlivě narušena výstavbou naddimenzované novostavby, která se na snímku z větší části skrývá za budovou radnice (vlevo), a sousedního objektu pošty, jenž má zcela nevhodný prosklený obvodový plášť. Mezi poštou a třípatrovými činžovnými domy dlouho zůstávala extrémně úzká proluka. Tu se podařilo zastavět teprve v současnosti. Projektant byl postaven před velmi nevděčný úkol, neboť podobu stávajících objektů samozřejmě nemohl ovlivnit. Přesto lze výsledek hodnotit kladně. Novostavba potlačila působení pošty a hlavní pozornost strhla na sebe. Zůstává otázka, zda převýšení o dvě podlaží vůči činžovním domům není příliš velké, ale faktem je, že bylo podmíněno převýšením obou levých objektů. Foto Klára Hodaňová 2004.

Městská památková zóna Dejvice, Bubeneč, Horní Holešovice (Praha), Bubeneč, Oveňská ulice. Novostavba vhodně vyplnila proluku mezi kvalitním pozdně historizujícím domem a expresivně formovaným funkcionalistickým domem, který je krajní z trojice obdobně koncipovaných staveb. Historizující neofunkcionalistické tvarosloví novostavby vytvořilo vhodný přechodový prvek. Novostavba se příkladně vyrovnala i s ustoupením uliční čáry, a to jak komponováním hmoty do dvou rovin, tak volnou čtvrtkruhových lodžií, které tvarově navazují na balkony sousedního domu. Foto 2004.

MPZ Luhačovice, přístavba hotelu čp. 441. Neofunkcionalistický styl nárožní přístavby vychází z architektury hotelu a vhodně dotváří kompozici hlavního náměstí, kde kromě klasicizující centrální stavby městského úřadu ze třicátých let dvacátého století stojí ještě kvalitní konstruktivistický objekt pošty. Foto 2003.

MPR Kutná Hora, dům čp. 511 (Havlíčkovo náměstí 15). Kontextuální novostavba spíše historizujícího pojetí. Nejsoudobějším prvkem jsou vikýře, které v tomto případě nejsou cizorodým rušivým doplňkem stavby, ale evokují manýristicky rozlomený tympanon nad osou objektu, a tvoří tak plnohodnotnou součást architektury a hmotového členění domu. Nešťastná je však proporce okna nad centrálním vstupem. Foto Vladislav Dudák 2003.

MPR Litomyšl, novostavba na západní straně jižní části náměstí. Jeden z nejvýraznějších příkladů toho, že zcela soudobá stavba nemusí používat přímé historizující citace v členění průčelí, ale spíše parafráze tradičních prvků (atika, sochy tvořící sloupky mezi okny). Rozčleněním novostavby do dvou objektů bylo dosaženo velmi příznivého hmotového začlenění do prostředí, v němž zcela dominuje hodnotná starší zástavba měšťanských domů. Ačkoliv jde nepochybně o jednu z nejzdařilejších novostaveb v městských památkových rezervacích, z hlediska metodického je nutno uvést dílčí výhrady. Kolmý pohled na domovní řadu ukazuje, že hmota novostavby je přece jen poněkud naddimenzována. Z tohoto pohledu neviditelný, avšak závažný problém je skutečnost, že objekt zaplnil celé parcely dříve zde stávajících domů. Tato obecná tendence zahušťovat zástavbu v historických jádrech je vždy negativní a navíc sobecká vzhledem ke stavbám sousedním. Foto 2004.

MPZ Trutnov, východní konec Jihoslovanské ulice. Nárožní novostavba svou hmotou a výškou ideálně navázala na sousedící domy. Rovněž pojetí fasády v duchu meziválečné architektury bylo v daném případě vyřešeno zdařile. Zjevně reaguje na tvarosloví hmotově převýšeného domu v sousedství, a to i prvkem okna v nároží. Díky tomu působí tento dům v daném kontextu méně cizorodě. Foto 2004.

MPZ Týn nad Vltavou, novostavba čp. 767/1 v ulici 9. května. Relativně příznivě působící objekt v podstatě nehistorizujícího pojetí. V kontextu dané části MPZ, kde je základním požadavkem udržet hmotové měřítko zástavby, nevadí ani uplatnění v tomto prostředí ahistorických francouzských oken, stejně jako samotný fakt výskytu motivu balkonů na fasádě orientované do veřejného prostoru. Závadou v tomto případě není ani mírné převýšení novostavby vůči oběma sousedním domům. Zásadní podíl na pozitivním působení průčelí novostavby má uplatnění klasického členění oken a jejich výškově orientovaný obdélný tvar. Foto 2004.

MPZ Týn nad Vltavou, dům na západním nároží ulice 9. května, na samém okraji historického jádra. Střízlivě řešená novostavba s vhodně zvolenou hmotou, tradičními rozměry i členěním oken vyjadřuje svůj novodobý původ mírným konvexně-konkávním formováním hmoty, což je vzhledem k nárožní poloze velmi invenční. Vzhledem k tomu, že území za novostavbou bylo v období socialismu zcela zbořeno, lze v tomto případě ospravedlnit i nedodržení historické stavební čáry ve všech detailech a odtržení uličního parteru od patra. Eleganci objektu však neprospívá velký počet a velikost vikýřů, které působí, jako by šlo o druhotné využití půdního prostoru, nikoli prvotní hmotovou koncepci. Foto 2004.

MPZ Vrchlábí, nově postavená řada domků v nově proražené ulici mezi zámekem a kostelem. Pozoruhodný urbanistický počín aplikující schéma roubeného maloměstského podsíňového domu Krkonošského podhůří v klasické historické proporci. Pro MPZ Vrchlábí jsou stavby se zděným podloubím i několik obdobných staveb s dřevěnou podsíní charakteristické, proti takovému navázání na způsob utváření hmoty domu proto nelze nic namítat. Na rozdíl od některých obdobných případů inspirace tradiční zástavbou se zde realizace naštěstí obešla bez kýčovitých výzdobných detailů (ozdobné vyřezávání apod.), takže celek působí jako tvůrčí doplnění urbanistického celku. Foto 2004.

MPZ Uherské Hradiště, Protzkarova ulice. Postmoderní novostavba vcelku tvůrčím způsobem obohatila část památkové zóny, která byla v minulosti narušena utilitární výstavbou. Foto 2002.

MPZ Brandýs nad Labem, severní strana náměstí. Obrázek instruktivně zachycuje způsob řešení nové výstavby v několika historických obdobích. Po přestavbách v devatenáctém století charakterizovala tuto uliční frontu jednopatrová, okapově orientovaná zástavba, kterou zde zastupují oba krajní domy (vlevo a vpravo). V meziválečném období řada novostaveb příliš neusilovala o citlivé začlenění do urbanistického kontextu. Dokladem je druhý dům zprava, rušivý jednak šířkovými okny v prvním patře, jednak zvýšením hladiny zástavby o druhé patro. Z hmotového hlediska dopadla lépe novostavba z období socialismu (druhý dům zleva), pokud pomineme nevhodný oddělovací prvek vůči sousednímu domu a střešní plochu proříznutou okny. Citlivému začlenění do architektonického obrazu náměstí však zabránilo řešení fasády formou pásových oken a výkladců. Díky příznivé hmotě by však bez větších problémů bylo možné přehlést průčelí s použitím oken tradičního výškového formátu. Pouze nejnovější novostavbu (uprostřed) lze z památkového hlediska hodnotit kladně. Je sice rovněž mírně převýšená, tím ale již jen reaguje na existující hmotovou konfiguraci. Členění fasády je však kontextuální, v zásadě tradiční, přitom s užitím minima historizujících prvků. Příznivě působí i akcent ve formě drobného středního štítku, který harmonizuje výškový nesoulad sousedních domů a oprávněně vytváří novou dílčí dominantu domovní řady. Foto 2004.

MPR Litoměřice, Dlouhá ulice. Kontextuální novostavba, jejíž hmota vychází z řešení sousedních domů v uliční frontě. Tvarosloví je v zásadě soudobé, bez historizujících detailů. Klidný vzhled stavby narušují okna prořezaná do střešní plochy – zcela nehistorický princip osvětlení podkrovního prostoru. Foto 1997.

MPZ Stará Boleslav, novostavba za objektem čp. 61. Stavba vzniklá ve dvoře symetricky komponovaného barokního objektu je rovněž rozvržena symetricky. Díky užití tradiční hmotové formy bylo dosaženo harmonického souladu, v tomto případě se vhodně uplatňuje i režné cihlové zdivo. Architektonické pojetí není historizující, ale obecně kontextuální. Zásadní podíl na citlivém začlenění mají tradiční rozměry a vícetabulkové členění oken. Foto 2004.

Golčův Jeníkov (bez plošné památkové ochrany). Novostavba na náměstí si zjevně neklade vyšší architektonické nároky, je však příkladem hmotově vhodně začleněné novostavby. V principu nijak nevedí obohacení takto široké hmoty štítovým rizalitem. Celková kompozice průčelí domu však není dobrá. Zdůraznění rizalitu širšími a vyššími okny nevhodně rozbíjí celé průčelí, aniž by výraz stavby nějak výtvarně obohatilo, okna ve štítku jsou přitom zcela nezvládnutá. Jejich trojúhelný doplněk, rádooby reagující na (obloukový!) tvar štítu, zbytečně degraduje výraz celé stavby. Foto 2004.

MPZ Luhačovice, ulice Dr. Františka Veselého. Samotný fakt, že starší zástavba této hlavní městské třídy byla nahrazena novostavbami, je samozřejmě politováníhodný. Z nynějšího pohledu je ovšem důležité, že uvedená památková ztráta byla alespoň částečně vyvážena vznikem poměrně vkusně řešených novostaveb, které vcelku soudobou formou, s bohatě pročleněnými, ale nepřevýšenými hmotami parafrázuji tradiční lázeňskou eklektickou zástavbu. Foto 2003.

MPZ Brušperk, novostavba pošty na jižní straně náměstí. Památková zóna byla v minulosti poměrně citelně postižena plošnými demolicemi v sousedství náměstí. Nejexponovanější nárožní proluka byla zastavěna tradičně formovaným objektem pošty, který je sice poněkud širší než dům, který zde dříve stával, celistvost náměstí však poměrně citlivě dotvořil. Příklad užití obecně historizující formy novostavby. Foto 2004.

MPZ Třebíč, novostavba občanské vybavenosti v západní části severní strany Karlova náměstí ze sedmdesátých let dvacátého století. Ve srovnání s tím, jak bezohledně zasáhlo do podoby zástavby této strany náměstí období první republiky (převýšená novostavba úplně vpravo) a jakým způsobem „občanská vybavenost“ vstupovala v šedesátých až osmdesátých letech dvacátého století do jiných částí města a předměstí, lze rozsáhlou novostavbu z období socialismu hodnotit příznivěji (pokud pomineme fakt, že jí zbytečně ustoupila řada hodnotných objektů). Novostavba nepostrádá architektonickou invenci a systémem pultových střech se snaží o evokaci historické parcelace. Protože však nahradila domů několik, stala se bohužel její syrová podoba s opakujícími se velkými okny a prostrádanou plochou a sedlovou střešní konstrukcí nežádoucí dominantou náměstí, která čeká přinejmenším na hmotovou revizi. Výrazně méně citlivě byla vyřešena zadní část komplexu, která svou nadimenzovanou hmotou s plochými střechami zásadně narušila panoráma města při pohledech přes řeku, ze židovské čtvrti, z terasy zámku a z vyhlídkových míst nad městem. Foto 2002.

MPR Brno, bankovní novostavba na nároží Jakubského náměstí a Rašínovy třídy. Příklad výrazně kontrastního řešení novostavby, které díky čistotě neofunkcionalistické architektonické formy nepůsobí rušivě. Meziválečný brněnský funkcionalismus podobně zasáhl do obrazu brněnského centra i na dalších místech a takto koncipovaná novostavba má ve městě, jehož obraz je moderními stavbami výrazně determinován, své oprávnění. Novostavba navíc nahradila hmotově rušivou a v podstatě provizorní budovu prádelny, která zaplnila proluku vzniklou za druhé světové války. Foto 2001.

MPR Brno, Benešova třída. Další z nejnovějších architektonicky kvalitních, ale velmi kontrastních novostaveb na území brněnského centra. V tomto případě vznikla v jihovýchodním úseku proslulé okružní třídy (na místě dlouholeté proluky), která je v této části stylově značně nehomogenní. Moderně koncipovaná stavba je v daném místě přijatelná. Foto 2003.

MPZ Dejvice, Bubeneč, Horní Holešovice (Praha), Bubeneč, Terronská ulice. Eleganční architektura bytového domu, která výrazem tvořivě navazuje na funkcionalistické domy i vily v blízkém okolí (překonává omezení neofunkcionalismu) a znamená nesporné obohacení celé čtvrti. Novostavba vznikla na místě rozsáhlé zahrady mezi meziválečnou vilovou zástavbou a objektem mateřské školy a zachovává rovněž solitérní princip situování na pozemku. Z urbanistického hlediska je nutno podotknout, že zástavba této dříve zahradní parcely nebyla z památkového hlediska příliš žádoucí, současně však tato parcela nepatřila mezi pozemky z pohledu památkové péče jednoznačně nezastavitelné. Foto 2002.

MPZ Smíchov (Praha), Štefánikova ulice. Výrazně kontrastní novostavba vytvořila hmotovým řešením i architektonickým pojetím přijatelný přechod mezi hmotově i slohově značně odlišnými objekty domovního bloku. Foto 2004.

MPZ Prostějov, ulice Dukelská brána. Relativně příznivě začleněná novostavba vznikla v nehomogenní části památkové zóny; protější stranu ulice ovládá rušivá hmota obchodního domu z období socialismu. Foto 2003.

Ústí nad Labem (památkově nechráněné sídlo), objekt České národní banky na nároží ulic Klášterní a Hradiště. Vůči baroknímu kostelu výrazně kontrastní, nicméně nepřevýšená novostavba vysokých architektonických kvalit je soudobým pokusem o sebevědomé nové formování prostoru centrální části města, narušené bombardováním v roce 1945 a následnými demolicemi.

Pražská památková rezervace, Staré Město, dům čp. 393 v ulici Na Příkopě. Objekt není novostavbou, ale přestavbou a nástavbou staršího, architektonicky nevýrazného domu. Jak ukazuje starší fotografie, byla výchozí situace z hlediska památkové péče bezproblémová a neexistoval důvod k přestavbě dotyčného domu. Nelze však popřít, že výsledkem je vznik mimořádně kvalitní architektury, která dané prostředí obohatila. Bez ambicí na vznik nové dominanty byla slohově pestrá skupina staveb v daném místě doplněna o moderní počín.

Pozitivní je respektování korunní římsy kvalitního novobarokního průčelí, evokace nové římsy prohnutím hrany nástavby a v neposlední řadě i vytvoření „bočního průčelí“ směrem k nižšímu domu, čímž bylo nahrazeno předchozí holé průčelí štítové stěny.

Písek, levobřežní nábřeží (Čechova ulice) v sousedství MPZ. Do osmdesátých let dvacátého století byla zbořena tradiční předměstská zástavba zvaná Portyč a na území vyrostly rušivé solitérní stavby občanské vybavenosti. V devadesátých letech bylo vlastní nábřeží zastavěno souborem kontextuálně řešených bytových domů, jejichž architektura nepoužívá žádné historizující citace, ale pouze tradiční formování výškově rozrůzněných hmot. Pozitivním rysem celku je to, že ačkoliv protější strana řeky obsahuje výškovou panelovou zástavbu, zvolil architekt měřítko charakteru zbořené části předměstí, čímž se tato nová část města, vnímaná spolu s cenným kamenným mostem, dobře zapojila do celkového obrazu města.

K.2 Příklady sporných novostaveb

MPR Domažlice, obchodní novostavba v západní části náměstí. Jeden z nemnoha pokusů socialistického stavebnictví o citlivější vstup do historického prostředí. Novostavba reagovala na okolní kontext rozčleněním objemu v rytmu blízkém měšťanským domům a aplikací štítů. Održením parteru a pásovým řešením oken však zůstala poplatná době. Tato novostavba byla současně potenciálně velmi nebezpečným precedentem. Byla představována jako vzor přístupu, který by „kontextuálními“ panelovými novostavbami učinil zbytečným náročné udržování autentické historické zástavby v městských památkových rezervacích. Tento zhoubný názor byl odezvou obdobných tendencí v bývalé Německé demokratické republice, které tam vyústily v tvorbu prefabrikovaných stavebnic pro plánovanou „výměnu zástavby“ v historických městech (Greifswald, Gotha a další). Nedávná úprava původně hladké betonové fasády se pokusila o citlivější zapojení do okolní zástavby. Pásová typová okna byla nahrazena okny tradičních tvarů a členění, fasáda byla doplněna plastickým členěním. Přesto nelze výsledek hodnotit jednoznačně kladně, neboť stavbu posunul na hranici kýče. Řešení mělo zřejmě zůstat pouze u výměny oken, zatímco fasády mohly být nadále nečleněné. Zcela opomenuto bylo řešení parteru, jehož pilíře měly být alespoň barevně sjednoceny s vlastní fasádou. Foto 2002.

MPZ Moravská Ostrava (Ostrava), dům čp. 3114 v Nádražní ulici. Novostavba navázala na výšku levého sousedního domu (a mírně ji převýšila) a její hmota stupňovitě klesá k nižšímu pravému secesnímu domu, k němuž přiléhá prosklenou částí průčelí. V daném případě vzniklo řešení na hranici přijatelnosti. Sporná je míra uplatnění skleněné plochy. Rovněž zděná část průčelí mohla být možná řešena invenčněji. V tomto případě opět platí, že obdobné, ve vztahu k historické zástavbě této MPZ kontrastní řešení nelze v daném území aplikovat opakovaně, aby stavby určující svou architekturou charakter chráněného území zůstávaly početně v převaze. Foto 2004.

MPZ Turnov, dům čp. 287 v ulici Antonína Dvořáka. Novostavba zaplnila proluku ve zmodernizované starší zástavbě. Navázala na výšku pravého (vyššího) ze sousedících domů, což bylo v tomto případě velmi dobré řešení. Uplatnění štítových vikýřů poměrně úspěšně vyrovnalo hmotový (výškový) nesoulad daný vysokou hmotou nárožního domu vpravo. Vlastní architektonické řešení stavby je ovšem spíše průměrné (problematická jsou zvláště francouzská okna ve štítech), ale v zásadě v daném kontextu této části MPZ neruší. Foto 2004.

MPZ Turnov, severní strana náměstí Českého ráje. V období socialismu byl tento cenný prostor narušen zbytečnými demolicemi. V západním sousedství novorenesančně-secesní spořitelny vyrostla později velmi zdařilá novostavba (viz níže). Zvláště velkou památkovou ztrátou byla demolice barokního jednopatrového domu mezi spořitelnou a klášterním kostelem. Na jeho místě byla postavena novostavba, která je částečnou parafrází zbořeného objektu. V dané situaci lze výsledek hodnotit vcelku kladně, třebaže vlastní architektonická úroveň novostavby není vysoká. Závadou není ani vyšší výška obou novostaveb oproti domům, jež je předcházely, neboť tak byl eliminován měřítkový nesoulad vzniklý na počátku dvacátého století výstavbou spořitelny do prostředí jednopatrové zástavby náměstí. Pohlednice z roku 1920 a současná fotografie (2004).

MPZ Beroun, jižní strana Havlíčkovy ulice. V sedmdesátých letech dvacátého století byla celá jižní část historického jádra mezi Havlíčkovou ulicí a hradbami bezohledně zbořena. Na přelomu dvacátého a dvacátého prvního století bylo celé území znovu zastavěno. Kladně lze bezesporu hodnotit aplikaci tradičního blokového zastavovacího schématu, stejně jako snahu o variabilitu architektonického řešení jednotlivých domů. Fasády byly navrženy v dekorativním, postmoderně nehistorizujícím členění, s výraznou barevností. Celé řešení nicméně balancuje na hranici kýče. Foto 2004.

MPZ Opatowitz, jihozápadní strana náměstí. Proluka byla zastavěna objektem, který respektuje výškovou hladinu náměstí. Ustupující nejvyšší patro je skryto za atikou. Pojetí fasády je obecně tradicionalistické, ale značně neinvenční až toporné. Novostavba prostředí historického náměstí bezesporu nenarušuje, ale současně ani neobohacuje. Nejrušivější jsou paradoxně převýšené výkladce předělené středním pilířem, které nelze pokládat ani za aplikaci principu podloubí či výkladců vložených do klenuté stěny, což snad mohlo být záměrem architekta. Foto 2004.

MPR Kutná Hora, Rejskovo náměstí. Novostavba (vlevo) v hlavních rysech parafrázuje objem svého předchůdce, k čemuž slouží i jednoduché historizující členění fasády. Výsledkem je stavba ne vysloveně rušící, ale po architektonické stránce působící jako odvar. V době svého vzniku však byla jednou z mála staveb, které nevstoupily do historických měst bezohledným kontrastem hmot a pojetím fasády. Foto Věra Kučová 2004.

MPZ Vyškov, nároží Masarykova náměstí a Pivovarské ulice. Novostavba postmoderního pojetí, aplikující poměrně oblíbený princip „neúplných“ stěn, zde právě v nejexponovanějším místě nároží. Postmoderní je rovněž jednoduché historizující pojetí levé fasády, která navazuje na zástavbu náměstí. Výsledek má nesporně tvůrčí náboj, ale současně balancuje na hranici přijatelnosti. V dané situaci, kde je charakter zástavby Vyškova stylově rozrůzněný, jej lze akceptovat, ve slohově kompaktnějším historickém prostředí by byl zřejmě nepřijatelný. Foto 2003.

MPZ Beroun, Česká ulice. Nárožní novostavba se zdůrazněným nárožím, opět případ mezní přijatelnosti v prostředí, které nevykazuje příliš vysoké památkové hodnoty. Bezradnost koncepce s jednoznačně moderním vstupním polem v nároží dokládá doplnění střešními vikýři, navozujícími dojem druhotné vestavby do krovu. Foto 2004.

MPZ Opava, Ostrožná ulice. Expresivní postmoderní novostavba v proluce.

Kompozice fasády je až přebujelá a plná schválností (sešikmené tvary oken). Značně cizorodým a v daném místě nepochopitelným prvkem je i proužkovaný rám nad levou stranou průčelí. Foto 1997.

MPZ Přívoz (Ostrava), Špálava ulice. Architektonicky kvalitní dostavba v sousedství hodnotné a dominantní eklektické budovy radnice, další z příkladů spíše mezní míry uplatnění soudobého architektonického projevu v historickém prostředí. Foto 2000.

MPR Kutná Hora, čp. 683 na Komenského náměstí. Architektonicky nesporně velmi kvalitní novostavba, která však v daném střídmém historickém prostředí působí rušivě.

Na závadu je zde jak neofunkcionalistické ztvárnění vlastní fasády s lodžii do veřejného prostoru, tak zejména motiv věže, která v daném kontextu jádra MPR působí jako nepochopitelná schválnost. Foto Vladislav Dudák a Věra Kučová 2004.

MPZ Vrchlabí, Krkonošská ulice. Novostavba poměrně velkého bloku, který vytvořil v rámci historické půdorysné struktury města úplně nové náměstí. To je samo o sobě velmi diskutabilním rysem, neboť principem památkové ochrany by měla být důsledná ochrana historické urbanistické struktury města. Navíc nenápadité architektonické ztvárnění novostavby neznamena pro památkovou zónu přínos. Foto 2004.

MPZ Turnov, bankovní budova na západní straně Havlíčkova náměstí. Tento prostor na dosavadní hranici MPZ byl v nedávné minulosti narušen hmotově zcela neadekvátními novostavbami nákupního střediska a sportovní haly. Naproti nim situovaná novostavba (na snímcích) alespoň respektuje historickou stavební čaru náměstí a dodržuje i výškovou hladinu historické zástavby. Vlastní architektonické ztvárnění fasád není zcela nepřijatelné, ale ke škodě věci vykazuje poměrně malý stupeň tvůrčí invence projektanta. Stavba této půdorysné velikosti by zasluhovala alespoň mírné pročlenění hmoty, reflektující tradiční parcelaci zástavby historického města. Foto 2004.

Pražská památková rezervace, Staré Město, palác Myslbek. Novostavba velkého komerčního centra beze zbytku vyplnila rozsáhlou plochu v historickém prostředí. Fasáda do ulice Na Příkopech je prosklená, fasáda do Ovocného trhu je ztvárněna zcela odlišně a částečně evokuje členitější parcelaci. Obě řešení jsou značně problematická a vzájemně výtvarně nesouvisejí. První průčelí je prvoplánově kontrastní, ovšem nepříliš invenční. Základním nedostatkem je šířková koncepce, neodpovídající parcelaci okolní zástavby ulice, horizontální působení objektu je umocněno vrcholovým tamburem. Průčelí do Ovocného trhu sice svým rozdělením na několik polí šířkovou povahu objektu potlačuje, vykazuje však až přemíru navzájem cizorodých tvarových a materiálových forem, což je podtrženo pokusem o dekonstruktivistické pojetí části fasády. Stavba působí v daném prostředí příliš těžce, což podporuje i celoplošný kamenný obklad fasád. Základním urbanistickým nedostatkem je skutečnost, že objekt Myslbek plošně zaplnil celé území, čímž došlo k nežádoucímu zahuštění zástavby v této části centra. Tato skutečnost je také důsledkem nedostatečně zpracovaných vstupních podmínek. Foto 2003.

MPR Ústěk. Novostavba bytových domů ze sedmdesátých let dvacátého století ve východní části náměstí byla ve své době výjimečná zřetelnou snahou o aplikaci kontextuálního ztvárnění hmoty i v podmínkách socialistického stavebnictví. Základní hmotové řešení ve formě trojštítového domu, který reaguje na dochovaný soubor pozdně gotických štítových domů na náměstí, lze hodnotit kladně. Odhlédneme-li ovšem od toho, že v této části náměstí se štítová forma zachovala jen u jediného domu (v jeho západním sousedství). Ve vztahu s navazující řadou okapově orientovaných domů vpravo je výška minimálně krajního travé příliš vysoká. Negativní je však vlastní pojetí průčelí, zejména uplatnění lodžii, což je prvek v tradičním městském prostoru naprosto cizí. Foto 2004.

K.3 Příklady rušivých novostaveb

MPZ Týn nad Vltavou, obchodní dům čp. 759/1, severozápadně od náměstí. Tato komerční realizace z konce osmdesátých let dvacátého století (ještě před vyhlášením MPZ) se řadí k nejbezohlednějším vstupům socialistického stavebnictví do prostředí historických jader měst. Svým objemem a architektonickým řešením je do daného prostředí jednoznačně nevhodná. Stavbou byla citelně rozrušena hmotová struktura zástavby historické hlavní ulice (9. května). Narušen byl i obraz hlavního náměstí, neboť novostavba se výrazně pohledově uplatňuje v průhledu jeho severozápadním koutem. Demolice této stavby není v dohledné době reálná. Situaci by však výrazně prospělo, kdyby byla dostavěna chybějící část domovní fronty v ulici 9. května (ostatně slepý štít monobloku s přístavbou zřejmě počítá). Negativní průhled z náměstí by eliminovala zástavba existující proluky. Foto 2004.

MPZ Chotěboř, náměstí. Hmotově naddimenzovaná novostavba na náměstí, rušivá nekoncepčním pojetím průčelí, zejména v partii korunní římsy a osvětlení střešních prostorů. Negativní je i několikeré svislé rozlomení průčelí a šířkový tvar oken. Pohlednice z počátku dvacátého století a současný stav (1998).

MPZ Soběslav, severní strana náměstí. Realizace obytného souboru z přelomu osmdesátých a devadesátých let dvacátého století těžce narušila památkovou hodnotu památkové zóny. Celá řada jednopatrových a dvoupatrových domů byla nahrazena obytným blokem, který je v celém rozsahu vyšší a svým ztvárněním nerespektuje historické prostředí. Zvláště rušivým prvkem jsou lodžie, uplatněné i v podkrovním podlaží prolomením střešních ploch. Takovéto řešení průčelí v pohledově nejexponovanější části historického jádra je zcela nepřijatelné. Zadní část sídlištního souboru (rovněž v MPZ) se již nesnažila o žádný vztah k celku historického jádra a tvoří ji panelové domy s plochými střechami. Fotografie z roku 2004 a letecký snímek (JAS-AIR) z roku 2003.

MPZ Vidnava, východní strana náměstí. Novostavba nákupního střediska z období socialismu přiznává dobu svého vzniku; snaha rozčlenit šířkový objemný objekt soustavou „štítů“ byla ve své době bezpochyby vedena snahou o lepší zapojení do vzhledu náměstí, prázdné plochy „štítů“ však samozřejmě působí v historickém prostředí velmi rušivě. Foto 1995.

MPZ Ostrov, západní strana náměstí. Novostavba měla zjevně harmonizovat přechod mezi jednopatrovým nárožním domem a vyšším řadovým domem. Tento úkol naprosto nezvládla. Především nebyla dodržena historická stavební čára, která plynule propojovala průčelí obou domů. Novostavba kromě toho navázala na výšku nižšího z objektů, takže hmotový nesoulad s vyšším objektem zůstal zachován a dále jej prohloubilo nepochopitelné vysunutí schodišťové přístavby do prostoru náměstí. Nevhodné řešení průčelí pásovým prosklením či tvar střechy jsou v tomto kontextu již řádově menším problémem. Foto 1999.

MPR Nový Jičín, Havlíčkova ulice. Charakteristická architektonicky podřadná novostavba občanské vybavenosti z období socialismu výrazně rozrušila prostředí památkové rezervace. Závadou je již ustoupení z uliční čáry, i když je pravda, že některé z domů, které zde dříve stávaly, byly rovněž odsunuty hlouběji; netýkalo se to však domu v nárožní poloze. Mimořádně rušivá je kubická hmota s plochou střechou a samozřejmě i řešení fasád. Foto 1998.

MPZ Brandýs nad Labem, jihozápadní kout náměstí. Jižní a jihozápadní část historického jádra byla v šedesátých až sedmdesátých letech dvacátého století postižena plošnou demolicí a sídlištní výstavbou, která se pohledově uplatňuje i při některých průhledech z náměstí. Foto 2004.

MPZ Týn nad Vltavou, novostavba čp. 764/I na nároží nábřeží 5. května a Mostecké ulice. Naprosto arogantní vztah k historickému prostředí měst je bohužel charakteristický i pro některé realizace z nedávné doby. Tato novostavba je rušivá úplně vším (pojetím ve vztahu k okolní zástavbě, hmotou, představením patra v nárožním průčelí, zvolenými materiály, tvarem střechy) s jedinou výjimkou: boční průčelí respektuje stavební čáru Mostecké ulice. Foto 2004.

MPZ Turnov, dům čp. 302 v ulici Antonína Dvořáka. Novostavba rušivá hmotou i ztvárněním fasád. Výška korunní římsy byla převzata podle vyššího z objektů. Je zřejmé, že korunní římsa mohla být položena trochu níže, aby objekt vytvořil přechod k nižšímu sousedovi vlevo (který je však s ohledem na utváření své střešní plochy a kompozice průčelí rovněž celkově rušivou novostavbou). Namísto toho byl objekt čp. 302 ještě zvýšen dlouhým průběžným „vikýřem“, jehož pultová střecha s nízkým sklonem se velmi negativně uplatňuje z bočního pohledu. Rozhození oken na fasádě je pak doslova neuvěřitelným příkladem neschopnosti a bezohlednosti projektanta. Stavba je tak obecně rušivá nejen z hlediska památkové péče, ale je stavebním paskvilem i z pohledu běžné stavební produkce. Foto 2004.

MPR Olomouc, ulice 8. května, obchodní dům z období socialismu. Příklad bezohledného situování architektonicky nekvalitní obchodní novostavby s kontrastním materiálovým řešením do pohledově historického prostředí s jednou z nejcennějších staveb města. Výstavbě byl obětován celý blok měšťanských domů se středověkými jádry (v jednom případě se jednalo o jádro románské). Foto 2003.

MPZ Šternberk, dům v ulici Čs. armády. Další z mnoha příkladů, kdy nerespektování okolního urbanistického kontextu vedlo ke vzniku disharmonicky působícího prostředí. Novostavba nebere ohled vůbec na nic (uliční čára, utváření hmot, rytmus fasád a podobně). Urbanistickou závadu tohoto typu lze odstranit buď demolicí objektu, nebo výraznou přestavbou, směřující k doplnění hmoty k historické uliční čáře a navazující v členění průčelí na parcelaci a rytmus průčelí historických staveb v okolním prostředí. Foto 2004.

MPZ Turnov, sportovní hala na Havlíčkově náměstí. Příklad naddimenzované novostavby se zcela cizorodým pojetím fasád dokládá obtížnost včlenění nové funkce (vyžadující větší a vyšší prostor) do hmotové struktury definované převážně obytnou zástavbou s běžnou výškou podlaží. Vlastní objekt není nekvalitní, je škoda, že se nepodařilo na území města nalézt vhodnější umístění. Foto 2004.

MPR Brno, Velký Špalíček, pohled z věže Staré radnice (2001), z Dominikánského náměstí a z Pánské ulice (2003). Jeden z největších urbanistických a památkových zločinů devadesátých let dvacátého století v České republice. Na rozsáhlé proluce vzniklé částečně na konci druhé světové války, částečně pozdějšími demolicemi, byl od osmdesátých let projektován komerční objekt tzv. Velkého Špalíčku. V realizované podobě ztělesňuje snad všechny záporné stránky soudobých novostaveb, které neberou žádný ohled na historické

prostředí a samy o sobě představují naprosto nekvalitní architekturu, i kdyby stály na zelené louce. Novostavba narušila jak průhled Pánskou ulicí (tedy z hlavní Masarykovy třídy), tak prostředí Dominikánského náměstí s dominantou kostela sv. Michala a Nové radnice, ale dokonce i pohledy z vyvýšených stanišť (například věž Staré radnice). Monoblok nevykazuje žádnou jednotící tvůrčí myšlenku nebo koncepčnost utváření své obrovské hmoty, pojetí průčelí působí zcela náhodně a diletantsky.

MPZ Teplice, náměstí Svobody, pohled od jihu. Dvě strany hlavního teplického náměstí byly v období socialismu úplně zbořeny (podobně jako další bloky v historickém jádru) a nahrazeny disharmonickými soliterními objekty. Ačkoliv nepřevýšily dochované historické objekty, velikost monobloku, který nahradil řadu drobnějších staveb, umocňuje jejich horizontální zvýraznění pásovými okny a ploché střechy. Foto 2001.

MPZ Smíchov (Praha), novostavba Komerční banky na nároží ulic Štefánikovy a V Botanice z osmdesátých let dvacátého století. Negativně působící průraz ulice V Botanice strukturou historického Smíchova byl novostavbou dále posílen. Zatímco zadní architektonicky související hranolová část vykazuje určitou snahu o navázání na tradiční blokovou strukturu Smíchova, polygonální centrálně koncipovaný objekt banky se zkosnými stěnami banky vytváří zcela cizorodý prvek. Foto 2004.

Pražská památková rezervace, Nové Město, Karlovo náměstí. Dlouholetá rozsáhlá proluka (foto 1999) představovala jednoznačně urbanistickou závalu a nabízela jednu z posledních možností obohatit obraz centrální části PPR zajímavou stavbou. Objekt komerčního administrativního centra, který proluku zaplnil (foto 2002), lze však zařadit mezi pražské realizace, které znamenají nevyužitou šanci. Zcela neinvenční novostavba bez společensky významnější náplně sehrává v daném prostředí z památkového hlediska velmi negativní roli. Do prostoru Karlova náměstí vnáší motiv podloubí (jinde neexistující), modul přilehlých činžovních domů nijak nereflektuje, a naopak vodorovnými konstrukčními pásy v úrovni podlaží potvrzuje horizontalitu. Ustoupené vrchní podlaží je zdůrazněno poměrně hmotným rohovým kubusem. Jeho proporce sice odpovídají celkové hmotě stavby, jejíž těžiště bylo zvýšeno zbytečně vysokým parterem, v daném kontextu však právě tento prvek potvrzuje předimenzovanost celé budovy. „Věž“ se mimoto velmi rušivě uplatňuje v panoramatických pohledech na Nové Město od západu.

MPZ Vrchlabí, západní strana Krkonošské ulice. Architektonicky nevýrazná novostavba sice výškou respektuje okolní zástavbu, svou dlouhou hmotou však v daném prostředí představuje cizorodý prvek. Délka stavby je dále umocněna optickým odtržením obchodního parteru od fasády. Řešení parteru sloupovou formou je sice v kontextu zástavby Vrchlabí přijatelné, proporce sloupů a jejich modulace však měla alespoň navazovat na tradiční šíři parcel v centru. Řešení průčelí není nijak invenční, pozitivní je klasická výšková proporce oken a jejich rozestupy, zcela ahistorické jsou v tomto prostředí tvary vikýřů. Foto 2004.

MPZ Vrclabí, supermarket Delvita za radnicí. Novostavba nízké architektonické úrovně bezohledně vstupující do nanejvýš citlivého prostoru mezi radnicí a zámeckým parkem. Vlastní formování hmoty novostavby je v kontextu tradiční urbanistické struktury města velmi problematické (zkosení průčelí v pravouhlé struktuře centra), ovšem hlavní podíl na rušivém a disharmonickém působení stavby má řešení oken, zejména pak zalomených „okenních vikýřků“, které přecházejí z plochy svislé stěny do střešní plochy (v prostředí našich historických sídel v těchto proporcích zcela cizí motiv). Nekoncepční je doplnění spektra prvků prosvětlujících podkroví v téže střešní ploše střešními okny. Foto 2004.

MPR Třeboň, obchodní dům na Masarykově náměstí, pohled na zadní partie z Komenského náměstí. Intaktní zástavba historického jádra byla koncem osmdesátých let dvacátého století narušena demolicí v těsném sousedství zámku. Novostavba vykazuje snahu o začlenění do prostředí, kvůli čtvercovému formátu nedělených oken a svislému barevnému členění pásy, procházejícími osami otvorů, je však výsledkem spíše karikatura. Méně takzvaného historismu a více tvůrčí a kontextuální architektury by v tomto případě jistě přineslo příznivější výsledky. Zcela nezvládnutým detailem je na fotografii patrný zásobovací „přístřešek“. Dalším rušivým prvkem je optické odtržení přízemí od zbytku stavby boční sloupovou pasáží. Její hranolové sloupky obložené kamennými deskami – pojetí běžné u „moderně“ koncipovaných betonových objektů té doby, je v prudkém kontrastu s historizujícím pojetím horní části stavby. Nicméně v době vzniku pozitivně hodnocený příklad stavby, která alespoň respektovala parcelaci a výšku okolních staveb. Foto 2002.

MPZ Moravská Ostrava (Ostrava), komerční novostavba na nároží ulic 28. října a Vojanovy. Extravagantní novostavba s prvky dekonstruktivismu zřetelně překročila přípustnou mez soudobého projevu i v prostředí ostravské památkové zóny, určené kromě eklektických a secesních objektů i řadou staveb meziválečných, tedy z doby před polovinou dvacátého století. Navazující část objektu mimoto zaslepila počátek Kostelní ulice (zůstal zde jen průchod), která patří k lokačnímu urbanistickému schématu středověkého města. Nárožní vertikální skleněný prvek natočený mimo pravouhloú osnovu zástavby je zbytečně doplněn flankujícími částmi s neforemnými okny, zbytečně rozmělnujícími prvotní tvůrčí nápad. Foto 2004.

MPZ Moravská Ostrava, dům čp. 3159 v ulici 28. října. Expresivně formovaná novostavba narušuje obraz domovní fronty, která svou výškovou nevyvážeností vyžadovala spíše prvek sladující, neutrálnější. Novostavba sice nepřevyšuje sousední (levý) objekt, měla však být nepochybně poněkud nižší. Dynamické pojetí obsahující dobrý tvůrčí nápad zasluhovalo větší prostor ke svému rozvinutí. V daném kontextu konkurujícího kvalitního nárožního domu novostavba vlastně zapadá a navíc architekt zjevně podcenil konflikt horní řady oken s korunní římsou sousedního domu. Foto 2004.

MPZ Smíchov (Praha), komerční areál Zlatý anděl (ulice Nádražní, Plzeňská, Bozděchova). Rozsáhlá, dlouho očekávaná novostavba vyrostla na území zničeném již v období socialismu výstavbou stanice metra, již byla obětována historická drobnější zástavba této centrální části kdysi samostatné pražské čtvrti. Přízemní hmota stanice metra Anděl byla dlouhodobě neudržitelným a přiznávaným provizoriem. Na přelomu dvacátého a jednadvacátého století zde vyrostl ambiciózní komplex podle projektu světově proslulého architekta. Celek se však vyznačuje naprostým nepochopením charakteru místa, jehož předchozí rozrušení paradoxně zřejmě na dlouhou dobu petrifikuje. Tuto roli plní jak depresivně působící, hmotný, převýšený a přes uliční čáry předstupující motiv nárožní „věže“, ale zejména hmotová skladba dalších budov areálu, které nijak neusilovaly o scelení původně uzavřeného bloku v exponované části MPZ. Odtážitost od smíchovské historické zástavby korunuje dojmově „laciný“ obklad fasád, vhodný spíše pro skladové provizorium na periferii. Za vyslovené školáckou kompoziční chybu lze označit ponechání průhledu do vnitrobloku (poslední snímek) s pohledem na dvorní fasády činžovních domů lemujících Stroupežnického ulici. Na fotografiích současného stavu (2004) je pohled ze Štefánikovy ulice, z Nádražní ulice a z Plzeňské ulice (se synagogou v popředí).

MPZ Týn nad Vltavou, nábřeží 5. května. Novostavba čp. 243/1 působí v kontextu okolní zástavby rušivě, neboť ji charakterizuje v jihočeském prostředí zcela netypický prvek středního vystupujícího rizalitu na způsob hanáckého „žudra“ či podkrkonošské „křížové světničky“. Kontrastnost tohoto prvku dále podtrhuje celoplošné prosklení štítu. Foto 2004.

MPZ Týn nad Vltavou, čp. 31/1 v Tyršově ulici. Objekt není úplnou novostavbou, vznikl přestavbou a rozšířením staršího domu. Představuje koncentrovaný příklad vstupu kýče do historického prostředí. Základní hmota domu by nebyla rušivá, pokud by ji nedoplňovaly prvky nevhodné pro historické městské prostředí: balkon vnesený dřevěnými vzpěrami a s dřevěným zábradlím v alpském stylu, mohutné vnější schodiště na terasu, a zejména atypické tvary vikýřů, přičemž nejmohutnější z nich je vsazen do valbové plochy, v níž se vikýře zpravidla nevyskytují. Právě uvedené prvky spolu s agresivním uplatněním reklamních prvků přímo na průčelí činí z objektu mimořádně rušivou a zároveň směšnou stavbu. Foto 2004.

Cítoliby (okres Louny), památkově nechráněná vesnice. Ukázkový příklad častého způsobu poškození hmotové struktury i architektonického výrazu vesnice. Zástavba návsi je převážně přízemní, takže novostavba ruší jak svou velkou hmotou, tak jejím odsunutím do hloubi parcely. Mimořádně rušivé je pojetí průčelí s typovými okny různých rozměrů, lodžii v patře a bedněným zbytkem štítu. Kýčovitě působení celku podporuje i způsob oplocení. Možným způsobem eliminace nevhodného působení by bylo prodloužení domu až do uliční čáry, kde by byl uzavřen tradičně řešeným průčelím (tedy bez lodžie), navázaným zdí na branku. Foto 1996.

Uhřetice (okres Přerov). Doklad neuvěřitelně bezohledného řešení novostavby v hanácké vesnici (která se jinak dochovala v mimořádně nenarušeném stavu a je navržena k ochraně jako vesnická památková zóna). Pro vesnici je charakteristická přízemní či patrová podélně orientovaná tradiční zástavba. Povolení takto usadit novostavbu do dané urbanistické struktury je selháním úřadu v územním řízení. Jediným nápravným řešením se jeví dostavba celé šířky proluky podélně orientovanými jednopatrovými domy se sedlovými střechami, do nichž bude předmětná novostavba začleněna, štít zrušen a v průčelí prolomena okna či provedeno jiné vhodné přeřešení průčelí. V pravé části obrázku je navíc patrná další novodobá hmotová závada: neúměrné zvýšení domu a jeho nepochopitelné završení atikou a plochou střechou. Foto 1999.

Králova Lhota (okres Písek), památkově nechráněná vesnice. Ukázka zcela bezohledného ničení urbanistické i hmotové struktury jihočeské vesnice. Novostavba bytového domu nerespektuje ani stavební čáru, ani tradiční objem historické zástavby, ani principy kompozice průčelí obrácených do návsi. Negativní působení novostavby by v budoucnu mohla zmírnit například přístavba tradiční hmoty v uliční čáře. Foto 1993.

Náves v Ostrově u Stříbra (okres Tachov) představovala donedávna velmi cenný celek západočeské zděné vesnické architektury ze druhé poloviny devatenáctého a počátku dvacátého století. V devadesátých letech dvacátého století byla bohužel znehodnocena novým zastavěním jedné strany prostoru typovými domky. Na záradu není jejich jednotnost, ale zcela odlišné principy jejich utváření v kontextu s povahou hmotového uspořádání i výrazem dochovaných historických staveb v protilehlé řadě. Foto 1999.

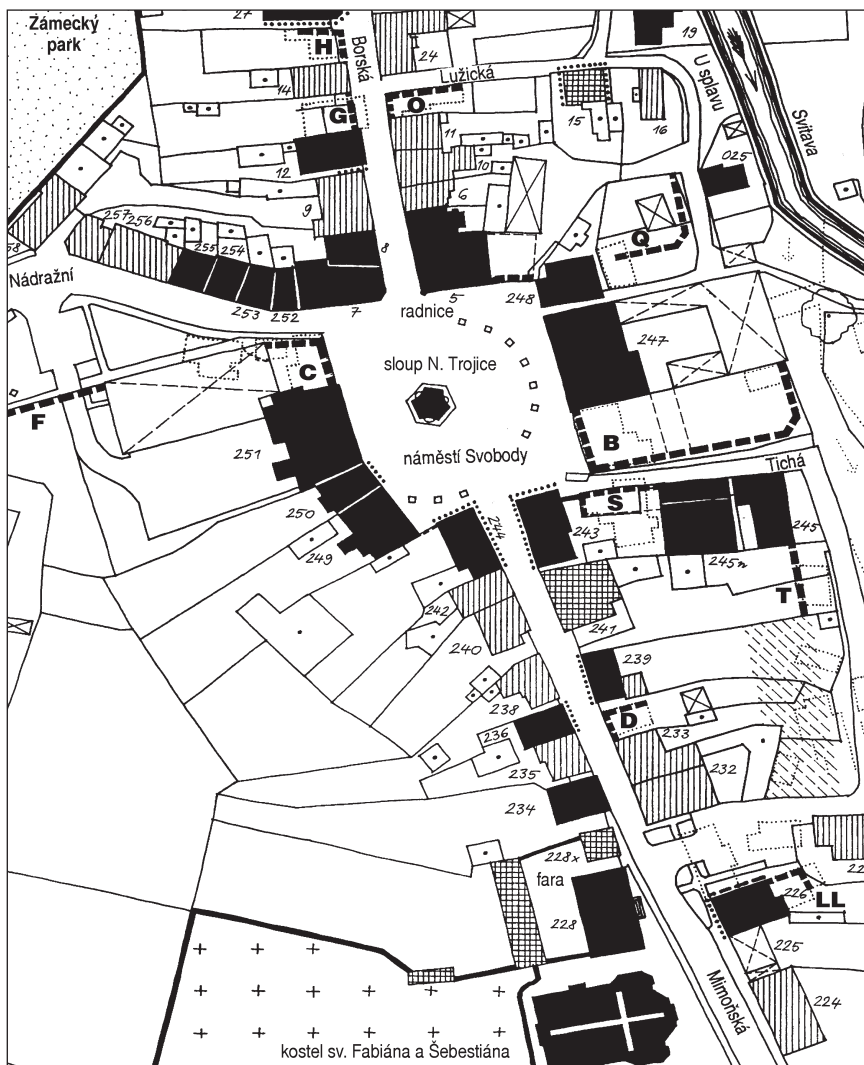

Třeština (okres Šumperk). Ves na horní Hané je typická poměrně dobře dochovanou hmotovou skladbou velkých usedlostí, jejichž hmota je do návsi orientována buď podélně, nebo šítíově. Novostavba na snímku vnáší do tohoto prostředí zcela cizorodou hmotu s příliš širokým průčelím zakončeným střechou s velmi malým sklonem. O naprostém nezájmu majitele o působení stavby ve veřejném prostoru svědčí diletantské průčelí s okny nahodilé velikosti a umístění a vstupem prostřednictvím žebříkového schodiště. Foto 2004.

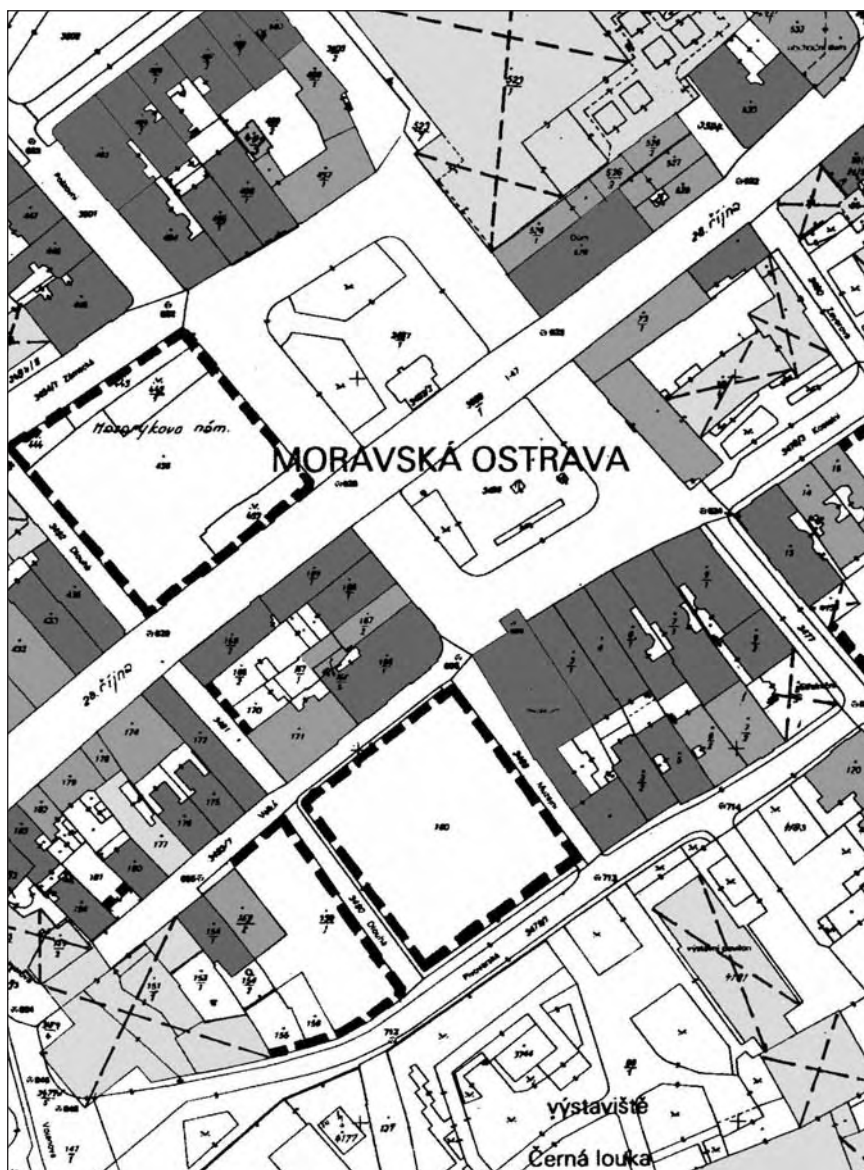

Želechovice (okres Olomouc). Příklad disharmonické novostavby, která vždy spolehlivě rozruší jakýkoli vesnický či městský blok. Jinak poměrně dobře výškou i šířkou navržená hmota je s historickým prostředím neslučitelná kvůli svislému rozlomení průčelí s vloženými balkony a různému sklonu střešních rovin, jež se navíc v hřebeni nesetkávají. Velmi rušivé jsou do návsi orientované lodžie. Foto 2004.

K.4 Příklady existujících proluk

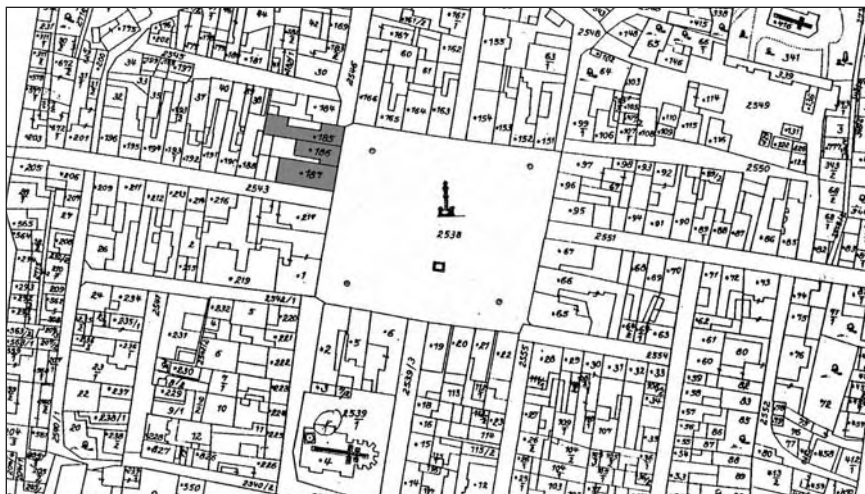
MPZ Zákupy, plán centrální části památkové zóny s vyznačením proluk, jejichž zástavba je z hlediska památkové péče žádoucí. Jsou označeny písmeny a závazná stavební čára, jejíž respektování je nezbytností při jakémkoli návrhu novostavby, je zakreslena silnou přerušovanou linií. Stav v roce 2000.

MPZ Moravská Ostrava (Ostrava), existující rozsáhlé proluky s jádru památkové zóny v okolí Masarykova náměstí. Případné novostavby by na obvodu měly respektovat blokovou strukturu, zvýrazněnou přerušovanými čarami. Stav v roce 2004.

MPZ Nový Bydžov, západní strana náměstí. Severní polovina této strany náměstí byla v osmdesátých letech dvacátého století zbytečně zbořena. Do proluky byla následně vyprojektována novostavba bytového domu, který by prostředím náměstí výrazně narušil (vzhledem se značně podobala novostavbě na náměstí v Soběslavi – viz s. 121). Po roce 1989 byl projekt naštěstí zastaven a volná plocha stále čeká na citlivou dostavbu. Mezitím však byla upravena na parčík, což se může v budoucnu stát překážkou nové výstavby. Situaci proluky v kontextu historického jádra města ukazuje katastrální mapa. Foto 2000.

Pražská památková rezervace, Nové Město, Vodickova ulice, dům čp. 708/II. Mimořádně hodnotný barokní dům, důležitý též jako svědek původní výšky zástavby této části Nového Města. Z pohledu investorů jde jistě o potenciální proluku. Z hlediska památkové péče však nelze připustit nejen demolici, ale ani nástavbu tohoto domu. Foto 2004.

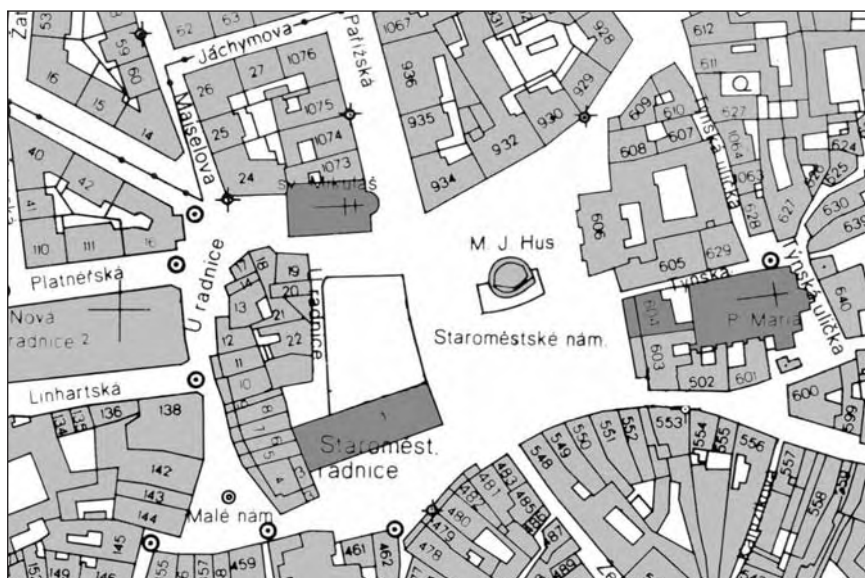
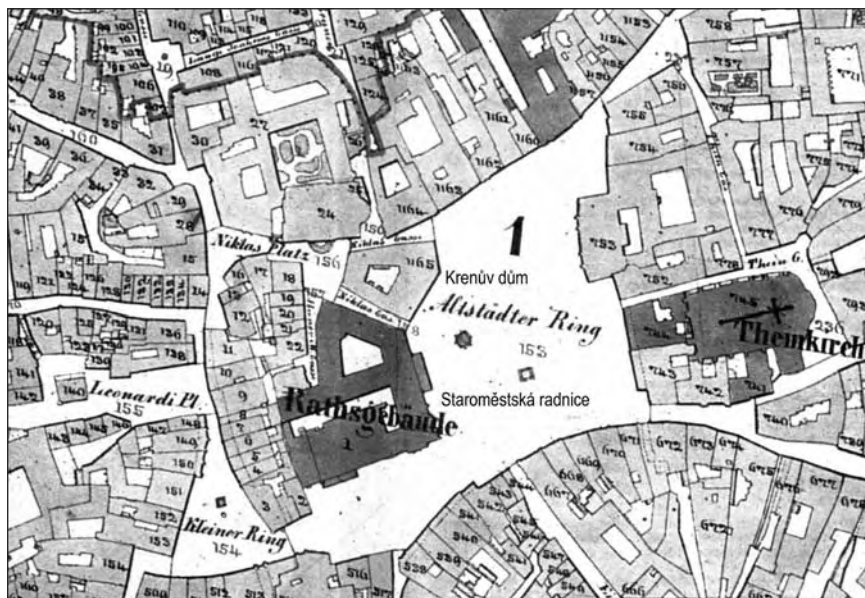
Pražská památková rezervace, Staré Město, Staroměstské náměstí, západní strana. Nejexponovanější proluka, ležící v samém srdci Prahy. Stávalo zde gotické východní křídlo radnice, zbořené v roce 1838. Do roku 1848 zde pak s přibližným dodržením historické stavební čáry vyrostlo nové, vyšší novogotické křídlo od Petra Nobileho a Pavla Sprengera. V jeho severním sousedství stával solitér Krenova domu, architektonicky i urbanisticky cenná stavba z první poloviny osmnáctého století, zbořená v roce 1901. Zbořením Krenova domu se novogotické křídlo radnice začalo jevit jako neúnosně hmotné, zejména svou nově odkrytou, nedostatečně architektonizovanou boční fasádou. V roce 1945 novogotické křídlo radnice vyhořelo, a následně bylo z převážné části strženo. Toto křídlo nebylo v době jeho zkázy nijak vysoce hodnoceno, a proto bylo snad až příliš snadno oželeno. Na nové, urbanisticky vhodnější řešení východního křídla radnice bylo (již od počátku 20. století) vypsáno dosud celkem jedenáct architektonických soutěží, vesměs neúspěšných. Jakkoli šedesát let existence proluky ustálilo pohled na rozložitou hmotu kostela sv. Mikuláše, na scelení prostoru Staroměstského náměstí bychom neměli rezignovat. Pro nezasvěceného návštěvníka je v srdci města při pohledu z náměstí prezentována vlastní radnice zadními fasádami, jež do veřejného prostoru nikdy nebyly koncipovány. Nedávno vysazený parčík v žádném případě nemůže představovat trvalé řešení. Z hlediska urbanistické hodnoty Staroměstského náměstí i celé Pražské památkové rezervace by možná byla nejjistějším řešením realizace kopie gotického křídla (což byl návrh, který se s velmi kvalitní dokumentací v poslední ze soutěží rovněž objevil), ať již se stavbou kopie Krenova domu, nebo ne. Krenův dům by totiž znamenal dnes již diskutabilní zakrytí pohledů na Friedrichem Ohmannem

upravený východní závěr kostela sv. Mikuláše. Zakrylo by se i vyústění Pařížské třídy do náměstí. Pokud by nebyla zvolena výstavba kopie východního křídla radnice, pak novostavba musí přesně dodržet historickou stavební čáru radničního bloku a musí být koncipována zásadně nekontrastně, kontextuálně, a to i v materiálovém řešení. První dva obrázky ukazují situaci před výstavbou novogotického křídla radnice (veduta Filipa a Františka Hegerových datovaná 1794, veduta Ludwiga Langeho z roku 1841), další obrázek zachycuje novostavbu novogotického křídla (Karel Würbs, 1870), poslední dvě fotografie ukazují současnou situaci (2004). Pro názornou představu je zařazena i mapa stabilního katastru z roku 1842 a současný stav.

Poznámky:

Poznámky:

Poznámky:

Poznámky:

Poznámky:

Poznámky:

Národní památkový ústav
ústřední pracoviště

Odborné a metodické publikace, svazek 28

NOVOSTAVBY V PAMÁTKOVĚ CHRÁNĚNÝCH SÍDLECH

Karel Kuča, Věra Kučová, Karel Kibic

1. vydání

Vydal Národní památkový ústav – ústřední pracoviště
Valdštejnské náměstí 3/162, 118 01 Praha 1
v roce 2004.

Redakce: Kristýna Kolajová, Blanka Kynčlová
Layout: Aleš Lederer
Tisk: Condor plus, Vršovická 64, Praha 10

Adresa redakce:
Národní památkový ústav – ústřední pracoviště
Valdštejnské náměstí 3/162, 118 01 Praha 1
e-mail: redakce@up.npu.cz

ISBN 80-86234-54-1